

Holy Bible

Aionian Edition®

Ayta Ambala Bible

AionianBible.org
The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as " The Purple Bible "

Holy Bible Aionian Edition ®

Ayta Ambala Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 4/25/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Wycliffe Bible Translators, 2024

Formatted by Speedata Publisher 5.1.7 (Pro) on 5/31/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Ambala Ayta at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is eternal! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to eternal life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Ambala Ayta at AionianBible.org/History

06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEP Bible.
02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
12/04/23 - Eleēśē added to the Aionian Glossary.
02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
10/20/24 - Gospel Primer handout format.
11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
05/04/25 - 393 translations now available in 175 languages.
05/27/25 - 462 translations now available in 229 languages.

Table of Contents

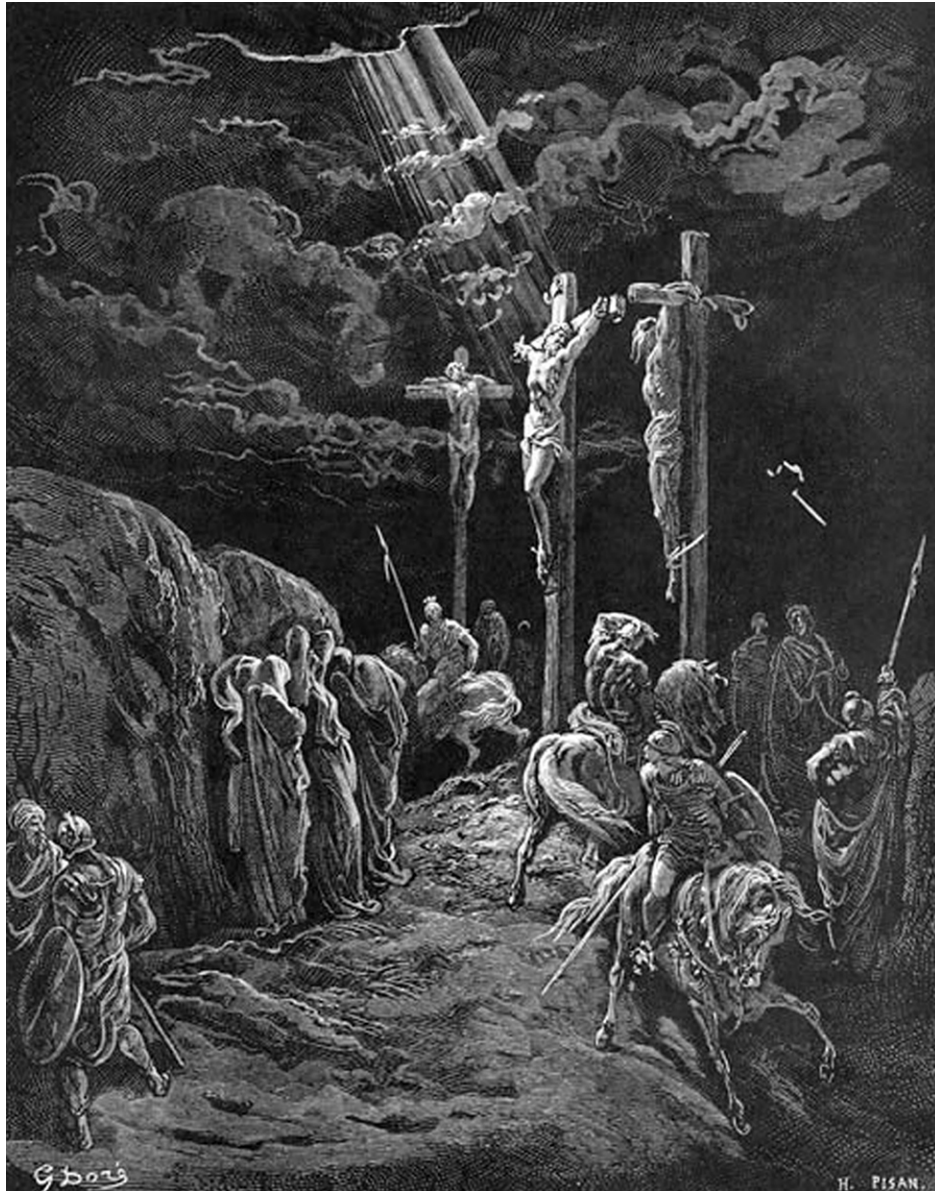
NEW TESTAMENT

Marcos	11
Efeso	71
Filipos	86
Colosas	97
Tito	108
Filemon	114

APPENDIX

Reader's Guide
Glossary
Maps
Destiny
Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

The Crucifixion

*"Jesus said, 'Father, forgive them, for they don't know what they are doing.'
Dividing his garments among them, they cast lots."*

Luke 23:34

Marcos

1 Atiya' Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesu Cristo, Anak Apu Diyus. Nag'umpisay ati hin natupada' insulat tagapannunghung Apu Diyus ya hi Isaias. Hinlagi, insulat Isaias ya innunghung Apu Diyus kan Apu Jesus. Atiya' ambala na, “Ipagtan kuy minsahiru ku. Mauna ya kamu, takay inunghung na ha tawtawung ihanda lay sarili la ha paglatêng mu. **3** Malêngê yuy bung'u na ha kalinangan, ya mannunghung, ‘Pakahampatên yuy pusu yu para ha paglatêng Panginuun, Dapay ha paghandan danan para ha maalagan tawu!’” **4** Buy natupada' ati hin nakalatêng hi Juan ya Tagapagbawtismu istu ha kalinangan. Madlan tawtawung naku kana, ibat ha Jerusalem buy iba iban banwa ha Judea. Nangaral ya ha tawtawu, “Magsisi kawuy na ha kayung kawkasalanan ta magpabawtismu kawu takay'êmên patawarên kawun Apu Diyus.” Impagtapat lay kanlan kawkasalanan buy binawtismuan hila Juan ha Ilug Jordan. **6** Hay barun Juan gawa ha labuk kamilyu buy hay babat na, gawa ha balat ayêp. Hay kikinana balanga insiktu buy pulut panilan. **7** Ambala na, “Mayin pun gihay lumatênga' mas makapangyarian pun kangku. Ah ku man, karapat dapata' maglingkud kana dapay gihay alipên. **8** Bawtismuwan katawu ha lanêm, nuwa bawtismuwan na kawu ha Ispiritun Apu Diyus.” **9** Hin panawên bantu, inlumatêng hi Apu Jesus ibat ha Nazaret, sakup prubinsiyan Galilea, buy nagpabawtismu kan Juan ha Ilug Jordan. **10** Pagkalakat Apu Jesus ha lanêm, nagêanga' langit. Naakit nay nagtabuy kanay Ispiritun Apu Diyus dapay gihay kalapati. **11** Buy mayin busisa'

nalêngê ibat ha langit ya nannunghung, “Hakay minamaal kun Anak, ya lubus kun kinatutul'an.” **12** Nakun, agad yan pinalakun Ispiritun Apu Diyus ha kalinangan. **13** Namirmi ya istun apatnapuy allêw buy tinuksu yan Satanas. Mayin mangatapanga' ayêp istu. Dilag mêt istuy aw'anghil Apu Diyus ta pinagsilbiyan hi Apu Jesus. **14** Hin nakulung hi Juan ya tagapagbawtismu, naku hi Apu Jesus ha prubinsiyan Galilea. Buy impangaral na baistuy Mahampata' Balitan ibat kan Apu Diyus. **15** Ambala na, “Lumatênganay takdan panawun! Madaniyanay paghaharin Apu Diyus. Pagsisiyan yuy nay kayung kasalanan buy maniwala kawu ha Mahampata' Balita!” **16** Gihay allêw, kaban nalliyaliyaku hi Apu Jesus ha pingit Dagat Galilea naakit nay mipatêla' mangingisda hilan Simon buy Andres. Mamitambuk hilan lambat. **17** Ambalan Apu Jesus kanla, “Humunul kawu kangku ta gaw'ên katawun mamidanin tawu kan Apu Diyus nambuh ha pandakêp yu ha isda.” **18** Intayak la agada' kanlan lawlambat buy hinumunul kana. **19** Nagpatuluy hi Apu Jesus ha paliyaliyaku. Ha alwan kadayuan naakit nay namêta' luway anak Zebedeo, hilan Santiago buy Juan. Impapakahampat lay lambat la ha kanlan bangka. **20** Agad hilan binawêg Apu Jesus, “Humunul kawu kangku.” Buy intayak lay kanlan bapan hi Zebedeo ha kanlan bangka, awyuna' kanlan tawtauhan. Ta hinumunul hila kan Apu Jesus. **21** Naku hilan Apu Jesus ha Capernaum. Hin nalatênga' Allêw Pamamahinga, naku hila ha biyag pamititipunan Hawjudio ta istun nanudu hi Apu Jesus. **22** Namanghay tawtawu ha libun tudu na ta nanudu yan

mayin kapangyarian, alwan katbuh tawtagapanudun kautuhan. **23** Mayin gihay tawu baistu, sinuklutan anituy biglan nagpahuk buy nagbubung'u, **24** “Jesus ya taga Nazaret, hita pakialam mu kanyan? Naku ka kayti taêmên lipuhun kami? Kilala kita. Hakay Banala' impagtan Apu Diyus!” **25** Nuwa binawalan Apu Jesus ya anitu, “Tênggên ka buy mag'alih ka kana!” **26** Pinamêgpêg anituy tawu buy nagbung'u kaban nag'aaliha' ati. **27** Namanghay laata' dilag istu, ta ninununghung hila ha gihat giha, “Hita ati? Gihay bayun tudu, mayin kapangyarian! Hay anitu, nauutuhan na buy napapahunul na!” **28** Kinumalat agada' balita tungkul kan Apu Jesus ha buun prubinsiyang Galilea. **29** Ibat ha biyag pamititipunan Hawjudio, naku hi Apu Jesus ha biyag lan Simon buy Andres, awyun na hilaan Santiago buy Juan. **30** Nalatêng la, pakaundaga' ampun Simona' babaying inlalagnat. Agad lan innunghunga' ati kan Apu Jesus. **31** Dinaninan Apu Jesus ya mayin hakit, dinukpan nay gamêt ati buy impaibangun na. Naalih agada' kanan lagnat bayu pinagsilbiyan na hilaan Apu Jesus. **32** Panlumbug allêw, gintan tawtawu kan Apu Jesus ya laat mayin hakit buy libun sinusuklutan anitu. **33** Buung banway nangapititipun ha luwahan. **34** Madlan mayin hakita' pinagaling Apu Jesus hitamana' kanlan karamdaman. Buy pinaalih na mêtâ' madlan anitu. Nuwa ah na pinaulayan mipannunghung libun anitu ta tanda lan hiyay Anak Apu Diyus. **35** Kinadatunan, nibangun hi Apu Jesus, naku ha kalinangan ta baistun nanalangin. **36** Tingkap yan Simon buy kanan kawkaawyun. **37** Hin naakit la hi Apu Jesus, ambala la, “Titingkap kawun

laat.” **38** Nuwa innunghung Apu Jesus kanla, “Maku kitamuy na ha kadanin banwa taêmên makapangaralaku mêt baistu. Ta atiya' dahilan kaya ku naku kayti.” **39** Buy inlibut Apu Jesus ya buung Galilea, nangaral ya ha libun biyag pamititipunan Hawjudio. Buy nagpaalih yan anitu ha tawtawung sinuklutan anitu. **40** Nagdani kan Apu Jesus ya gihay liyaking mayin hakit ha balat. Nagluhuda' ati kana buy nagmakaingalun pagalingin na. Ambala na, “Nu labay yu, pagalingin yu ku takay luminisaku.” **41** Kinaingalwan yan Apu Jesus ta dinukpan ya. Buy ambala kana, “Labay kun, luminis kay na!” **42** Ginumaling agada' hakit. **43** Pinaalih ya agad Apu Jesus buy imbilin, “Andi mu nunghunguna' ati ha kanayun. Ha halip, maku ka ha pari buy ipaakit muy balat mu ya ala kay nan hakit. Pagkayari, maghandug kan dapay ha in'utuh Moises, patunaya' malinis kay na.” **45** Nuwa pagkaalih na, impagnununghung nay nangyari kana. Ta kinumalata' balitan ati, kaya ah yay na basta makalaku ha bawbanwa ta pagkagulwan yan tawtawu. Buy istu ya tanan namirmi ha kalinangan. Nuwa naku pun kanay tawtawu, ibat ha iba iban rugal.

2 Pagkalibah umnuy allêw, nagbalik hi Apu Jesus ha Capernaum. Imbalitan tawtawu, “Nakalatêngana' hi Apu Jesus ha tinutuluyan na!” Kaya ban dêlan tawuy nititipun ha tinutuluyan na. Napnuy biyag angga ha mahawang. Kaban nangangaral hi Apu Jesus nunghung Apu Diyus, **3** mayin umnuy tawung naku baistu. Hay apat kanla, pigigitana' lumpu takay'êmên idani hana kan Apu Jesus. **4** Nuwa ha kadlan tawu, ah hila makadani kan Apu Jesus,

kaya naghampa hila palaku ha uhubung. Buy inlubka lay uhubung ta in'uguh lay lumpu ha tapat Apu Jesus.

5 Hin naakit Apu Jesus ya kanlan pananampalataya kana, ambala na ha lumpu, “Anak, pinatawadanay kamung kawkasalanan.” **6** Mayin tagapanudun kautuhan, nangakaitnu baistu. Nalêngê lay habatu buy ambala la ha kanlan ihip, **7** “Angkaya ya nannunghung habatu? Alwa yay naman hi Apu Diyus! Pinangungunahan nay Apu Diyus! Alan makakapagpatawad kasalanan nu alwan hi Apu Diyus dili!” **8** Agada' naman natandan Apu Jesus ya kanlan iniihip. Kaya ambala na, “Angkaya kawu nag' ihip habatu? **9** Iniihip yu, mas madali nu sabin ku ha lumpu, ‘Pinatawadanay kawkasalanan mu’ kisa ha sabin kun, ‘Mêdêng ka, buwatên muy amak mu buy maliyaku ka.’ Ta ah yu nanakita' pagpapatawad. **10** Nuwa hapaêg, pagalingin kuy tawung ati takay patunayan ku kayu, hakuy nangibat ha langita! In'anak Tawuy mayin kapangyarian kayti ha lutang magpatawad kasalanan.” Buy ambala na ha lumpu, **11** “Mêdêng ka, buwatên muy kamung amak ta muli kay na.” **12** Nêdêng baya' lumpu. Binwat agada' kanan amak. Buy naghalwang ya kaban nakabalaya' laa. Talagan nagtakay laa buy pinuri lay Apu Diyus. Ambala la, “Hapaêg kamin dilin nakaakit dapay ati.” **13** Nakun uman hi Apu Jesus ha pingit Dagat Galilea. Inlaku yan dêlan tawu buy tinudwanan na hila. **14** Kaban nalyalyaku ya, naakit nay anak Alfeus ya hi Levi, manyinyingil buwis gubirnun Romano. Nakaitnu ya ha panyingilan buwis. Ambalan Apu Jesus kana, “Humunul ka kangku.” Nêdêng hi Levi buy hinumunul kan Apu

Jesus. **15** Hin naku hi Apu Jesus buy tawtagahunul na ha biyag Levi, nangan hila awyuna' manyinyingil buwis buy kanayuna' intuturing lan makasalanan ta dêla kanlay hinuhumunul kan Apu Jesus. **16** Mayin tagapanudun kautuhana' dilag baistu, kagiha hila ha Pawpariseo. Hin naakit lan nanangan hi Apu Jesus kaawyuana' libun manyinyingil buwis buy kanayun puna' makasalanan, ambala la ha kanan tagahunul, “Angkaya ya nanangan, kaawyun nay tawtawung ban in?” **17** Nalêngên Apu Jesus ya habatu, kaya tinumbay ya, “Alwan hay alan hakita' nangangaylangan duktur, nu alwan hay mayin hakit. Nakuwaku kayti taêmên bawgêna' mawmakasalanan alwan hay libun matuynung.” **18** Hin nagtalagan ahê mangana' tawtagahunul Juan ya Tagapagbawtismu buy Pawpariseo takay makanunghung mahampata' Panginuun, nagdaniya' umnuy tawu kan Apu Jesus buy nagtanung, “Angkaya hay libun tagahunul Juan buy libun Pariseo nagtalagan ahê mangan nuwa hay kayung tagahunul, alwa?” **19** Tinumbay hi Apu Jesus, “Maari kayan magtalagan ahê mangana' libun awyun ha kasalan kaban awyun la puna' liyaking ikasal? Simpri, ahê! **20** Nuwa lumatêng mêta' allêw, kuwên kanlay liyaking ingkasal, baistu pun hila magtalagan ahê mangan.” **21** Innunghung na pun ha pag'iitbuh, “Ala pun nanagpin bayun tila ha lumay baru ta nu manguletên, kumamhaka' gihi. **22** Ala mêt namisalin bayun alak ha daan balata' pamiantiyan, pagal, paputukun alaka' balat, mitambuka' alak buy mahiray balata' pamiantiyan. Ha halip, isalina' bayuy alak ha bayun balata' pamiantiyan.”

23 Gihay Allêw Pamamahinga, kaban nalyalyaku hilan Apu Jesus, napadan hila ha triguan, nipantên triguy kanan tagahunul buy kinan la. **24** Naakit Pawpariseo kaya ambala la, “Balayên muy tawtagahunul mu! Ah la tanday impapagbawala' habatu ha Allêw Pamamahinga?” **25** Tinumbay hi Apu Jesus kanla, “Ah yu nabasa ha kasulatana' ginawan ninunu tamung hi Haring David? Hin binitil hila buy kanan libun kaawyun buy ala hilan maêkan, **26** nagpahuk hi Haring David ha Biyag Apu Diyus ta kinan nay tinapaya' in'alay pari kan Apu Diyus. Bayu binyan na puna' libun awyun na maski ayun pun ha kautuhan, hay libun pari diliya' mayin karapatan mangan habatu. Nangyariya' ati hin puun pari pun hi Abiatar.” **27** Buy sinabin Apu Jesus kanla, “Ginaway Allêw Pamamahinga para ha tawu, alwan ginaway tawu para ha Allêw Pamamahinga. **28** Ta hakun nangibat ha langita' In' anak Tawuy mayin kapangyarian mannunghung nu hita dapat gaw'ên ha Allêw Pamamahinga.”

3 Nagpahuk uman hi Apu Jesus ha biyag pamititipunan Hawjudio. Mayin gihay liyaki istu, paralisaduy gihay gamêt. **2** Allêw Pamamahingan habatu, kaya binantayan mahampat hi Apu Jesus Pawpariseo, takay'êmên mayin hilan maibintang laban kana. Ta nu pagalingin nay liyakin bantu ha Allêw Pamamahinga, pan bawal ha kautuhan la. **3** Ambalan Apu Jesus ha liyaking paralisaduy gihay gamêt, “Kalika kayti kangku.” **4** Pagkayari, tinanung nay Pawpariseo, “Hita kaya impapahintulut kautuhan ha Allêw Pamamahinga, hay manggawan mahampat u manggawan malaêt? Hay magligtas biyay u mamati?”

Nuwa alwa hilan tinumbay. **5** Matigasa' u la kaya puut yan namalay kanla nuwa lungkuta' natanam na. Binalay nay liyaki ta innunghung na, “Ituynung muy gamêt mul!” Ginumalinga' gamêt na buy naituynung nay ati. **6** Nag' aliha' Pawpariseo. Nakipagkagiha agad ha tawtawung Haring Herodes nu pakapakun lan ipapati hi Apu Jesus. **7** Naku hi Apu Jesus buy tawtagahunul na ha pingit Dagat Galilea. Hinumunul kanay kadlan tawu ibat ha prubinsiyan Galilea, Judea buy Idumea. Mayin mêt ha banwan Jerusalem, ha kalagpak Ilug Jordan, buy ha palibut bawbanwan Tiro buy Sidon. Ta nabalit'an tawtawuy ginagawa na. **9** Ta ha kadlan tawu, ambalan Apu Jesus ha tawtagahunul na, “Mamihanda kawu paraw gihay bangka taêmên mayinakun mapagtukluwan nu mandalêhêkhêkana' dêlan tawu.” **10** Madlan pinagaling hi Apu Jesus, kaya dinalêhêkhêk yan laat mayin hakit takay'êmên madukpan yan dili. **11** Nu nanakit yan libun tawung sinusuklutan anitu, naglulukub hila kana buy nagbubung'u, “Hakay Anak Apu Diyus!” **12** Nuwa mahigpit hilan binawalan Apu Jesus, “Ah yu sabin ha kanayun nu hitalagyuwaku.” **13** Pagkayari, hinumukpa hi Apu Jesus ha bung'uy. Nakun, binawêg nay labinluway tawung labay nan pilin, ambala na, “Kali kawu kayti.” Nagdani hila kana. **14** “Hakawun labinluway napili ku, bawgên kun alagad takay makaawyun ku buy mautuhan kun mangaral. **15** Biyan katawun kapangyarihana' mamaalih anitu.” **16** Ati ya labinluway pinili na, hi Simona' binawêg Pedro, **17** hilan Santiago buy Juan ya aw'anak Zebedeo ya binawêg nan Boanerges hay labay sabin aw'anak

kilat. **18** Hay kanayun, hi Andres, hi Filipe, hi Bartolome, hi Mateo, hi Tomas, hi Santiago ya anak Alfeus, hi Tadeus, buy hi Simon ya makabanwa, **19** buy hi Judas Iscariote ya naypakabili kan Apu Jesus hin bandan huli. **20** Pangulin Apu Jesus buy tawtagahunul na ha biyaga' pamirmiyan na, ah lay na maarap mangan, ta nanguman nipanlumâtênga' dêlan tawu. **21** Hin nabalit'an pamilyan Apu Jesus ya, ginagawa nan ati, sinundu yay na, ta ambalan tawtawu, “Nag'iibay nay kanan panghipan.” **22** Mayinanamêt nalatêng kanan tagapanudun kautuhan ibat ha Jerusalem, buy ambala la, “Sinusuklutan yan Beelzebul, pinakamatag'ay ha aw'anitu. Buy ati ya nanam' in kapangyarian kanan mamaalih aw'anitu.” **23** Kaya, binawêg Apu Jesus ya libun tawu buy nakinunghung ya kanla ha pamimighitan pag'iitbuh, “Magawa kayan Satanas ya paalihina' kaparihu na? Simpri, ahê. **24** Nu hay gihay puun, mipapati buy mimihiyay kanan nasasakupan, bumagsaka' pamumunu na. **25** Habatu mêtâ' nangyayari nu nipapatiya' mitatalanak ha gihay biyag. **26** Kaya nu hi Satanas buy kanan kawkaparihu mipapati buy mimihiyay, bumagsak ya mêt buy ahêy na makaibangun pun. **27** Nuwa, hi Satanas maarin maitbuh ha malakasa' tawu. Ah maarin pahukun magnanakawa' biyag na nu ah ya pun gapuhun. Nu maigapuh yay na, maari yay nan matakawan.” **28** “Pakalêng'ên yuy inunghung ku kayu, hay laat kasalanan buy hitalagyumana' mannunghung malaêt laban kan Apu Diyus, maarin mapatawad. **29** Nuwa, hitalagyumana' mannunghung malaêt laban ha Ispiritun Apu Diyus, alway nan mapatawad. Hay dapay

atiya' kasalanan, ahêy na mapatawad makanuman.”

(aîōn g165, aîōnios g166) **30** Habatuy ambalan Apu Jesus ta ambalan tawtagapanudun kautuhan, “Naanitu hi Apu Jesus.” **31** Buy inlumatênga' indu buy pawpatêl Apu Jesus. Nakaêdêng hila ha mahawang buy impabawêg ya. **32** Dêlan tawuy nangakaitnu ha paligid Apu Jesus. Mayin nannunghung kana, “Dilag ha mahawanga' indu yu buy pawpatêl yu, impapabawêg kawu.” **33** Tinumbay hi Apu Jesus, “Tanda yu, nu hita indu ku buy pawpatêl ku?” **34** Binalay nay tawtawu ha paligid na, buy ambala, “Hakawuy indu ku buy pawpatêl ku! **35** Ta hitalagyumana' hinuhumunul ha kaluuban Apu Diyus, habatuy indu ku buy pawpatêl ku.”

4 Nanudun uman hi Apu Jesus ha pingit Dagat Galilea. Ta ha kadlan tawung nakapaikut kana, naghakay ya ha gihay bangka buy baistu yan nitnu. Pan hay tawtawuy naman natayak ha pingit dagat. **2** Dêla yan intudun pag' iitbuh kanla. Ambala na, **3** “Manlêngê kawu! Mayin gihay mananêm namibulaglag bini. **4** Ha kanan pamibulaglag, mayin bawbinin nanabu ha diyan. Inlumatênga' aw'ibun ta tinuktuka' binin bantu. **5** Mayin mêt nanabuy bini ha kabatuwana' mayin makayêka' luta. Agad tinumubuy bini, ta manipisa' luta. **6** Nuwa hin nasikatan allêwa' ati buy naumutan, nayanguy ati ta alwan malalêy yamut. **7** Mayinanaman binin nanabu ha lamuna' madiwi. Inlumabunga' lamun, pinagkêhkêhana' tinumubuy bini kaya ah ya nanagêy. **8** Hay kanayuna' naman nanabu ha matabay luta. Tinumubuy ati, inlumagu buy nanagêy. Mayin katamtaman diliya' tagêy, hay kanayuna' naman

dêla, hay kanayuna' naman matagêy.” 9 Pagkayari, innunghung Apu Jesus, “Hakawun libun nanlêlêngê, dapat yun pakaihipina' innunghung kun ati.” 10 Hin nakaulyanay tawtawu, nagtanunga' labinluway tagahunul na buy umnuy awyun la, nu hita labay tutulun pag'iitbuh bantu. 11 Ambalan Apu Jesus kanla, “Impatanda kuy na kayuy lihim ha paghaharin Apu Diyus, nuwa ha kanayun, impahayaga' ati ha pag'iitbuh. 12 Ginagawa kuy ati takay matupada' dilag ha kasulatan Apu Diyus, ‘Mamalay man hilan mamalay, ah hila makaakit. Manlêngê man hilan manlêngê, ah hila makatêbêk. Ta nu matêbêk la, dat magsisi hila ha kanlan kawsalanan Buy patawarên hilan Apu Diyus.’” 13 Pagkayari, ambalan Apu Jesus kanla, “Nu ah yu matêbêka' pag'iitbuha' ati, pakapakun yun matêbêka' kanayun pun pag'iitbuh? 14 Hay binin imbulaglag, in'itbuh ha nunghung Apu Diyus. 15 Hay diyana' kinanabwan bini, in'itbuh ha libun tawung nanlêlêngên nunghung Apu Diyus nuwa agad nalatêng hi Satanas, inagawa' nunghung Apu Diyus ya nalêngê la. 16 Hay mabatuy rugala' namana' kinanabwan bini, in'itbuh ha libun tawung hin nalêngêy nunghung Apu Diyus, natulan tinanggap la agad. 17 Nuwa alwan mataimtim ha pusu lay pagtanggap haati. Kaya ah nagtagala' kanlan pananampalataya. Paglatêng kairapan u pag'uusig ta ha pananampalataya la ha nunghung Apu Diyus, agad hilan nagpatalibukut ha kanlan pananampalataya.” 18 “Hay lutang mayin lamuna' madiwi ya kinanabwan bini, in'itbuh ha libun tawung nanlêlêngên nunghung Apu Diyus. 19 Nuwa ha libun alalahanin ha biyay, paghahangad

yumaman buy paghahangad ha bawbagaya' nanakit ha mundu, naliliwan lay nunghung Apu Diyus. Kaya ah nananagêya' nunghung Apu Diyus ha biyay la. (aiōn g165) **20** Nuwa hay matabay lutang pinaybulaglagan bini, in'iitbuh ha tawtawung nanlêlêngên nunghung Apu Diyus buy nanananggap ati. Kaya nananagêya' ati. Mayin kanayun, katamtaman diliya' tagêy, hay kanayuna' naman dêla, hay kanayuna' naman matagêy.” **21** Ambalan Apu Jesus kanla, “Alan magsindin dêkêt buy pagkayariy ihanip ha pamiantiyan u ha hilung pag'undagan. Alwa nan ipaluntuy dêkêt ha paypaluntuwan? **22** Habatu mêta' naman, alan nakatagung ahê malantad, buy alan lihimia' ahê mabunyag ha mahawang. **23** Hakawun nanlêlêngê, dapat yun pakaihipina' innunghung kun ati.” **24** Ambala na pun, “Unawaên yun mahampata' kayung nalêlêngê kangku. Hay panyukata' ginamit yu ha kanayun, habatu mêta' gamitin kayu buy higit pun istu. **25** Ta hay tawung hinuhumunul ha nalêngê nan kapêtêgan, biyan pun pagkatêbêk. Nuwa hay tawung ahê hinuhumunul ha kapêtêgan, maski hay makayêka' natêbêk na, kêwên pun kana.” **26** Ambalan Apu Jesus, “Hay paghaharin Apu Diyus, maiitbuh ha tawung namibulaglag bini ha gahak na. **27** Kaban magtarabahu ya ha allêw buy natutuluy ya ha yabi, hay binin imbulaglag nay tinutumubu, maski ah na tanda nu pakapakun. **28** Hay lutay nagpapatubu buy nagpapatagêy ha tanêm. Sinumibula' bini bayu nagkauhay. **29** Buy pagnawtuy na, agad aniin ta panawunanan anian.” **30** Ambala pun Apu Jesus, “Haantu tamu pun kayan maitbuha' paghaharin

Apu Diyus? Hita pag'iitbuha' gamitin tamu haati? **31** Dapay mêt atin but'un mustasa, pinakamakayêk ha laata' but'u. **32** Nuwa nu maitanêmana buy tumubu, tumag' aya' ati, higit pun ha kanayun tanêm. Maski aw'ibun, makapaghalay ha lêpêt ati.” **33** Impangaral Apu Jesus ya nunghung Apu Diyus ha dêlan pag'iitbuha' dapay ati, nuwa ha kaya lan matêbêk. **34** Alwa yan nangangaral ha libun tawu nu alwa yan ginugumamit pag'iitbuh, nuwa impapaliwanag nay naman ha libun tagahunul na, nu kakapad la. **35** Kinayabinan, ambala na ha tawtagahunul na, “Magbatah kitamu ha lipay dagat.” **36** Kaya inibuwatan tawtagahunul nay tawtawu buy naghakay mêt hila ha bangkan hinahakyan Apu Jesus. Mayin pun bawbangkan hinuhumunul kanla. **37** Biglan inlumatênga' malakasa' dawêp. Sinabungkay mangamhaka' aluna' bangkang hinahakyan la, halus mapnun lanêma' ati. **38** Hi Apu Jesus, dilag ha bukutan, natutuluy yan nakaunan. Buy pinukaw yan libun tagahunul na, “Mistru, lumbug kitamuy na! Ala ha ihip yuy ati?” **39** Kaya napukaw ya buy ambala na ha dawêp, “Tênggên ka!” Buy ambala na ha dagat, “Tumining ka!” Ta tinênggên baya' dawêp buy tinumininga' dagat. **40** Ambala na ha tagahunul na, “Angkaya kawu nalilimu? Awta, ala kawun pananampalataya kangku?” **41** Nikalimu hila, buy ninunghung, “Hitalagyu kayay ati? Maski dawêp buy dagat, hinuhumunul ha utuh na.”

5 Inlumatêng hilan Apu Jesus buy tawtagahunul na ha lipay dagat ha lutang libun Geraseno. **2** Pagtabuy Apu Jesus ha bangka, hinalubung yan gihay liyaking sinuklutan anitu ibat ha liyanga' lêbêngan. **3** Buy istu yay

nan namimirmi ha lèbêngan. Alan makagapuh kana maski pun kadinay gamitin la. **4** Umnuy bisis yay nan kinadinaan ha gamêt buy bitih. Nuwa pinagbubuytu nay kadina buy pinaghihira nay tanikala ha gamêt na. Alay nan makabênbên kana. **5** Allêw ta yabi, dilag ya ha lèbêngan buy kabung'uyanan, nagbubung'u buy pinaghuhugat nan bawbatuy nawini na. **6** Hin natamulaw hi Apu Jesus liyaki, inlumukhu yan nagdani kana ta nagluhud. **7** Ambalan Apu Jesus ha anitu, “Haka anitu, mag'alih ka ha tawung in!” Malakasa' imbung'un liyaki, “Hita pakialam mu kangku, Apu Jesus ya Anak Katag'ay tag'ayan Apu Diyus. Mangaku ka kangku, ha lagyun Apu Diyus, ah mu ku pairapan.” **9** Tinanung yan Apu Jesus, “Hita lagyu mu?” Tinumbay ya, “Hakuy kawan ta dêla kami.” **10** Nagmamakaingaluy anitu kan Apu Jesus, “Andi yu kami paalihin ha lutan ti.” **11** Ha alwan kadayuan, mayin nanangana mamhaka' kawan babuy, ha dalisdis bud. **12** Nagmakaingalu hila, “Nu puwidi paulayan yu kami yanan magpahuk ha libun babuya' tu.” **13** Kaya pinaulayan hila Apu Jesus. Nag'alih hila ha liyaki ta nagpahuk ha libun babuy. Nipanlumukhuy luwan libuy babuy palunghun ha bud, patabuy ha dagat buy nangalêmêh. **14** Hay mangalagan babuya' naman, nipanlumukhu buy imbalitay nangyari angga ha banwa. Kaya naku istuy tawtawu taêmên matandana' nangyari. **15** Pangalatêng la kan Apu Jesus, naakit lay liyaking ibat sinuklutan anitu ya pakaitnu. Nakabaru yay na buy matinuy nay ihip. Buy nalimuy tawtawu ha kapangyarian Apu Jesus ya nakapagpaalih anitu. **16** Hay nangyari ha tawung

sinuklutan anitu buy ha bawbabuy, ingkuwintun nakaakit ha tawtawung kapilatêng. **17** Kaya pinakinunghungan la hi Apu Jesus, “Mag'alih kawuy na kayti kanyan.” **18** Hin maghakayana hi Apu Jesus ha bangka, nakinunghung kanay liyaking ginumaling, “Makiawyun hakuy na kayu.” **19** Nuwa alwan nalabay hi Apu Jesus. Nakun, ambala na ha liyaki, “Muli ka tana kayu, ta ibalita mu kanlay laata' ginawa kamun Panginuun buy nu pakapakun kan kinaingalwan.” **20** Kaya nag'aliha' liyaki, impamalita na ha sampung banwa nu bawgêni' Decapolis, hay laata' ginawa kanan Apu Jesus. Nalganga' laata' nakalêngên nangyari. **21** Hin nagbalik hi Apu Jesus ha lipay dagat, pinibubuntunan yan kadlan tawu ha pingit dagat. **22** Hi Jairong namumunu ha biyag pamititipunan Hawjudio, naku mêt istu. Pagkaakit na kan Apu Jesus, nagluhud ya ha bitihan ati. **23** Nagmakaingalu ya kana, “Apu Jesus, naghihingaluy anak kun dalagita'. Nu maari hana, maku kawu kanyan ta ipatung yuy gamêt yu kana takay'êmên gumaling ya buy mabyay ya.” **24** Hin nakilaku ya kana, hinunul yan kadlan tawu buy dinalêhêkhêkan ya. **25** Mayin gihay babayi istuy labinluwan tawunanan dinadaya. **26** Maski nagpapagamut ya ha iba iban duktur, nag'iirap ya pun. Naubuha' laat ari arian na ha pagpapagamut na. Nuwa, ha halipa gumaling ya, lalu pun inlumalay hakit na. **27** Nabalit'an nay libun himalan ginawan Apu Jesus. Kaya nakipagdalêhêkhêkan ya ha tawtawu. Naku ya ha bukutan Apu Jesus taêmên madukpana' baru na. **28** Ta naihip babayi, “Nu madukpan kun diliya' baru na, gumalingakuy na.” **29** Hin nadukpan na ba barun Apu

Jesus, biglan tinênggêna' kanan pagdadaya buy natanam nan ginumaling yay na. **30** Agadanaman natanam Apu Jesus ya mayin inlumabas kanay kapangyarian. Kaya namalingay ya buy nagtanung, “Hita nandukpa ha baru ku?” **31** Ambala kanan tawtagahunul na, “Ha kadlan nakipagdalêhêkhêk kayu, angkaya kaw pun magtanung nu hita nandukpan baru yu?” **32** Nuwa inêlêw'êlêw nay paligid, nu hita nandukpan baru na. **33** Nuwa hay babayi, ta tanda nay nangyayari kana, nagdani yan nalilimu buy ginagalgal. Nagluhud ya kana, bayu innunghung kanay pêtêg. **34** Pagkayari, ambala kanan Apu Jesus, “Anak, pinagaling kay nan kamung pananampalataya. Muli kay na. Ah kay na mag'alala ta ala kay nan hakit.” **35** Kaban kanunghung pun Apu Jesus ya babayi, nalatênga' tawtawung ibat ha biyag Jairo. Ambala la kan Jairo, “Ah yuy na abalaêna' Mistru ta natiyanay anak yu!” **36** Nuwa hin nalêngên Apu Jesus ya innunghung la, ambala na kan Jairo, “Ah ka malimu, manampalataya kan dili.” **37** Ah na pinaulayan manghunul kanay kanayun ha biyag Jairo, nu alwan hilan Pedro, mipatêla' Santiago buy Juan. **38** Paglatêng la istu ha biyag Jairo, naakit Apu Jesus ya libun tawung nagkakaingay, mayin nananangih buy nanyêyêngêyêng. **39** Pagpahuk na ha biyag, innunghung na ha libun tawu, “Kaya kawu nagkakaingay buy nananangih? Alwan natiya' anak, natutuluy dili.” **40** Pinagkakayliyan yan tawtawu. Hin pinalabas na hilan laat, in'awyun na diliya' bapa buy indun anak buy tatluy tagahunul na bayu hila nagpahuk ha pag'undagan anak. **41** Dinukpan nay gamêt anak,

ambala na, “Talitha kum.” Hay labay tutulun habatu, “Anak, mibangun ka.” **42** Agad, nibanguna' anak buy nallyaku'. Kaya labis nalganga' tawtawu ha nangyari. (Hay habatuy anak, labinluway tawun.) **43** Nuwa mahigpit in'utuh kanlan Apu Jesus ya, “Andi yu sabin maski ha hitalagyumana' nangyari.” Pagkayari, ambalan Apu Jesus kanla, “Pakanên yuy nay anak.”

6 Nuli hi Apu Jesus ha kanan sariling banwa. Hinumunul kanay tawtagahunul na. **2** Paglatêng Allêw Pamamahinga, naku ya ha biyag pamititipunan Hawjudio buy nanudu ya istu. Nalganga' tawtawung nanlêngê kana buy ambala, “Haantu na kayan nakuway katalinuwan nan in? Buy hita katalinuwana' atiya' in'ibi kana? Pakapakun ya nanggagawan makapagtaka? **3** Alwa nan hiyay karpintirun anak Maria, pawpatêl na hilan Santiago, Jose, Judas buy Simon? Alwa nan kayti mêt namimirmiya' pawpatêl nan babayi?” Kaya ah ya pinanlêlêng'an. **4** Ambalan Apu Jesus kanla, “Hay gihay tagapannunghung Apu Diyus, inggagalang maski haantu. Nuwa ha sarili nan banwa buy ha kanan kamag'anak buy ha pamilya, ah ya inggagalang.” **5** Habatuy dahilan kaya uumnuy nagawa nan himala istu. Ta hay ginawa na tana, impatung nay gamêt na ha umnuy mayin hakit taêmên mapagaling hila. **6** Nagtaka ya ha kawal'an lan pananampalataya. Inlibut Apu Jesus ya bawbaryu ta nangaral ya ha tawtawu. **7** Binawêg nay labinluwa' nan tagahunul ta inutuhan nan luwa luwa. Binyan hilan kapangyarihana' magpaalih anitu. **8** Buy inbilin kanla, “Ah kawu mantan hitalagyuman ha kayung paliyaliyaku, maski hitalagyumana' maêkan, pira u bag.

Mantan kawu tanan tukud. **9** Maari kawun magsuut sandalyas, nuwa ah kawu mantan pagpalita' baru. **10** Nu pinatuluy kawu ha gihay biyag, baistu kawu tanan mamirmi' angga ha mag'alih kawu ha rugala' tu. **11** Nu ah kawu tanggapên u panlêng'an ha gihay rugal, mag'alih kawu istu buy ipagpag yuy abu ha bitih yu bilang babala laban kanla.” **12** Kaya nag'alih hila takay mangaral ha tawtawu. Innunghung la, “Magsisi kawu ha kawkasalanan yu.” **13** Buy pinaalih lay madlan anitu ya sinumuklut ha tawtawu. Pinuyukan lan langisa' dêlan mayin hakit buy ginumaling. **14** Nabalit'an Herodes ya tungkul kan Apu Jesus ta kilalan kilala yay na maski haantu. Mayin umnuy nannununghung, “Hiya hi Juan, nabyay yan uman. Kaya nakakagawa yan hawhimala.” **15** Ambalay naman kanayun, “Hiya hi Eliasa' tagapannunghung Apu Diyus hinlagi.” Mayin nannununghung kanayun, “Giha ya ha tagapannunghung Apu Diyus, dapay tawtagapannunghung na hinlagi.” **16** Nuwa hin nabalit'an Haring Herodesa habatuy innunghung tawtawu, ambala na, “Hi Juana' habayin, ya pinutuhan kun u nabyay uman.” **17** Hinhatu kasi, pinupunan Juana' pakikitakpin Haring Herodes kan Herodias ya bayaw na, ya ahawan Felipe. **18** Panay yan pinannununghungan Juan, “Alwan tamay kuwên muy ahawan patêl mu.” Kaya impadakêp Haring Herodes hi Juan buy impakulung na. **19** Nangimkim puut hi Herodias kan Juan, ta labay nan ipapati. Nuwa ah na magawa. Ta ahê malabay hi Haring Herodes. **20** Nalilimu hi Haring Herodes kan Juan. Tanda nan matuynung buy banala' tawung ati, kaya impagtatanggul

na. Maski naguguluy nakêm na ha tinutul Juan, natutula ya pun manlêngê kana. **21** Nuwa inlumatêng mêtâ' pagkakatawuna' inêêtêng Herodias. Kaallêwan hinhatun Haring Herodes kaya nagdaus yan mamhaka' ukasyun. Kinumbida nay libun nanunungkulan ha Galilea, libun matag'ay ha sawsundalung Romano, buy kanayun puna' kilalan tawu istu. **22** Hin urasanan kasiyaan, nagpahuka' anaka' dalagan Herodias ta naghayaw. Labisa' tulan Haring Herodes buy bawbisita na, kaya ambalan Haring Herodes ha dalaga, “Mikikuwa ka kangkun maski hitalagyu, ibi ku kamu.” **23** Buy impangaku na kana, “Hitamana' ipikikuwa mu kangku, ibi ku, maski kalahati pun kayamanan kaharian ku.” **24** Kaya naglabas puna' dalaga, nagtanung ha indu na, “Hita ipikikuwa ku kana?” Buy ambalan indu na, “Hay un Juan ya Tagapagbawtismu.” **25** Kaya nagmadalin nagbalika' dalaga kan Haring Herodes, “Labay ku hapaêg mêt, ipaluntu yu ha bandihaduy un Juan ya Tagapagbawtismu buy ibi yu kangku.” **26** Labisa' atin ingkalungkut Haring Herodes, nuwa ah ya makatanggi ha dalaga ta nangaku ya ha mangalêngên bawbisita. **27** Kaya agad nan impalakuy gihay sundalu ha bilangguan takay kuwêna' un Juan. Nakuy sundalu istu ta tinupadanay in'utuh Haring Herodes kana. **28** Impaluntu nay un Juan ha bandihadu. In'abut na ha dalaga ta in'ibi nay naman ha indu na. **29** Hin nabalit'an libun tagahunul Juan ya nangyari, kinwa lay nawinin ati buy in'êlbêng. **30** Nagbalika' libun inutuhan Apu Jesus ya mangaral, ta ingkuwintu la kanay laata' ginawa buy impangaral la. **31** Ha kadlan tawung inlulumatêng buy nag'aalih, alay

na hilan uras mangan man. Kaya ambalan Apu Jesus ha tawtagahunul na, “Ibwatan tamu puna' libun tawung ati. Maku kitamu ha kalinangan taêmên makapagpahinga kawun sandali.” **32** Kaya naghakay hila ha gihay bangka ta naku hila ha kalinangan. **33** Nuwa hin nag'alih hila, dêlan nakaakit buy nakakilala kanla. Kaya mabilisa naman naliyakuy tawtawu ibat ha iba iban banwa, palaku ha rugala' lakwun lan Apu Jesus. Buy nauna pun hilan inlumatêng istu. **34** Kaya hin nagtabuy hi Apu Jesus ha bangka, naakit nay kadlan tawu. Kinaingalwan na hila, ta dapay hilan tupan alan pastul. Buy tinudwanan hilan dêlan bagay. **35** Hin bandan hapunana, nagdani kan Apu Jesus ya libun tagahunul na. Buy ambala la, “Mistru, kalinangananay ati buy inyuyumabiyana. **36** Paliyakunun yuy na hila ha kalagpak baryu taêmên makahaliw hilan maêkan.” **37** Nuwa ambalan Apu Jesus kanla, “Hakawuy mamakan kanla.” Tinumbay hila, “Mistru, manyaliw kami pun ipakan kanla? Pan abut walun buyana' alagan sahuda' panyaliw maêkan la!” **38** Tinanung hilan Apu Jesus, “Umnuy tinapaya' dilag kayu? Balayên yu paraw.” Hin binalay la, ambala kan Apu Jesus, “Lilimay tinapay buy luluway isda.” **39** Pagkayari, inutuhan na hila, “Paitnun yu hilan guru gurupu ha kalamunan.” **40** Kaya nitnu hilan guru gurupu tig lilimampu buy tig gigihandaan. **41** Kinwan Apu Jesus ya limay tinapay buy luway isda, bayu naningal ya ha langit ta nagpasalamat kan Apu Diyus. Kaban pinagbih'il bih'il nay tinapay, kinumadlay ati, in'ibi na ha tawtagahunul na takay iibi ha libun tawu. Habatu mêta' ginawa na ha luway isda. **42** Nangan hilan laat buy

nangabhuy. **43** Pagkayari lan nangan, tinipun lay nitlay tinapay buy isda ta nakapnu hilan labinluway basket. **44** Hay nakapangan tawtinapay, liman libuy kaliyakiyan. **45** Pagkayari, pinahakay agad Apu Jesus ya tawtagahunul na ha bangka ta pinaunay na hila ha banwan Betsaida, ha lipay dagat. Kaban hay libun tawuy naman, pinauli nay na. **46** Hin nakapagpatanda yay na ha libun tawu, hinumukpa yay na ha bung'uy takay manalangin. **47** Hin yabiyana, gigihan nanalangin hi Apu Jesus. Dilaga' naman ha gitnan dagata' bangkang tawtagahunul na. **48** Naakit nay tawtagahunul nan irap manyagwan, ta nakasalungat hila ha dawêp. Hin hawang hawangana', nanghunul kanla hi Apu Jesus ya nalliyaliyaku ha babun lanêm. Lampasan na hana hila. **49** Nuwa, hin naakit tawtagahunul nan nalliyaliyaku ya ha babun lanêm, indap la anitu kaya nalimu hila buy nagbubung'u. Nuwa nannunghung agad hi Apu Jesus, “Hakuy ati, ah kawu malimu. Lakasan yuy luub yu.” **51** Naghakay hi Apu Jesus ha bangka buy biglan tinênggêna' dawêp. Kaya nalgang hila. **52** Maski naakit la puna' himalan ginawan Apu Jesus ha tinapay, alwa la pun natêtêbêka' kapangyarian na, ta matigasa' pusu la. **53** Hin nakabatahana hila ha dagat, nalatêng hila ha lutang Genesaret. Baistu lan insadsada' bangka. **54** Pagtabuy la, agad nakilala hi Apu Jesus libun tawu istu. **55** Kaya nag'aapura hilan naku ha palibut rugal. Haantu la man mabalit'an dilag hi Apu Jesus, gigintan la kanay libun mayin hakita' dilag ha kalapayan. **56** Nu haantu ya man maku, ha baryu, banwa u bukid, gigintan tawtawuy mayin hakit ha pinagtitipunan tawtawu. Nagmamakaingalu hila

kan Apu Jesus, ambala la, “Mistru, nu maari madukpan yan hanay tampuh kayung baru.” Buy hay laat nakadukpa kana, ginumaling.

7 Mayin nagdani kan Apu Jesus ya Pawpariseo buy libun tagapanudun kautuhana' ibat ha Jerusalem. **2** Naakit lay umnuy tagahunul Apu Jesus, ah hila hinuhumunul ha nakaugaliyan ninunu la ta nanangan hilan ahê nag' uuyah gamêt. **3** Hay Hawjudio laluy nay libun Pariseo, ahê pun mangan nu ahê pun mag'uuyah gamêt, bilang paghunul ha kaugaliyan kanlan ninunu. **4** Alwa pun hilan nanangan hitalagyumana' hinaliw la ha palingki anggan ah la pun ginagaway rituwal ha paglilinis. Madla pun hilan kaugaliyana' nambuh ati, pag'uuyah tawtasa, pag' uuyah pawpitsil buy pag'uuyah pamiantiyana' tansu. **5** Kaya tinanung yan Pawpariseo buy libun tagapanudun kautuhan, “Angkaya, ahê hinuhunul tawtagahunul muy libun kaugaliyan ninunu, ahê hila nag'uuyah gamêt bayu mangan.” **6** Tinumbay hi Apu Jesus kanla, “Pêtêga' impasulat Apu Diyus kan Isaias tungkul kayung pakitan tawun dili, ‘Ingagalangakun tawtawung ati ha bêtêy la dili, nuwa hay pusu la, madayu kangku. **7** Alan alagay pagsamba la kangku, ta hay intutudu lay aw'utuh dilin tawtawu.’ **8** Pinaulayan yuy utuh Apu Diyus ta hay hinuhunul yuy kaugaliyan tawtawu.” **9** Ambalan Apu Jesus, “Mahampat kawun mamaulay libun utuh Apu Diyus takay'êmên mahunul yuy libun kaugaliyan yu. **10** Nambuh hin tinutul Moises, ‘Igalang yuy kayung mangatuwa’ buy ‘Hay mannunghung malaêt ha kanan mangatuwa, dapat patin!’ **11** Nuwa intutudu yuy namana' hay ibi hana ha

mangatuwa yu, ibi tana kan Apu Diyus. **12** Ah yuy na hila pinapaulayana' makatulung ha kanlan mangatuwa. **13** Ta ha paghunul yu ha kaugaliyana' minana' yu ha kayung ninunu, napaulayan yuy nay utuh Apu Diyus. Buy madla kaw pun ginagawan dapay ati.” **14** Binawêg uman Apu Jesus ya tawtawu buy ambala kanla, “Manlêngê kawun laat buy pakaihipin yun mahampata' nunghungun ku kayu. **15** Alwan hay nagpapahuk ha bêbêy tawuy nagpaparumi kana ha pamalayan Apu Diyus nu alwan hay inlulumabas ha bêbêy na.” **16** Hakawung libun nanlêlêngê pakaihipin yuy ati! **17** Hin inibwatan nay dêlan tawu, nagpahuk ya ha biyag ta nagtanung kanay tawtagahunul na, “Hita labay tutulun pag'iitbuh bantu?” **18** Ambalan Apu Jesus kanla, “Awta, kaya ah yu mêt natêbêk? Ta ah yu tanday hitalagyumana' kanên tawuy alwan habatuy makapagparumi kana? **19** Ta hitalagyumana' kanên na, alwan ha pusu nan nanaku nu alwan ha bituka na. Buy ilabas nay habatu.” Hin innunghunga' atin Apu Jesus, impahayag na, “Puwidin kanêna' laata' maêkan.” **20** Ambala na pun, “Hay nangingibat ha pusun tawu, habatuy nagpaparumi kana ha pamalayan Apu Diyus. **21** Ta ha pusun tawu nangingibata' mangalaêta' pag'iihip, nag' uudyuk kanan makitakêh ha alwa nan ahawa, manakaw, mamati, **22** mamitêtêpêl, manyakim buy manggawan laata' kamalaêtan nambuh pandaraya, kabastusan, pagkainggit, panghihira ha kaparihu, pagyayabang buy kamulalaan. **23** Hay laat mangalaêta' ati, nangingibat ha pusun tawu buy nagpaparumi kana.” **24** Hin nag'alih hi Apu Jesus, naku ya ha rugal madani ha banwan Tiro. Paglatêng na

istu, nakituluy ya ha gihay biyag. Ahê na hana labay ipatanda ha tawtawung dilag ya istu, kayan dili nabalit' an mêt. **25** Nakun, mayin gihay babaying alwan Judio. Taga Fenicia ya, sakup Syria. Buy mayin anaka' babayi, sinuklutan anitu. Hin matandan nan dilag hi Apu Jesus, agad nan inlaku. Ta naglukub ya ha bitihan na, bayu nagmakaingalu, “Apu Jesus, paalihin yuy anitu ha anak ku.” **27** Nuwa, tinumbay hi Apu Jesus ha gihay pag' iitbuh, “Dapat pun pakanêna' anak ta alwan taman kuwêna' maêkan anak ta itambuk ha dawdêwêng.” **28** Nuwa tinumbaya' babayi, “Tama kawuy, Apu Jesus. Kayan dili, maski dawdêwêng ha hilung panganan, nanangan mumun nananabun anak.” **29** Kaya ambalan Apu Jesus kana, “Ha innunghung mun in, muli kay na ta nag' alihanay anitu ha anak mu.” **30** Nuli yay na, nalatêng nay anak na ha undagan, inibwatan yay nan anitu. **31** Pagbalik Apu Jesus ibat ha banwan Tiro, dinuman ya ha banwan Sidon buy ha Decapolis. Pagkayari, nagtuluy ya ha Dagat Galilea. **32** Baistu, gintan kanan tawtawuy gihay liyaking pipiyana bingi pun. Nakinunghung hila kan Apu Jesus, “Apu Jesus, ipatung yuy gamêt yu ha liyaki takay'êmên gumaling ya.” **33** Indayu pun Apu Jesus ya liyaki ha tawtawu. Ta impahuk nay dawdaliri na ha luway têk liyaki. Bayu tinupayan nay daliri na ta impuyuk ha dilan ati. **34** Naningal hi Apu Jesus ha langit, buy nakatipuhung inawanên buy ambala ha liyaki, “Effata!” Hay labay tutulun, “Mabuksan!” **35** Nakalêngê agada' liyaki buy nakapannunghung yan mahampat. **36** Pinagbilinan nay tawtawu, “Andi yu ipamalitay nangyari.”

Nuwa maski innunghung na, lalu la pun ingkalata' ati. **37** Nalgangana' libun tawu, buy ambala la, “Mahampata' namana' laata' ginagawa na! Nakapannunghunganay pawpipi, nakalêngêy nay bawbingi.”

8 Pagkayarin umnuy allêw, nititipun umana' tawtawu kan Apu Jesus. Hin alay na hilan maêkan, binawêg nay tawtagahunul na, ambala na, **2** “Naiingaluwaku ha tawtawung ati. Ta tatluy allêw kuy na hilan awyun, alay na hilan maêkan. **3** Nu paulin kuy naman hilan bitilin, dat mahilu hila ha diyan ta madayu puna' ibatan kanayun kanla.” **4** Tinumbaya' tawtagahunul na, “Haantu kitamun mangwan maêkan kayti ha kalinangan, maiibi ha kadlan tawtawung in?” **5** Tinanung hilan Apu Jesus, “Umnuy tinapaya' dilag bahên kayu?” Ambala la, “Pitu.” **6** Pinaitnun Apu Jesus ya tawtawu ha luta. Kinwa nay pituy tinapay bayu nagpasalamat kan Apu Diyus. Pagkayari, binih'il bih'il nay ati buy kinumadla. Bayu in'ibi na ha tawtagahunul na buy impag'iibi ha tawtawu. **7** Mayin mêt hilan umnuy mangkayêka' isda. Pinasalamatan mêt Apu Jesus ya habatu buy in'utuh nan ipag'iibi mêt ha tawtawu. **8** Nangan hila buy nabhuy. Pagkayari, tinipun lay nitla ta nakapnu hilan pituy basket. **9** Apatalibun tawuy nakapangan. Pagkayari, pinauli hilay nan Apu Jesus. **10** Ta agad yan naghakay ha bangka awyuna' tawtagahunul na. Bayu naku hila ha banwan Dalmanuta. **11** Paglatêng la baistu, mayin nipanlumâtênga' Pawpariseo ta nakipagtalun kan Apu Jesus. Labay yan subukan, kaya hiniling lan magpaakit yan himala ibat kan Apu Diyus takay mapapêtgana' sugu yan Apu Diyus. **12** Nuwa,

nakatipuhung malalê hi Apu Jesus. Ambala na, “Angkaya nanangkap himalay tawtawu ha panawuna' ati? Pakalêng' ên yuy inunghung ku kayu, alan hitalagyumana' himalan ipaakit kayu.” **13** Pagkayari, inibwatan nay na hila. Naghakay ya ha bangka buy nagbatah ha lipay dagat. **14** Naliwan tawtagahunul Apu Jesus ya mantan dêlan tinapay. Gigihay baun lan tinapay ha bangka. **15** Nagbilin hi Apu Jesus kanla, “Mag'ingat kawu ha pampaalsan Pawpariseo buy Haring Herodes.” **16** Ninununghunga' tawtagahunul Apu Jesus, “Innunghung nay habatu ta ala kitamun gintana' tinapay.” **17** Tandan Apu Jesus nu hitalagyuy pinununghungan la, kaya innunghung na kanla, “Angkaya yu pinununghungana' ala kawun gintana' tinapay? Ah yu pun natatandan u natêtêbêk? Matigas puna' pusu yu? **18** Mayin kawun mata, nuwa ah yu nanaakit. Mayin kawun têk, nuwa ah yu nalêlêngê. Naliwan yuy na hin pinagbih'il bih'il kuy limay tinapay para ha liman libuy tawu? Umnuy baskita' napnu yu ha nitlay tinapay?” Tinumbay hila, “Labinluway baskit!” **20** “Hin pinagbih'il bih'il kuy pituy tinapay para ha apatalibuy tawu, umnuy baskita' napnu yu ha nitlay tinapay?” Tinumbay hila, “Pituy baskit!” **21** Buy ambalan Apu Jesus kanla, “Ah yu pun natêtêbêka' labay kun tutulun kayu?” **22** Paglatêng la ha banwan Betsaida, mayin nantan gihay liyaking bulag kan Apu Jesus. Nagmakaingalu hila, “Apu Jesus ipatung yuy gamêt yu kana takay'êmên gumaling ya.” **23** Kaya tinambay Apu Jesus ya liyaki palabas Betsaida. Paglatêng la ha mahawang, tinupayan nay gamêt na buy impuyuk na ha matan liyaki. Bayu

impatung nay gamêt na ha liyaki buy nannunghung,
 “Mayin kay nan nanaakit?” **24** Nangingala liyaki buy
 ambala, “Nakakaakitakuy nan tawtawu, kayan dili dapay
 hilan pawpuun kayung nallyalyaku.” **25** Kaya impatung
 uman Apu Jesus ya gamêt na ha matan liyaki. Pagkayari,
 namalay mahampata' liyaki buy hinumawanganay
 kanan pamalayan. **26** Pinauli yay nan Apu Jesus nuwa
 binilinan ya, “Ah kay na magbalik ha Betsaida.” **27**
 Naku hi Apu Jesus buy kanan tagahunul ha bawbaryun
 sakup banwan Cesarea ha Filipos. Kaban nalliyaliyaku
 hila, tinanung Apu Jesus ya kanan tawtagahunul,
 “Hitalagyuwaku kanuh ambalan tawtawu?” **28** Tinumbay
 hila, “Mayin nannunghung, hakawu kanuh hi Juan ya
 Tagapagbawtismu. Mayin mêt nannunghung, hakawu
 kanuh hi Elias ya tagapannunghung Apu Diyus hinlagi.
 Hay kanayunanaman nannunghung, giha kaw mêt
 kanuh ha tawtagapannunghung Apu Diyus.” **29** Tinanung
 hilan Apu Jesus, “Nuwa para kayu, hitalagyuwaku?”
 Tinumbay hi Pedro, “Hakawuy Criston impangakun
 Tagapagligtas.” **30** Ambalan Apu Jesus kanla, “Ah yu
 ipatanda maski ha hitalagyumana' hakuy Cristo.” **31** Nag'
 umpisan mangaral hi Apu Jesus ha tawtagahunul na,
 “Hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy kaylangan
 magdanas madlan pag'iirap. Itakwilakun pawpuun Judio,
 libun namamaalan pari buy tawtagapanudun kautuhan.
 Ipatatiyaku, nuwa ha ikatlun allêw, mabyay uman.” **32**
 Impaliwanag nay laata' ati kanla. Hin malêngên Pedroy
 habatu, tinambay na hi Apu Jesus ha gihay pingit buy
 pinannunghungan. **33** Nuwa inumarap hi Apu Jesus ha

kanan tawtagahunul buy ambala kan Pedro, “Mag'alih ka kayti! Tinutuksu mu kun dapay kan hi Satanas! Hay inihip muy alwan ha labay Apu Diyus nu alwan ha labay tawu!” **34** Pagkayari, binawêg nay tawtawu buy tawtagahunul na. Ambala na kanla, “Hitalagyumana' labay humunul kangku, dapat liwanan nay kanan sariling labay. Buy handa nan arapêna' maski kamatiyan dapay pamamasan krus alang alang ha paghunul na kangku. **35** Ta hay tawung naghahangad magligtas kanan biyay, mawal'an ati. Nuwa hay tawung naghahangad mag'alay kanan biyay alang alang kangku buy ha Mahampata' Balita, magkarun biyay ya alan anggan. **36** Hita mapalan gihay tawu nu mapakana mana' laata' bagay ha mundu, nuwa ah nay naman makuway biyay ya alan anggan? **37** Ta alan maiibiya' tawu takay makuwa nay biyay ya alan anggan. **38** Nu haku buy tawtudu kuy ikadêng'êy hitalagyuman, ha panawuna' atin makasalanana' tawtawu buy alwan tapat kan Apu Diyus, ikadêng'êy ku ya mêt nu hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy mapakayti, taglaya' kapangyarian kangkun Bapa buy awyuna' bawbanala' anghil.”

9 Ambalan Apu Jesus kanla, “Pakalêng'ên yuy inunghung ku kayu. Mayin umnu kayuy ahê mati anggan ah la pun maakita' paghaharin Apu Diyus ya mayin kapangyarihan.” **2** Pagkalibah anima' allêw, in'awyun Apu Jesus hilan Pedro, Santiago buy Juan ha gihay matag'aya' bung'uy, kakapad la istu. Kaban nakabalay hila kan Apu Jesus nagbayuy kanan anyu. **3** Nagin puting putiya' baru na, makasilaw balayên. Alan hitalagyuman kayti ha munduy

makapagpaputin dapay habatu. **4** Baistuy nagpakit kanla hi Elias buy hi Moises. Buy nakinunghung hila kan Apu Jesus. **5** Innunghung Pedro kan Apu Jesus, “Mistru, mahampata' dilag kitamu kayti! Manggawa kamin tatluy atêp. Giha para kayu, gihay para kan Moises, gihay para kan Elias!” **6** Nanunghung nay ati ta ha subran limu la, ah na tanday kanan sabin. **7** Pagkayari, tinakpan hilan ulap. Buy mayin hilan nalêngêy busisa' nangibat ha ulapa' nannunghung. “Atiya' minamaal kun anak. Panlêng'an yu ya!” **8** Agad hilan namalay ha paligid nuwa alay na hilan naakit nu alwan hi Apu Jesus. **9** Hin palunghunana' hila ha bung'uy, kinanunghung hilan Apu Jesus, “Ah yu sabina' naakit yu ha hitalagyuman anggan hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy ahê pun nabyay uman.” **10** Kaya ah la innunghung ha hitalagyumana' pangyayarin bantu. Hin kakapad lay na, ninununghung mêt hila nu hita labay nan nunghungun ha pagkabyay uman. **11** Nagtanung hila kan Apu Jesus, “Angkaya innunghung tawtagapanudun kautuhana' magbalik pun hi Elias bayu lumatênga' Criston impangakun Apu Diyus.” **12** Tinumbay ya kanla, “Pêtêga' habayin, kaylangan pun makalatênga' dapay kan Elias takay'êmên ihanday laata' bagay. Nuwa sabin ku kayu, ‘Pêtêga' inlumatêngana hi Elias buy ginawan tawtawuy labay lan gaw'ên kana, dapay mêt ha nakasulat tungkul kana ha kasulatan.’ Nuwa, antakaya nasusulat mêt, hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy magtiis dêlan irap buy itakwil tawtawu?” **14** Paglatêng lan Apu Jesus ha kanayun nan tawtagahunul, naakit lan dêlan tawuy nititipun baistu. Dilag mêt baistuy umnuy

tawtagapanudun kautuhan, nakikiribati ha tawtagahunul Apu Jesus. **15** Hin naakit la hi Apu Jesus, nalganga' tawtawu buy palukhung nagdani ta namati kana. **16** Tinanung Apu Jesus ya tawtagahunul na, “Hita pinagriribatian yu?” **17** Mayin gihay liyaking tinumbay, “Mistru, gintan ku kayti ya anak kun liyaki ta pinapipi yan anitu. **18** Nu sinusuklutan yan anitu, natutumba ya, nagbubulay bêbêy na, nangêngêrtêkêta' ngêpên na buy naninigasa' buun nawini na. Nakinunghungaku ha tagahunul yun paalihin lay anitu nuwa ah la kaya.” **19** Ambalan Apu Jesus kanla, “Hakawung lawlahin alan pananampalataya! Anggan makanuwaku pun magtiis kayu? Gitan yu kaytiya anak.” **20** Kaya gintan lay anak kan Apu Jesus. Nuwa, hin naakit anitu hi Apu Jesus, pinamêgpêg nay anak buy binumagsak ha luta, pinagulung gulung buy binubumulay bêbêy. **21** Tinanung Apu Jesus ya bapan anak, “Nakanu ya pun nagkapakun?” Tinumbaya' bapa, “Ibat pun hin makayêk ya. **22** Ma dalas yan intutumban anitu ha apuy buy ha lanêm takay'êmên mapati ya. Nuwa nu mayin kawun magawa, kaingalwan yu kami!” **23** Tinumbay kana hi Apu Jesus, “Antakaya mu innunghung, nu mayin nakun magawa? Hay laata' bagay magawa ha tawung mayin pananampalataya kangku.” **24** Tinumbay agada' bapan anak, “Nananampalataya haku kayu, nuwa kulang pun. Dagdagan yu puna' pananampalataya ku kayu!” **25** Hin maakit Apu Jesus ya kinukumadlay nay tawung inlulumatêng, pinannunghungan nay anitu buy ambala, “Hakan anituy nagpapapipi buy nagpapabingi ha anaka' ati, inuutuhan katan mag'alih kana. Ah kay

na magbalik kana!” 26 Nagbung'uy anitu, pinamêgpêga' anak bayu nag'alih. Nambuh natiya' anak. Kaya ambalan kadlan, “Nati yay na!” 27 Nuwa dinukpan Apu Jesus ya gamêt anak buy impaêdêng na. Nêdênga' anak. 28 Hin nagpahuk hila Apu Jesus ha biyaga' inuulian la, tinanung yan tawtagahunul na, hin kakapadlay na, “Angkaya ah yan mapaaliha' anitu?” 29 Tinumbay kanla hi Apu Jesus, “Hay habatuy kalasin anitu, panalengin diliya' makapagpaalih kana.” 30 Nag'alih hila ha rugal bantu buy dinuman ha prubinsiyan Galilea. Ahê labay Apu Jesus ya matandan tawtawung dilag ya istu 31 ta tinutuduwanan nay tawtagahunul na. Ambala na kanla, “Hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy ipakabili ha tawtawu. Patin la ku nuwa mabiyayakun uman pagkalibah tatluy allêw.” 32 Nuwa alwa lan natêbêka' ambala na buy nalimu hila magtanung kana. 33 Nakalatêng hila ha banwan Capernaum. Buy hin dilagana hila ha biyag, tinanung hila Apu Jesus, “Hitalagyun pinagriribatian yu nangun ha diyan?” 34 Alwa hila sinumagut ta hay pinagriribatian la nu hitalagyuy pinakadakila kanla. 35 Kaya nitnu hi Apu Jesus ta binawêga' labinluway tagahunul buy ambala kanla, “Hitalagyuman kayuy labay magin pinakadakila ha laa, dapat magpakayêpa buy magin lingkud laa.” 36 Nangwa hi Apu Jesus gihay makayêka' anak buy pinaêdêng ha gitna la. Inampun nay ati ta innunghung na kanla, 37 “Nu hitamana' mananggap ha anaka' dapay ati ha pananampalataya na kangku, dapay hakuy nay tinanggap na. Buy hitamana' mananggap kangku, alwan hakun diliya' tinanggap na nu

alwan hay naysugu mêt kangku.” **38** Ambalan Juan kan Apu Jesus, “Mistru, nakaakit kamin tawung namamaalih anitu ha lagyu yu. Binawalan yan hiya ta alwa tamu yan kaawyun.” **39** Nuwa ambalan Apu Jesus, “Ah yu ya bawalan ta alan nanggagawan himala ha lagyu ku bayu mannunghung malaêt tungkul kangku. **40** Hay alwan laban kantamu, kagampi tamu. **41** Pakalêng'ên yuy inunghung ku kayu, hitamana' mam'in gihay basun lanêm kayu ta hakuy Criston hinuhunul yu, siguradun makakuwan gantimpala.” **42** “Nuwa hitalagyumana' pinangibatan pagkakasalan gihay makayêka' anaka' nanampalataya kangku, mangêd puna' itagkêh ha bêng nay mamhaka' batu ta itambuk ya ha dagat. **43** Nu gamêta' pinangibatan kamung pagkakasala', putuhun mu! Mangêd puna' gigihay gamêt mun magpahuk ha langita' mayin biyay ya alan anggan kisira ha luway gamêt mu nuwa maku kay naman ha impirnu, nu haantuy alan kamatiyana' apuy.” (Geenna g1067) **45** “Nu bitih muy namana' pinangibatan pagkakasala', putuhun mu! Mangêd puna' gihay bitih mun magpahuk ha langita' mayin biyay ya alan anggan kisira ha luway bitih mu nuwa itambuk kay naman ha impirnu.” (Geenna g1067) **47** “Nu hay mata muy pinangibatan pagkakasala', dukutun mu! Mangêd puna' gigihay mata mun magpahuk ha langita' mayin biyay ya alan anggan kisira ha luway mata mu nuwa itambuk kay naman ha impirnu. (Geenna g1067) **48** Baistu ha impirnu, hay libun êwêl ahê nanati buy hay apuy ahê napapalêng.” **49** Ta balan gihay tawu, makaranas pag'iirap dapay kênan ahinan buy êwêkên ha apuy. **50**

Mangêd puna' ahin ta malaha, nuwa nu tumab'anga' namana' ati, hita pamalaha yun uman? Iitbuh yuy sarili yu ha ahina' pamalaha ha sangkatauhan takay magkarun kawun kapayapaan ha gihat giha.”

10 Nag'alih hi Apu Jesus ha Capernaum, naku ha prubinsiyan Judea buy nagbatah ya ha Ilug Jordan. Buy baistu, inlaku yan madlan tawu. Dapay mêt daan, nanudu ya kanla. **2** Mayin umnuy Pariseong naku kana taêmên subukan ya. Kaya nagtanung hila, “Pinauulayan kayan kautuhan Moises ya mikihiyaya' liyaki ha kanan ahawa?” **3** Tinanung mêt hilan Apu Jesus, “Hitalagyuy in'uutuh kayung Moises?” **4** Tinumbaya' Pawpariseo, “Pinaulayan Moises ya bayu mikihiyaya' liyaki ha kanan ahawa, manggawa ya pun kasulatan pamikihiyay.” **5** Innunghung kanlan Apu Jesus, “In'ibin Moises kayuy kautuhan ban in gawan mangatigasa' u yu. **6** Nuwa ha umpisa puna' inlikhan Apu Diyusa' mundu, ginaway nay liyaki buy babayi. **7** Gawan kayti, ibwatan liyakiya' kanan mangatuwa ta makiawyun ya ha kanan ahawa. **8** Buy hilan luway magin giha. Kaya alway na hilan luwa nu alwan giha tana. **9** Kaya hay piniawyun Apu Diyus, alwan dapat pihyayên tawu.” **10** Paglatêng la ha biyag, tinanung hi Apu Jesus tawtagahunul na tungkul ha pamihyay miahawa. **11** Ambala na kanla, “Nu hiyayan liyakiy kanan ahawa ta mag'ahawan kanayun, nakikitakpi ya buy nagkasala ya ha una nan ahawa. **12** Habatu mêtâ' babayi, nu mikihiyay ya ha kanan ahawa ta mag'ahawan kanayun, nakikitakpi ya mêt.” **13** Gintan tawtawuy mangkayêka' anak kan Apu Jesus taêmên ipamanuy anak kana buy pagpalaên.

Kayan dili, pinagbawalan hilan tawtagahunul na. **14** Hin naakit Apu Jesus ya nangyari, napuut ya ha tawtagahunul na. Ambala na, “Paulayan yun magdani kangkuy aw' anak. Andi yu hila pagbawalan ta dapay kanlay pagharian Apu Diyus.” **15** Pakalêng'ên yuy inunghung ku kayu, “Hay ahê mananggap ha paghaharin Apu Diyus dapay pagtanggap ha anaka' makayêk, ahê pagharian Apu Diyus.” **16** Pagkayari, inampun nay aw'anak, pinamanu buy pinagpala hila. **17** Hin paalihana hi Apu Jesus, mayin gihay liyaking palukhung nagdani kana buy nagluhud. Nagtanung ya, “Mahampata' Mistru, hitalagyuy gaw'ên ku takay'êmên magkarunakun biyay ya alan anggan?” **(aiōnios g166)** **18** Tinumbay hi Apu Jesus, “Angkaya mu tinutula mahampataku? Hi Apu Diyus diliya' mahampat. **19** Tungkul ha tanung mu, tanda muy innununghung kautuhan. ‘Andi ka mamati. Andi ka makitakpi. Andi ka manakaw. Ah mu papêtêgana' alwan pêtêg. Andi ka mandaya. Igalang muy kamung bapa buy indu.” **20** Sinumaguta' liyaki, “Mistru, ibat hin anakaku pun, hinunul kuy nay laat ban in.” **21** Binalay yan Apu Jesus ya mayin pagmamaal buy ambala, “Gihay bagay puna' kulang kamu. Muli ka buy ipaghaliw muy laata' kayamanan mu buy ibi muy pira ha mangairap taêmên mab'iyen kan kayamanan ha langit. Pagkayari humunul ka kangku.” **22** Katangih tangiha' liyaki hin nalêngê nay ati. Buy nag' alih yan malungkut ta napakayaman na. **23** Namalay hi Apu Jesus ha paligid buy ambala ha tawtagahunul na, “Napakairap ha mayamana' magpasakup ha paghaharin Apu Diyus.” **24** Nagtaka hila ha innunghung Apu Jesus.

Nuwa innunghung uman Apu Jesus, “Aw'anak, napakairap talagan magpasakup ha paghaharin Apu Diyus. **25** Mas madali pun magpahuka' gihay kamilyu ha lubut karayum kisira ha magpasakupa' mayaman ha paghaharin Apu Diyus.” **26** Lalu pun nagtakay tawtagahunul na kaya nagtanung hila, “Nu habatu, hita pun aluda' miligtas?” **27** Binalay hilan Apu Jesus buy ambala, “Ahê kayan iligtas tawuy kanan sarili nuwa kayan gaw'ên Apu Diyus ta hitalagyuman, kaya nan gaw'ên.” **28** Ambala kanan Pedro, “Magpakun kamiya' naman? Inibwatan yananay laat buy hinumunul kami kayu.” **29** Tinumbay hi Apu Jesus, “Pakalêng'ên yuy inunghung ku kayu. Hay tawung nangibwat biyag, pawpatêl, mangatuwa, aw'anak u luta dahilan kangku buy ha Mahampata' Balita, **30** gihandaan bisis nan matanggapa' inibwatan na, kaawyuna' pag'iirap, kaban dilag ya pun kayti. Nuwa ha lumatênga' panawun, mab'iyen yan biyay ya alan anggan. (aiōn g165, aiōnios g166) **31** Nuwa hay tawung nagpapakatag'ay hapaêg, lumatênga' allêw mipakayêpa. Buy hay tawung nipakayêpa hapaêg, hiyay mitag'ay paglatêng allêw.” **32** Kaban pahukpa hila palakun Jerusalem, nauuna kanla hi Apu Jesus. Nagtakay tawtagahunul na buy nalimuy naman ya kanayuna' hinuhumunul kana. Impaalibun Apu Jesus ya labinluway tagahunul na, ta innunghung nan umana' mangyari kana. **33** “Manlêngê kawu! Pahukpa kitamuy nan Jerusalem. Ta hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy iibi istu ha libun namamaalan pari buy ha tawtagapanudun kautuhan. Hatulan nakun kamatiyan buy iibi ha alwan Judio. **34** Insultuun la ku, tupayan, paghahampasên

buy patin. Nuwa ha ikatluy allêw, mabiyayakun uman.”

35 Nagdani kan Apu Jesus hilan Santiago buy Juana' anak Zebedeo. Nannunghung hila, “Mistru, mayin kami hanan kayêk labay.” **36** Ambalan Apu Jesus, “Hita labay yu?” **37** Sinumagut hila, “Hana, nu maghari kawuy na, makaitnu kami mêt ha dani yu, giha ha kanan buy giha ha kaliwa.” **38** Nuwa innunghung kanlan Apu Jesus, “Ah yu tanda nu hita impipikikuwa yu. Kaya yu kayan tiisina' pagdurusan tiisin ku? Kaya yu kayay irapa' danasên ku?”

39 Sinumagut hila, “Awu, kaya yan.” Ambalan Apu Jesus, “Pêtêga' matiis yuy laata' ati. **40** Kayan dili, alwan hakuy mamili nu hita mitnu ha kanan ku buy ha kaliwa ku. Hay aw'itnuwana' ati, para dili ha pinaglaanan kangkun Bapa.” **41** Hin natandan sampuy tagahunul nu hita impipikikuwan mipatêl, napuut hila kan Santiago buy Juan. **42** Kaya binawêg Apu Jesus ya laata' tagahunul na, ta innunghung, “Tanda yu, hay intuturing pawpinunun alwan Judio, impapaakit lay kapangyarihan la ha libun tawtawung nasasakupan la. Buy maski hitalagyun labay la, nahuhunul nasasakupan la. **43** Nuwa alwa kawun dapat habatu. Ha halip, hitalagyu kayuy labay magin dakila, dapat magin lingkud yu. **44** Buy hitalagyuman kayuy labay magin pinunu, dapat magin alipên la. **45** Haku baya' nangibat ha langita' In'anak Tawuy naku kayti ha luta, alwan hakuy pinaglilingkuran nu alwan hakuy naglingkud kayu. Buy ibi kuy biyay ku takay' êmên mahagêp kuy madlan tawu ha kaparusaan.” **46** Inlumatêng hilan Apu Jesus ha banwan Jerico. Buy hin paalih yay na istu, kaawyun nay kanan tawtagahunul

buy madla pun kanayun, nadanan lay gihay bulaga',
hi Bartimeo, anak Temeo. Nakaitnu ya ha pingit diyan
buy namamalimus. **47** Hin nalêngê nay dinuduman hi
Apu Jesus ya tiga Nazaret, nagbubung'u ya, "Apu Jesus,
lahin Haring David, kaingalwan yu ku!" **48** Binawalan yan
tawtawu, "Tênggên kay na." Nuwa lalu pun inlumakasa'
bung'u na, "Apun Haring David, kaingalwan yu ku!" **49**
Tinênggên hi Apu Jesus ta innunghung, "Bawgên yu ya."
Kaya binawêg la hi Bartimeo buy innunghung, "Matula ka.
Mêdêng ka ta impapabawêg kan Apu Jesus." **50** Imbalag
Bartimeyoy kanan balabal ta agad nagdani kan Apu Jesus.
51 Tinanung yan Apu Jesus, "Hita labay mun gaw'ên ku
kamu?" Tinumbay ya, "Mistru, labay kun makaakit." **52**
Innunghung Apu Jesus kana, "Pinagaling kay nan kamung
pananampalataya, muli kay na." Nakaakit ya agad bayu
hinumunul ya kan Apu Jesus ha diyan.

11 Hin palaku hilan Apu Jesus ha banwan Jerusalem,
tinênggên hila ha Bung'uy Aw'ulibu, madani ha
bawbaryun Betfage buy Betania. Pinaunan Apu Jesus
ya luway tagahunul na. **2** Ambala na kanla, "Maku
kawu ha humunula' baryu. Paglatêng yu istu, maakit
yuy gihay bisirun asnu, nakatagkêh, ahê pun nahakyan
hitalagyuman. Kalagên yuy ati ta gitan yu kayti. **3** Nu
mayin magtanung nu angkaya yu kalagêna' asnu, sabin
yu kanla, 'Kaylangan Panginuun ta ibalik yan agad.'" **4**
Kaya, naliyakuy luwa, buy naakit la baya' asnu ha danin
diyana' nakatagkêh ha luwahan biyag. Hin kinalagan
lay ati, **5** tinanung hilan tawtawung nakaêdêng istu,
"Antakaya yu kinakalaga asnu ban in?" **6** Innunghung

lay ambalan Apu Jesus, kaya pinaulayan hilan tawtawu.

7 Gintan lay asnu kan Apu Jesus, buy sinapinan lan balabala' bukut asnu bayu naghakay hi Apu Jesus. 8 Madlan tawuy nay'amak kanlan balabal ha diyan. Hay kanayuna' naman, nay'amak mêt hawhangan pinutuh la ha bukid. 9 Hay libun nauuna kan Apu Jesus buy hay libun hinuhumunul kanay nagbubung'u, "Purihin hi Apu Diyus! Pagpalaên nay impagtan Panginuun! 10 Buy pagpalaên Apu Diyusa' inlulumatênga' hari, dapay ha nunu tamung hi Haring David. Purihin tamu hi Apu Diyus ya dilag ha langit!" 11 Paglatêng Apu Jesus ha Jerusalem, naku ya ha timplu. Tinatamulaw nan mahampata' laata' bagay istu. Gawan payabiyana, naku ya ha Betania, kaawyun nay labinluwa' nan tagahunul. 12 Kinaybukahan, hin nag' alih hila ha Betania, binitil hi Apu Jesus. 13 Mayin yan naakita' malabunga' puun igus. Kaya dinaninan na buy binalay nu mayin tagêy. Nuwa ala yan naakit nu alwan puru dawên, ta ahê pun panawun igus. 14 Innunghung Apu Jesus ha puun, "Ibat hapaêg, alay nan makaêkan tagêy mu." Nalêngên tawtagahunul nay habatu. (aiōn g165) 15 Paglatêng la ha Jerusalem, naku hi Apu Jesus ha timplu. Naakit nay nagtitinda buy nanyayaliw istu. Kaya intabuy na hila. Impagpapalukub nay lawlamisan mamalit pawpirang alwan tiga istu buy itnuwan nagtitindan kawkalapating inhahandug ha timplu. 16 Binawalan nay tawtawung nanantan paninda ha timplu. 17 Pagkayari, tinudwanan nay tawtawu istu. Ambala na, "Alwa nan innunghung Apu Diyus ha kasulatan, 'Hay kangkun biyag, magin biyag dalanginan laata' bansa.' Nuwa ginawa yun

punduan manakaw.” **18** Nabalit'an libun namamaalan pari buy tawtagapanudun kautuhana' ginawan Apu Jesus, kaya nangkap hila paraan nu pakapakun yan patin. Nuwa nalilimu hila kana ta hinuhumangay libun tawu ha tudu na. **19** Kinayabinan nag'alih hi Apu Jesus ha Jerusalem awyun nay tawtagahunul na. **20** Kinadatunan, hin pabalikana' hila ibat ha Jerusalem, nadanan lay puun igus ta naakit lay nayanguy nay ati. **21** Naihipan Pedro y nangyari. Kaya innunghung na, “Mistru, balayên yuy puun igusa' insumpa yu. Nayanguy na!” **22** Innunghung Apu Jesus kanla, “Manalig kawu kan Apu Diyus! **23** Pakalêng'ên yuy innunghung ku kayu, nu mayin kawun pananalig, maarin nunghungun yu ha bung'uya' ati, ‘Maglipat ka ha dagat!’ Nu ah kawu magluway ihip buy manalig kawun mangyariya' habatu, mangyari baya' innunghungun yu. **24** Tandaan yuy ati. Hitalagyumana' ipikikuwa yu ha panalangin, manalig kawun matanggap yuy nay ati ta matanggap yuy na bay. **25** Nu manalangin kawu, patawarên yu puna' nagkasala kayu takay'êmên patawarên kaw mêt kayung Bapan hi Apu Diyus ha kayung kawkasalanan. **26** [Ta nu ah kawu magpatawad, ah kaw mêt patawarên kayung Bapan hi Apu Diyus.]” **27** Paglatêng la ha Jerusalem, nagbalik hi Apu Jesus ha timplu. Kaban nalliyaliyaku ya istu, nagdani kanay namamaalan pawpari, tawtagapanudun kautuhan buy pawpuun Judio. **28** Innunghung la kan Apu Jesus, “Hita karapatan mun gaw'êna' ati ha timplu? Hita nam'i kamun karapatan' in?” **29** Tinumbay hi Apu Jesus kanla, “Tanungun kitaw mêt. Nu sagutun yu ku, nunghungun

ku mêt kayu nu hita karapatan kun manggawan ati. **30** Haantun ibata' karapatan Juana' magbawtismu? Sagutun yu ku, kan Apu Diyus u ha tawu?" **31** Niriribati hila, "Nu sabin tamun ibata' karapatan na kan Apu Diyus, sabin nay naman kantamu, 'Kaya ah kawu naniwala kan Juan?' **32** Nuwa nu sabin tamung ibat ha tawu, mapuut kantamuy tawtawu." (Nalilimu hila ha tawtawu ta naniniwalay laata' hi Juana' tagapannunghung Apu Diyus.) **33** Kaya tinumbay hila, "Alwa yan tanda." Innunghung Apu Jesus kanla, "Nu habatu, ah ku mêt sabin kayu nu haantun nangibata' karapatan kun manggawan ati."

12 Nangaral hi Apu Jesus ha tawtawu ha gihay pag' iitbuh. Ambala na, "Mayin gihay tawung nagtanêm ubas. Pinabakuran nay habatu buy nagpagawa yan panggêêkan ubas. Nagtayu yan matag'aya' biyag pamantayan. Buy pagkayari pinaupahan nay kanan ubasan ha libun manggagahak. Bayu, naku ya ha madayun rugal. **2** Hin panawunanan pamiputin ubas, impalaku nay kanan utuhan ha libun manggagahaka' nangungupaan ha kanan ubasan, takay'êmên kuwên nay dakay na. **3** Nuwa kinuyug libun manggagahaka' utuhan na, binugbug, buy pinaalih lan alan pigtan. **4** Namagtan yan uman gihay utuhan, nuwa impakadêng'êy lay ati bayu pinatuka' u. **5** Namagtan yay namêt giha puna' utuhan. Nuwa pinati lay ati. Madla ya pun impagtan, nuwa binugbug mêtâ' kanayun buy pinagpapati mêtâ' kanayun." **6** "Hin kahuli hulianana, ala yay nan maipagtan, kaya impagtan nay pinakamamaal nan anak. Inihip na, 'Igalang lay anak ku.'" **7** "Nuwa hin naakit libun manggagahaka' anak na, ambala la,

‘Dilaganay anaka' tagapagmana. Kali kawu patin tamu ya, taêmên mapalaku kantamuy lutang manaên na.’ **8** Kaya kinuyug lay anak, pinati buy intambuk ha labas bakuran ubasan.” **9** Pagkayari, nagtanung hi Apu Jesus, “Hitalagyu kayan gaw'ên mayin arin ubasan? Tiyaka' lakwun nay libun manggagahak, ta patin. Pagkayari paupaan nay kanan ubasan ha kanayun. **10** Ah yu nabasay talatan ati ha kasulatan? ‘Hay batun tinanggiyan tagapagpaêdêng biyag, Hiya aluda' batun nagin pundasyun. **11** Panginuun ya mayin gawan ati, Buy hinuhumanga' kitamu ha ginawa na.” **12** Hin nakaêhêba' pawpuun Judion hilay mahawun Apu Jesus ya naypaêdêng biyag ha pag'iitbuh, labay lan hiyay dakpên nuwa nalimu hila ha tawtawu. Kaya pinaulayan la tana hi Apu Jesus buy nag'alih hila. **13** Impalakun pawpuun Hawjudio kan Apu Jesus ya umnuy Pawpariseo buy umnuy tauhan Herodes, ta lêng'ên la hiya takay'êmên madakêp ha sabin na. **14** Nagdani hila buy ambala kana, “Mistru, tanda yana pêtêga' libun innununghung yu buy ala kawun kinakampian ta ah kawu namamalay ha katayuan gihay tawu nu alwan hay intutudu yuy nu hitalagyuy kapêtêgan tungkul ha kaluuban Apu Diyus. Hapaêg, tama kayan hakitamun Hawjudioy magbayad buwis ha Haring Roma? Dapat kitamu kayan magbayad u ahê?” **15** Nuwa tandan Apu Jesus ya nagkakanwari hila, kaya innunghung na, “Kaya yu ku sinusubukan ha tanung yun in? Mantan kawu paraw pira haati ta balayên ku.” **16** Nantan hilan pira kan Apu Jesus. Nagtanung hi Apu Jesus, “Hita nagdampal buy naglagyun nanaakit yu ha pirang ti?” Tinumbay hila, “Ha

Haring Roma!” **17** Kaya ambalan Apu Jesus kanla, “Ibi yu ha Haring Romay kana, buy ibi yu kan Apu Diyus ya kana.” Hinumanga' hila ha kanan sagut. **18** Mayin gihay grupun Hawjudio nu bawgêni' Saduceo. Nagdani kan Apu Jesus buy nagtanung. (Hay libun tawung ati, ahê naniniwala ha pagkabiyay uman.) **19** Ambala la, “Mistru, ha batas insulat Moises, nu mati ya gihay liyaking alan anak ha kanan ahawa, hay nabal'u dapat pakasalan bayaw na, taêmên magkaanak hilan para ha ahawa nan nati.” **20** “Hapaêg, mayin pitun mipapatêla' kaliyakiyan. Nag'ahaway panganay buy nati yan alan anak. **21** Kaya hay bal'u napag'ahawan kabuhwan, nuwa nati mêtâ' kabuhwan alan anak. Habatu mêtâ' nangyari ha ikatlun patêl **22** angga ha ikapitu. Naubuh hilan nating ala hilan anak ha babayi. Buy ha kahuli hulian, nati mêtâ' babayi. **23** Hapaêg, ha allêw pagkabiyay uman nangamamati, hitalagyuy magin tunaya' ahawa na ha pituy kaliyakiyana' mipapatêl?” **24** Tinumbay hi Apu Jesus, “Maling mali kawu. Ta ah yu natêtêbêka' kasulatan Apu Diyus. **25** Ta ha pagkabiyay uman, alay nan pag'aahawa. Dapay mêt hilan aw'anghil ha langita' alwan mag'ahawa. **26** Tungkula' naman ha pagkabiyay uman, ah yu nabasay insulat Moises? Hin dilag hi Moises ha nagliliyaba' mayêpang puun kayu, ambala kanan Apu Diyus, ‘Hakuy Apu Diyus lan Abraham, Isaac buy Jacob.’ **27** Hay labay nunghungun, nanabiyay pun hila. Ta alwa yan Apu Diyus nawnati nu alwan Apu Diyus yan bawbiyay. Kaya maling mali kawu.” **28** Mayin gihay tagapanudun kautuhan baistu, nanlêlêngên pagriribatian la. Nalêngê nan mahampata'

sagut Apu Jesus, kaya nagdani ya ta nagtanung mêt, “Hitalagyu kayay pinakamaalagan utuh?” **29** Tinumbay hi Apu Jesus, “Ati ya pinakamaalagan utuh. ‘Lêng'ên yuy ati, libun taga Israel. Hay Panginuun tamun Diyus, kagiha gihay Panginuun, ala yan katbuh. **30** Kaya maalên muy kamun Panginuun Diyus, buung puso, buung kalulwa, buung ihip, buy buung lakas.’ **31** Buy pangalaway ati, ‘Maalên muy kaparihu mu dapay pagmamaal mu ha sarili mu.’ Alay nan kanayuna' utuh higit pun maalaga kisa ha luwan ti.” **32** Ambalan tagapanudun kautuhan, “Mistru, pêtêga' innunghung yu. Gigihan diliya' Apu Diyus buy maliban kana, alay nan kanayun. **33** Buy kaylangan, maalên yan buung puso, buung ihip buy buung lakas. Kaylangan tamu mêt maalêna' kantamun kaparihu dapay pagmamaal tamu ha kantamun sarili. Higita' maalagay ati kisa ha laat kalasin handuga' inêwêk buy kanayun pun libun handug.” **34** Hin nalêngên Apu Jesus ya mayin katalinuana' libun sagut na, ambala kana, “Madani kay nan mipasakup ha paghaharin Apu Diyus.” Ibat hin hatu, alay nan naglakas luuba' magtanung kan Apu Jesus. **35** Hin nanunudu hi Apu Jesus ha timplu, tinanung nay tawtawu, “Angkaya innunghung tawtagapanudun kautuhana' hay Criston impangakun tagapagligtas, lahin dili kanun Haring David? **36** Pan hi Haring David mêtâ' nannunghung ha patnubay Ispiritun Apu Diyus, ‘Ambalan Apu Diyus kan Criston Panginuun ku, “Mitnu ka ha kanan ku, Angga ha mapasuku ku kamuy kamun kawkapati!”’ **37** Hapaêg, nu binawêg Haring David Panginuun ya Cristo, pakapakun yan nagin lahi dilin Haring David?” Naliliway

libun tawu ha panlêlêngê kan Apu Jesus. **38** Ambala pun Apu Jesus ha kanan panunudu, “Mag'ingat kawu ha tawtagapanudun kautuhan. Labaya' labay lan mamasyala' nakasuut barun panudu. Buy labaya' labay lan batiin hila ta igalang ha matawung rugal. **39** Labay lan mitnu ha itnuwan pandangal ha biyag pamititipunan Hawjudio buy ha libun handaan. **40** Inluluku lay bawbal'u takay makuwa lay ari arian libun ati. Buy kinakadangan lay panalengin la ta impapaakit lan mahampat hila. Kaya mas mabiyata' parusan tanggapên la.” **41** Nitnu hi Apu Jesus ha danin pamiantian alay baistu ha timplu buy binabalay nay tawtawung naynanabun alay. Madlan mangayamana' naynabun mangamhaka' alaga. **42** Mayin gihay mairapa' bal'u baistun nagdani buy naynabun luway barya. **43** Binawêg Apu Jesus ya tawtagahunul na ta innunghung, “Pakalêng'ên yuy inunghung ku kayu, mas mamhaka' in' ibin bal'u kisa ha in'ibi lan laat. **44** Ta hilaan laat nam' in dilin subran pira la. Nuwa hay bal'u, in'ibi nan laata' panyaliw nan maêkan na.”

13 Hin paalihana hilaan Apu Jesus ha timplu, ambalan giha ha tawtagahunul na, “Mistru, balayên yuy pagkagawan bawbiyaga' nakapagitnay timplu! Mangamhaka' batu buy mangamhaka' bawbiyag.” **2** Ambalan Apu Jesus kana, “Nanakit yuy mangamhaka' biyaga' in. Nuwa lumatênga' panawun, matibaga' laata' ati, alan mitlay magkapatunga' batu!” **3** Kaban nakaitnu hi Apu Jesus ha Bung'uy Aw'ulibu, nakaarap ya ha timplu, tinanung yan lihim lan Pedro, Santiago, Juan buy Andres, **4** “Sabin yu paraw kanyan nu makanun mangyariya' innunghung

yu buy hita palatandaana' madani yanan mangyariya'
 laata' ati?" **5** Kaya ambalan Apu Jesus kanla, "Mag'ingat
 kawu taêmên ah kawu mailêtêp hitalagyuman. **6** Ta
 madlan lumatêng buy mannunghunga', 'Hakuy Cristo!
 Buy madla hilan mailêtêp. **7** Nu makalêngê kawun gira
 ha madani kayu buy makabalita kawun gira ha madayu,
 ah kawu malimu. Dapat dilin mangyariya' habayin, nuwa
 alwa pun habatiya' katapusan mundu. **8** Ta milalabana'
 bawbansa buy milalaban mêtâ' kawkaharian. Magdayun
 ha iba iban rugal buy lumatênga' tagbitil. Hay libun
 ati, pasimulan dilin kairapana' lumatêng." **9** "Mag'ingat
 kawu, ta ha paghunul yu kangku, dakpên kawu, gitan
 kawu ha hukuman buy pagpapaluhun kawu ha biyag
 pamititipunan Hawjudio. Iarap kawu ha gawgubirnadur
 buy hawhari ta pagtatanungun kawu. Pagkakatawun
 yuy nay ati taêmên mapapêtgan yuy tungkul kangku.
10 Bayu lumatênga' katapusan, dapat pun maipangaral
 ha laat bansay Mahampata' Balita tungkul kangku." **11**
 "Nu dakpên kawu ta iarap kawu ha hukuman, ah kawu
 malimu nu hitalagyun nunghungun yu. Basta sabin yun
 diliy inunghung Ispiritun Apu Diyus ha uras bantu. Ta
 alwan hakawuy mannunghung nu alwan hay Ispiritun
 Apu Diyus. **12** Ha panawuna' tu, ibin patêla' sarili lan patêl
 ta ipapati. Habatu mêtâ' bawbapa ha kanlan aw'anak buy
 hay aw'anak ha kanlan mangatuwa. **13** Kapuutan kawun
 laat gawan ha paghunul yu kangku. Nuwa hay manatili
 kangkun tapat angga ha katapusan, habatuy miligtas." **14**
 Ambala pun Apu Jesus, "Maakit yuy kasuklam'suklama'
 lumatêng, kaya intayak lay timplu. Impaêdêng lay ati

ha rugala' alwan dapat pinaypaêdêngan. (Hakawung namamasa, pakaihipin yuy ati!) Nu mangyari yanay ati, dapat magtakahanay tawtaga Judea ha kabung'uyan. **15** Hay dilag ha uhubung biyag andiyana magpahuk mangwan hitalagyuman. **16** Hay dilag ha gahak andiyana mulin mangwan baru. **17** Makaingaluy mangabuktut buy kawkulawan ha allêwa' tu ta mairapan hila magtakah. **18** Ipanalangin yuy andi hana mangyariya' ati ha panawun taglay'êp. **19** Kasi ha panawun bantu, makadanas pag' iirapa' tawtawung alwa pun nadadanasan ibat hin inlikhan Apu Diyus ya munda angga hapaêg. Buy alay nan madanasa' habatun pag'iirap makanuman. **20** Nu alwan paêpêkên Apu Diyusa' panawun bantu, alay nan mitlay mabyay. Nuwa alang'alang ha kanan pawpinili, pinaêpêk nay panawun bantu.” **21** “Nu mayin mannunghung kayung, ‘Dilag kaytiya Criston impangakun Apu Diyus!’ u ‘Dilag ya istu!’, ah kawu maniwala **22** ta lumtawa' tubhuna' Cristo buy tubhuna' tagapannunghung Apu Diyus. Magpakit hila hawhimala buy libun makapagtaka taêmên mamilêtêp. Nu maari, pati pawpinilin Apu Diyus magin kana. **23** Kaya mag'ingat kawu! Impapatanda kuy na kayuy ati kaban ahê pun nangyayari.” **24** “Pagkayarin allêwa' tun matindin kairapan, magmadlêma' allêw, ahêy na maghawanga' buyan. **25** Buy mangananabuy bawbêtêwên ibat ha langit. Mangatêgêy libun nanaakit ha langit buy mawala ha kanla kanlan puwistu. **26** Buy maakit lan hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy malatênga' nakahakay ha ulap, dilag kangkuy matag' aya' kapangyarian buy kahawangan. **27** Ipagtan kuy aw'

anghil ku ha laat rugal ha mundu taêmên tipununa' pawpinili ku.” 28 “Unawaên yuy aral ha puun igus. Nu magkadawênanay hawhangan igus, tanda yuy madani yanay pamtubun tanêm. 29 Habatu mêt nu mangyariya' libun innununghung kun ati kayu, matandan yuy madani hakuy nan lumatêng. 30 Pakalêng'ên yuy inunghung ku kayu, matupada' laata' ati bayu mangamamatiya' tawtawu ha panawuna' ati. 31 Hay langit buy lutay mayin angganan, nuwa hay libun nunghung kuy alan angganan.” 32 “Tungkul ha allêw u urasa' kangkun pagbabalik, alan nakakatandan ati maski libun anghil ha langit u haku mana' Anak Apu Diyus. Hay Bapan diliya' nakakatandan ati. 33 Kaya mag'ingat kawu buy maghanda ta ah yu tanda nu makanu hakun lumatêng.” 34 “Maari atin iitbuh ha gihay tawung naku ha madayun rugal. Bayu ya nag'alih ha biyag, binyanan nay nan kanya kanyan tarabahuy kanan aw'utuhan ta pinagbilinan nay guwardiya ha pintuan, ‘Magin handa ka ha kangkun paglatêng.’” 35 “Kaya magin handa kawu ta ah yu tanda nu hakun nagbiyag makanun lumatêng, maarin hapun, ha malalêy yabi, ha hawang hawang, u ha datu. 36 Dat bigla kun lumatêng, malatngan katawun natutuluy. 37 Kaya hay innununghung ku kayu, habatu mêtâ' innununghung ku ha laat, ‘Magin handa kawu!’”

14 Luway allêw tana bayu lumatênga' Allêw Pag' alaalan Kaligtasan ha Pag'iirap buy Kamatiyan buy Allêw Tinapaya' Alan Pampaalsa. Hay libun namamaalan pari buy tawtagapanudun kautuhan, nanangkap hilan pagkakatawun taêmên lihim lan maipadakêp buy

maipapati hi Apu Jesus. **2** Ambala la, “Andi tamu gaw'ên ha Allêw Pag'alala, lumbuta' magkaguluy tawtawu.” **3** Hin dilag hi Apu Jesus ha Betania, kaban nanangan ya ha biyag Simona' daan mayin matindin hakit ha balat, inlumatênga' gihay babayi. Mayin yan pigтана' mamaalêna' pabangu. Hay pamiantiyan gawa ha batun alabastro. Hay pabangung ati, puru ibat ha katas halamana' nardu. Binahak nay bêng pamiantiyan pabangu bayu imbunlug nay pabangu ha un Apu Jesus. **4** Napuuta' umnuy tawu istu. Ambala la, “Angkaya na sinasayanga' pabangung in? **5** Naipaghaliw hanay habayin ha mamhaka' alaga, katumbas gihan tawuna' suwildu. Naiibi hana ha mangairap.” Buy kinapuutan lay babayi. **6** Nuwa ambalan Apu Jesus, “Paulayan yu ya. Angkaya yu ya ginugulu? Mahampata' atiya' ginawa na kangku. **7** Hay libun mangairap panay yun makaawyun buy maari kawun tumulung kanla maski hitalagyun uras. Nuwa haku, ah yu ku panay makaawyun. **8** Ginawa nay makaya nan gaw'ên na para kangku. Binunlugan nay nawini kun pabangu taêmên ipauna nay paghahanda ha kangkun pag'êlbêng. **9** Pakalêng'ên yuy inunghung ku kayu, haantu man ipangarala' Mahampata' Balita ha buung mundu, ipamalita mêtâ' ginawa nan ati kangku taêmên ah ya maliwanan.” **10** Hi Judas Iscariote, giha ya ha tawtagahunul Apu Jesus. Naku ya ha libun namamaalan pari takay'êmên makipagkasundun ipakabili hi Apu Jesus. **11** Hin natandan lay pakay Judas, natula hila buy nangaku hilan biyan yan pira. Kaya ibat hin habatu, nag'hip yay na, nu pakapakun nan ipakabili hi Apu Jesus kanla. **12** Inlumatênga' unan allêw ha Allêw

Tinapaya' Alan Pampaalsa. Atiya' allêw paghahandug tupan kikinang ha Allêw Pag'alaalan Kaligtasan ha Pag'iirap buy Kamatiyan. Kaya tinanung hi Apu Jesus tawtagahunul na, “Haantu yu labay kamin maghandan apunan para ha Allêw Pag'alaalan Kaligtasan?” **13** Inutuhan nay luwa ha kanan tagahunul, “Maku kawu ha banwan Jerusalem ta baistu mayin manyalubung kayuy gihay liyaki, mipapasan bangang lanêm. Hunulun yu ya ha biyaga' pahukan na, buy sabin yu ha mayin biyag, ‘Impapatanung Mistru nu haantun kuwartu yan mangan apunan awyuna' tawtagahunul na ha Allêw Pag'alaalan Kaligtasan.’ **15** Itudu na kayuy gihay mamhaka' kuwartu ha tag'ay, kumplituy nan kagamitan buy nakahanday na. Isti kawun maghandan apunan tamu.” **16** Nag' aliha' luwa nan tagahunul. Buy hin inlumatêng hila ha banwa, naakit lay laata' innunghung Apu Jesus kanla. Buy inhanda la istuy apunan para ha Allêw Pag'alaalan Kaligtasan. **17** Kinayabinan, inlumatêng hi Apu Jesus awyuna' labinluway tagahunul na. **18** Kaban nanangan hilay na ha lamisa, ambalan Apu Jesus kanla, “Pakalêng'ên yuy ati. Giha kayuy kaawêm ku ha panganan, maypakabili kangku.” **19** Hin nalêngê lay habatu, nalungkut hila. Giha'giha hilan nagtanung kana, “Mistru, alwan hakuy habatu, ani?” **20** Ambalan Apu Jesus kanla, “Giha kayu ha labinluway kaawyun kun maysawsaw tinapay ha tasa. **21** Ta dilag ha kasulatan, hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy patin. Nuwa makaingaluy tawung maypakabili kangku. Mangêd pun ban, ah yay na impanganak.” **22** Kaban nanangan hila, nangwan tinapay hi Apu Jesus,

nagpasalamat ya kan Apu Diyus buy pinagbih'il bih'il nay ati bayu in'ibi na ha libun tawtagahunul na. “Kuwên yuy ati ta kanên yu, ati ya kangkun nawini.” **23** Pagkayari, nangwa yan inêmen, nagpasalamat kan Apu Diyus, in'ibi na kanla bayu ninêmen hilan laat. **24** Ambala na kanla, “Ati ya kangkun daya, ibunlug ku para ha pagtubus kasalanan dêlan tawu. Atiya' mamapêtêg pangakun Apu Diyus ha tawtawu.” **25** “Pakalêng'ên yuy ati, ah kuy na mênêmen uman alaka' ibat ha katas ubas angga ha lumatênga' paghaharin Apu Diyus. Ha allêw bantu, mênêmakun bayun kalasin ênêmen.” **26** Nagkantaan hilan papuri kan Apu Diyus bayu naku hila ha Bung'uy Aw'ulibu. **27** Innunghung Apu Jesus ha tawtagahunul na, “Innunghung Apu Diyus ha kasulatan, ‘Patin kuy pastul ta mimihiyaya' tawtupa.’ Matupada' ati ta piibwatan yu kun laat. **28** Nuwa pagkayari kun mabyay uman, mauna ku kayu ha prubinsiyan Galilea.” **29** Innunghung Pedro kan Apu Jesus, “Ibwatan kawu man laat, nuwa haku ah katawu ibwatan.” **30** Tinumbay hi Apu Jesus kana, “Pakalêng'ên yuy inunghung ku kayu, bayu manalang'aya' manuk luway bisis ha yabin ti, tatluy bisis mu kun ipuglaun kilala mu ku.” **31** Nuwa impagpilitan Pedro, “Ah katawu talaga ipuglau, maski patinaku puna' awyun yu.” Habatu mêta' innunghung laat nan kaawyun. **32** Pagkayari, naku hila ha rugala' Getsemane. Paglatêng la istu, innunghung Apu Jesus kanla, “Mitnu kawu haati kaban manalangingaku.” **33** In'awyun na hi Pedro, Santiago buy Juan. Nababaala ya ta tinatagam nay na ya mangyari kana. **34** Innunghung na kanla, “Dapayakun mati ha lungkut. Haati kawun

dili, ah kawu matuluy.” **35** Nagpakadayu yan bagya, ta nagluhud buy nanalangin, “Nu maari hana, ah kuy na danasina' pag'iirapa' lumatêng kangku.” **36** Innunghung na, “Bapa, magawa yuy laata' bagay. Nu maari ipakadayu yu kangkuy pag'iirapa' atiya' lumatêng. Nuwa alwan labay kuy mahunul nu alwan labay yu.” **37** Pinagbalikan Apu Jesus ya tatluy tagahunul na ta nalatngan nan natutuluy. Innunghung na kan Pedro, “Simon, natutuluy kaw pun? Ah kawu makapagpuyat maski gihay uras dili?” **38** Ta innunghung na kanla, “Magpuyat kawu ta manalangin taêmên ah kawu maguluy tuksu. Hay nakêm yu labay lumaban ha tuksu, nuwa hay nawini maina.” **39** Nagpakadayuy namêt hi Apu Jesus ta nanalangin yan uman, dapay ha una nan panalangin. **40** Pagkayari, pinagbalikan nan umana' tawtagahunul na. Nalatngan nay namêt hilan natutuluy ta bêlêw bêlêwên hilan tandah. Hin napukaw hila, ah la tanda nu hita nunghungun la kan Apu Jesus. **41** Buy nanalangin yan uman. Ha pangatlun pagbalik Apu Jesus, innunghung na kanla, “Natutuluy kaw pun buy nagpapahinga? Tamay nay habayin! Lumatênganay urasa' hakuy nangibat ha langita' In'anak Tawuy iibi ha makasalan. **42** Mibwat kitamuy na, halubungun tamu hila! Dilaganay maypakabili kangku.” **43** Nannunghung pun hi Apu Jesus, biglan inlumatêng hi Judas ya giha ha labinluway tagahunul na. Madla yan awyuna' armadun ispada buy pamaluh. Sinugu hilan namamaalan pari buy tawtagapanudun kautuhan buy pawpuun Judio. **44** Nam'in palatandaan ha mandakêp kan Apu Jesus hi Judas ya naypakabili kana. Ambala na,

“Nu hita daninan ku ta halikan ku, habatuy dakpên yu. Gitan yu buy ah yu paulayan makatakah.” **45** Kaya hin inlumatêng hi Judas, agad yan nagdani kan Apu Jesus. Kinanunghung na, “Mistru!”, bayu na hinalikana' ati. **46** Agad dinakêp hi Apu Jesus tawtawu. **47** Nangublut ispaday gihay tagahunul Apu Jesus ta tinabtab nay gihay alipên puun pari, buy nalaplapa' têk ati. **48** Ambalan Apu Jesus ha libun nandakêp kana, “Tulisanaku kaya bay ta nipantan kawun ispada buy pamaluh takay'êmên dakpên yu ku? **49** Allêw allêwakun dilag ha timplu ta nanunudu buy dilag kaw mêt baistu. Angkaya ah yu ku dinakêp? Nuwa kaylangan mangyariya' ati taêmên matupada' innununghung ha kasulatan tungkul kangku.” **50** Hin habatu mêt, inibwatan yan tawtagahunul na buy nipagtakah hila. **51** Mayin gihay binata baistu, nanghunul kan Apu Jesus, nakabalabal yan dilin tilan linu. Dinakêp ya mêt tawtawu, **52** nuwa ha pagtakah na, nadukpan lay kanan balabal, kaya inlumukhu yan hubad. **53** Gintan la hi Apu Jesus ha biyag puun pari. Nititipun baistuy laat namamaalan pari, pawpuun Judio buy tawtagapanudun kautuhan. **54** Hinumunul mêt baistu hi Pedro nuwa madayu yan bagya kan Apu Jesus. Nagpahuk ya ha bakuran puun pari, nikiitnu ya ha gawguwardiya buy nagpakyang ya ha danin apuy. **55** Baistu ha luub, hay libun namamaalan pari buy pinakamatag'aya grupun pawpuun Hawjudio nananangkap ibidinsiyan laban kan Apu Jesus taêmên mahatulan yan kamatiyan. Nuwa ala hilan makuwan ibidinsiya. **56** Dêlan nagsaksin alwan pêtêg laban kan Apu Jesus nuwa alway naman nagkakagihay

innununghung la. **57** Mayin umnuy nêdêng buy nagsaksin alwan pêtêg laban kana. Ambala la, **58** “Nalêngê yana sinabi na, ‘Gibaên kuy timplun atiya' gawan tawu, nuwa ha buun tatluy allêw iêdêng kuy timplun alwan gawan tawu!’ **59** Nuwa, alwa mêt nagkakagihay innununghung la.” **60** Nêdêng ha gitnay puun pari, tinanung hi Apu Jesus, “Ala ka kaya ban sabin ha imbibintang la laban kamu?” **61** Ahê nagtêgê hi Apu Jesus, kaya tinanung yan uman puun pari, “Haka baya' Cristo, anak Apu Diyusa' pinupuri tamu?” **62** Tinumbay hi Apu Jesus, “Haku bay, buy hakuy nangibat ha langit! In'anak Tawuy maakit yun nakaitnu ha kanan Makapangyarihan Apu Diyus. Buy paglatêng ku kayti ibat ha langit, maakit yu ku ha ulapa' patabuy.” **63** Hin nalêngêy atin puun pari, ha puut na, ginihi nay kanan baru buy ambala, “Angkaya tamu pun kaylangana' sawsaksi? **64** Nalêngê yuy ah na inggagalanga' Apu Diyus ta in'iitbuh nay sarili na kana. Hita labay yun gaw'ên kana?” Buy hinatulan la hi Apu Jesus, “Dapat yan patin.” **65** Tinupayan yan umnu baistu. Tinakpan lay mata na buy sinuntuk ya bayu tinanung, “Sabin mu paraw nu hita nanyuntuk kamu?” Pagkayari, kinwa yan gawguwardiya buy pinagbubugbug. **66** Hin dilag pun ha bakuran hi Pedro, dinumana' gihay babaying utuhan puun pari. **67** Hin naakit na hi Pedro, nagpapakyang ha danin apuy, nangunênêg yan nakabalay kana buy innunghung na, “Awyun ka mêt Apu Jesus ya taga Nazaret, alwa nay?” **68** Nuwa impuglaun Pedroy ati, “Ah ku tanday innununghung mu.” Pagkayari, nag'alih ya baistu ta naku ya ha luwahan. Hin habatu mêt, nanalang'

aya' manuk. **69** Naakit yay na mêt istun babaying utuhan, kaya innunghung babayi ha tawtawung dilag istu, “Hay tawung ban in, giha ya mêt ha awyun Apu Jesus.” **70** Nuwa, impuglaun uman Pedro. Papainghan, innunghung tawtawu baistu, “Giha ka bay ha kawkaawyun na, ta taga Galilea ka mêt.” **71** Nuwa nagsumpa hi Pedro, “Matiyaku man, ah ku talagan kilalay tawung innunghung yu.” **72** Hin habatu mêt, nanalang'ay umana' manuk. Buy naihipan Pedroy innunghung kanan Apu Jesus, “Bayu manalang'aya' manuk luway bisis, tatluy bisis mu kun ipaglaun kilala mu ku.” Nanghêmêkmêk yan tangih.

15 Kinadatunan, ninunghung agada' libun namamaalan pari, pawpuun Hawjudio, tawtagapanudun kautuhan buy pinakamatag'aya grupun pawpuun Hawjudio, nag'ihip hila nu hita gaw'ên la kan Apu Jesus. Impagapuh la hi Apu Jesus buy gintan kan Gubirnadur Pilato. **2** Hin dilagana' hila, tinanung yan Pilato, “Haka kaya baya', talagan Harin Hawjudio?” Tinumbay hi Apu Jesus, “Hakawuy nay nannunghung.” **3** Madlan bintanga' libun namamaalan pari laban kan Apu Jesus. **4** Kaya tinanung yan uman Pilato, “Ala ka kaya ban manunghung? Balayên mu, madla hilan imbibintang kamu!” **5** Nuwa ahêy namêt nagtêgê hi Apu Jesus. Kaya nagtaka hi Pilato. **6** Tuwing Allêw Pag'alaalan Kaligtasan ha Pag'iirap buy Kamatiyan, nakaugaliyan Pilato, magpalayan gihay bilanggun labay palayaên tawtawu. **7** Mayin gihay bilanggu baistu, hay lagyu hi Barabas. Nabilanggu ya ta awyun ya ha nakilaban ha pamahalaan buy nakapati hin panawun bantu. **8**

Madlan nagdani kan Pilato ta hiniling lay gaw'êna' nakaugaliyan magpalayan bilanggu. **9** Kaya tinanung hila Pilato, “Labay yuy palayaên kuy Harin Hawjudio?” **10** Innunghung nay ati ta tanda na, inggita' namitulak ha libun namamaalan pari kaya gintan kana hi Apu Jesus. **11** Sinulsulan libun namamaalan pariya' tawtawu, “Hi Barabas ya hilingin yun palayaên, alwan hi Apu Jesus.” **12** Nagtanung uman hi Pilato ha tawtawu, “Hitalagyu hapaêga' gaw'ên ku ha binabawêg yun Harin Hawjudio?” **13** Nagbung'u hila, “Ipaku ya ha krus!” **14** Ambalan Pilato kanla, “Awta? Hitalagyu kaya ba nagawa nan kasalanan?” Nuwa lalu pun nagbung'uy tawtawu, “Ipaku ya ha krus!” **15** Labay Pilaton iibiya' kahilingan tawtawu, kaya pinalaya na hi Barabas. Buy impapaluh nay naman hi Apu Jesus bayu in'ibi na ha sawsundalu taêmên ipaku ya ha krus. **16** Gintan sawsundalu hi Apu Jesus ha luub mamhaka' biyag gubirnadur ta tinipun la istuy laat kaawyun lan sundalu. **17** Pinasuutan la hi Apu Jesus tilan kulay ubi bayu nanggawa hila kurunan diwi buy intugpaw kana. **18** Pagkayari, nagbubung'u hila ta kanwari pinupuri la hi Apu Jesus, “Mabiyaya' Harin Hawjudio!” **19** Buy inuman uman lan pinagpapaluh tukuda' u na buy pinagbubulitan ya. Nagluhud hila kana, kanwari sinusumamba kana. **20** Hin nayari lan uyamên hi Apu Jesus, inhubad lay kulay ubin tila bayu impasuuta' kanan baru. Pagkayari, gintan la hiya ha labas banwa taêmên ipaku ha krus. **21** Kaban nanlyalyaku hila nahalubung lay gihay tawung ibat ha bukid. Hiya hi Simon, taga Cirene, bapan Alexander buy Rufus. Impilit lan impabwat kan Simon ya krus Apu

Jesus. **22** Gintan la hi Apu Jesus ha binabawêga' Golgota, hay labay nunghungun “Rugal Bungu”. **23** Paglatêng istu, binyan la hi Apu Jesus alaka' mayin halung gamuta' binabawêg mira. Labay lan ipaênêma' ati takay'êmên ah na matanama' masyarung hakit nu ipaku lay na hiya. Nuwa ah na inênêma' ati. **24** Impaku la hi Apu Jesus ha krus bayu pinagpalabunutan lay bawbaru na taêmên matandan lay dakay balan giha. **25** Ikasiyama datu hin impaku ya ha krus. **26** Mayin karatula ha tag'ay krus. Ati ya nakasulat bintang laban kana, “Hay Harin Hawjudio.” **27** Mayin mêt luway tulisana impaku ha krus kadanin Apu Jesus, giha ha kanan na, giha ha kaliwa. **28** [Ha pangyayarin ati, napapêtgananay innunghung ha kasulatan Apu Diyus, “Napabilang ya ha libun makasalan.”] **29** Ininsultu hi Apu Jesus tawtawung dinuduman istu. Napapalampêyêng hila, sabaya' sabin, “Hita hapaêg? Indap ku, gibaên muy timplu buy iêdêg mun uman ha luub tatluy allêw? **30** Magtabuy ka ha krus ta iligtas muy sarili mu!” **31** Habatu mêta' pan'iinsultun libun namamaalan pari buy tawtagapanudun kautuhan. Ambala la ha gihat giha, “Inligtas nay kanayun, nuwa alwa nan mailigtasa' sarili na! **32** Balayên tamu, nu makatabuy ha krusa' Criston ati, hari kanun Israel! Nu makatabuy ya, maniwala kitamuy na.” Maging hay luway nangakapakung awyun na, nang'insultu mêt kana. **33** Hin mag'alas dusiyanan tanghali, nagmadlêma' buun kalut'an ha luub tatluy uras. **34** Hin mag'alas tris hapun, nagbung' un malakas hi Apu Jesus, “Eloi, Eloi, lêma sabachtani?” Hay labay nunghungun Apu Jesus, “Diyus ku, Diyus ku,

kaya mu ku pinaulayan?” **35** Hin nalêngên nangakaêdêng baistuy innunghung Apu Jesus ya “Eloi”, ah la natêbêk. Kaya ambala la, “Lêng'ên yu, binabawêg na hi Elias.” **36** Inlumukhu agada' gihay tawu, nangwan ispungha, ingkabit ha tampuh bihlakan, ta intiltil ha maasima' alak' , bayu impalkap ha bêbêy Apu Jesus takay hêphêpên na. Innunghung tawung ati, “Ibwatan tamu ya. Balayên tamu nu lumatêng hi Elias, nu itabuy ya ha krus.” **37** Nagbung'un malakas hi Apu Jesus buy nabuytuwan yan inawanên. **38** Hin habatu mêt, hay tabinga' makapala' tila ha luub timplu, nagihi ha tag'ay patabuy. **39** Nakaêdênga' kapitan sundalu ha tapat krus, naakit na nu pakapakun nabuytuwan inawanên hi Apu Jesus. Innunghung na, “Pêtêg baya', Anak yan Apu Diyus.” **40** Ha madayun bagya, mayin babaying namamalay ha nangyayari, hi Salome, hi Maria taga Magdala, buy hi Marian indu lan Jose buy ali nan hi Santiago. **41** Hay babaying ati, mamikilalaku kana, nanunulung kana hin dilag ya pun ha Galilea. Dilag mêt baistuy babaying nakilaku kana angga ha Jerusalem. **42** Padlêmanan habatu, uras paghanda ta dumahuy Allêw Pamamahinga. **43** Kaya naglakas luub hi Jose, taga banwan Arimateang lakwun na hi Gubirnadur Pilato ta ipikikuway bangkay Apu Jesus. Hi Jose, giha ha inggagalang ha pinakamatag'aya grupun pawpuun Hawjudio. Ta giha ya ha nangêngêtêng paghaharin Apu Diyus. **44** Hin nalêngên Pilaton natiyana hi Apu Jesus, nagtaka ya. Kaya impabawêg nay kapitan sawsundalu, intanung na, “Natiyana hi Apu Jesus?” **45** Hin nalêngên Pilato ha kapitana' natiyana hi Apu Jesus, pinaulayan nay

na hi Josen kuwêna' bangkay Apu Jesus. **46** Nanyaliw mamaalina' tilan linu hi Jose. Bayu, impakuway bangkay Apu Jesus ha krus. Ta imbalut nay ati ha hinaliw nan tilan linu buy in'êlbêng nay ati ha kinalin êlbêngan ha pingit bud. Bayu, intulid nay mamhaka' batu taêmên panakêp ha pintun êlbêngan. **47** Naakit hinhatun Maria taga Magdala buy Marian indun Jose, nu haantun in' êlbêng hi Apu Jesus.

16 Pagkalibah Allêw Pamamahinga, nanyaliw pabangu hilan Maria taga Magdala, Marian indun Santiago, buy hi Salome, ta maku hila ha pinay'êlbêngan Apu Jesus, ipuyuk lay pabangu ha bangkay na. **2** Hin allêw Linggu pagkasikat allêw, nakuy na hila ha pinay'êlbêngan. **3** Kaban nallyalyaku hila, nagtatanungan hila, “Hitalagyu kayay mapikinunghungan tamung mamitulid batun pakatakêp ha êlbêngan?” **4** Nuwa hin inlumatêng hila istu, naakit lan naitulidana ha pingita' mamhaka' kahana' batu. **5** Buy nagpahuk hila ha êlbêngan, naakit la istuy gihay binatilyu, nakabarun putin makadang, pakaitnu ha bandan kanan. Nikakalimu hila. **6** Nuwa ambalan binatilyu kanla, “Ah kawu malimu! Tanda kun titingkap yu hi Apu Jesus ya taga Nazaret ya impaku ha krus. Ala yay na kayti, nabyay yan uman! Balayên yuy pinag'undagan bangkay na. **7** Mallyaku kawuy na ta nunghungun yu ha tawtagahunul na, laluy na kan Pedro, maunay na hi Apu Jesus ha Galilea. Baistu yu ya maakit dapay ha innunghung na.” **8** Nalganga' babayi buy ginalgal kaya naghalwang ha êlbêngan buy inlumukhu. Ha subrang limu, ah lay na nainunghung ha hitalagyuman. **9** (note: The

most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.)

[Hin datun datu pun allêw Linggu, hin nabyay hi Apu Jesus, una yan nagpaakit kan Maria taga Magdala, hiyay babaying sinuklutan pituy anitung pinaalih Apu Jesus. **10** Inlakun Mariay tawtagahunul Apu Jesus. Nalatêng nan nagluluksa' buy nananangih hila buy imbalita nay nangyari. **11** Nuwa, ah hila naniwala ha imbalita nan nabyay hi Apu Jesus buy nagpaakit kana. **12** Pagkayarin habatu, nagpaakit uman hi Apu Jesus ha luwa nan tagahunul palaku ha bukid, nuwa ha iban anyu. **13** Kaya nagbalika' luwa ha kaawyun la ha Jerusalem ta innunghung lan nagpaakit kanla hi Apu Jesus. Nuwa ahê mêt naniwalay libun ati. **14** Hin bandan huli, kaban nanangana labinggiha nan tagahunul, nagpaakit mêt hi Apu Jesus kanla. Pinannunghungan nay libun ati ta ah hila nananampalataya buy mangatigasa' pusu la. Ta alwa hilan naniniwala ha kuwintun nakaakit kanan nabyay yan uman. **15** Ambalan Apu Jesus kanla, “Maku kawu ha buun kalutaan, ipangaral yuy Mahampata' Balita tungkul kangku ha laat tawu. **16** Hay laata' manampalataya buy magpabawtismu, maligtas ha kaparusaan, nuwa hay laata' ahê manampalataya, parusaan. **17** Buy atiya' palatandaana' maakit ha tawtawung nananampalataya kangku. Ha kangkun kapangyarian, magpaalih hilan anitu, mannunghung hilan kanayun salitan ahê pun naitudu kanla. **18** Nu mandamput hilan aw'utan u makaênêm hitalagyuman lasun, ah hila mapahamak. Nu patungan lan gamêt lay mayin hakit, gumaling hila.” **19** Pagkayarin nannunghung Apu Jesus kanla, indakêy

ya ha langit ta nitnu ya ha kanan Apu Diyus. **20** Nakuy
namana' tawtagahunul na ha iba iban rugal ha kalutaan
ta nangaral. Tinulungan hilan Panginuun manggawan
hawhimala. Haatin, pinapêtgan nay libun pangangaral
Apu Jesus.]

Efeso

1 Haku hi Pabloy alagad Apu Jesu Cristo ayun ha kaluuban Apu Diyus. Nanyulataku kayun libun tiga Efeso ya pinilin Apu Diyus buy tapat kan Apu Jesu Cristo. **2** Indadalangin kun mapakayuy kahampatan buy kapayapaana' ibat ha Bapa tamun hi Apu Diyus buy ha Panginuun tamun hi Apu Jesu Cristo. **3** Puriin tamu hi Apu Diyus ya Bapan Panginuun tamun hi Apu Jesu Cristo. Ta ha pakikigiha tamu kan Apu Jesus, in'ibi na kantamuy laata' pagpapalan ibat ha langit. Bayu na pun likhaêna' mundu, ha pamêmêêtan pakikigiha tamu kan Apu Jesu Cristo, pinili nay na kitamu takay magin banal buy alan maakita' malaêt ha pamalayan na. Ta ha pagmamaal na kantamu, **5** hinhatu puni' intalaga nay na kitamu takay magin aw' anak na ha pamêmêêtan Apu Jesu Cristo. Ta habayina' labay na buy kaluuban na, **6** taêmên puriin tamu hi Apu Diyus ta ha makapagtaka nang biyayan in'ibi na kantamu ha pamêmêêtan minamaal nan Anak. **7** Ha pamêmêêtan dayan Apu Jesus, tinubus kitamuy na, ya hay labay sabin pinatawadanay kawkasalanan tamu. Alan katbuha' biyayan impagkaluub kantamun Apu Diyus, ta binyanan na kitamun kabiyahaan buy pagkatêbêk, **9** takay matêbêka' lihimia' planu na ya labay nan matupad ha pamêmêêtan Apu Jesu Cristo. **10** Atiya' planu na: paglatêng takdang panawun paggihaên nay dilag ha langit buy ha luta, ya magin sakupanan kapangyarian Apu Jesu Cristo. **11** Ginagawan Apu Diyus ya laata' bagay ayun ha planu buy kaluuban na. Buy ayun ha planu na hinhatu pun, pinili na kami takay magin kana ha pamêmêêtan

pakikigiha kan Apu Jesus. **12** Ginawa nay habatu takay hakamin ni unan nanampalataya kan Apu Jesus magpuri kana. **13** Hakaw man nakigiha kawu kan Apu Jesu Cristo hin nalêngê yuy kapêtêgan, ya hay Mahampata' Balita nu pakapakun kawun miligtas. Ta ha pananampalataya yu kana, in'ibi nay Ispiritu na ya impangaku na bilang tanda ya pag'aari na kawu. **14** Hay Banala' Ispirituy in'ibi na kantamu taêmên magpatunaya' matanggap tamuy ibat ha Apu Diyus ya impangaku na kantamun aw'anak na, anggan ha matanggap tamuy lubusa' kaligtasan. Dahilan kayti puriin ya ta ha kahampatan na! **15** Kaya ban, hin nabalit'an kuy pananampalataya yu ha Panginuun Jesus buy hay pagmamaal yu ha pawpinilin Apu Diyus, **16** panaya' pasasalamat ku kan Apu Diyus dahilan kayu. Buy panay kitawun impapanalangin. **17** Impipikikwa ku kan Apu Diyus, ya dakilan Bapan Panginuun tamun hi Apu Jesu Cristo, ya biyan na kawun kabiyaahan buy pagkatêbêka' ibat ha Banala' Ispiritu takay lalu yu ya pun makilala. **18** Impapanalangin ku mêtâ' pahawangên nay pusu yu buy ihipan takay matêbêk yuy pag'asan inlaan na kantamu, hay maalaga buy kasaganaana' pagpapala ya impangaku na ha libun pinili na. **19** Impapanalangin ku mêt kan Apu Diyus ya matandan yuy alan katbuha' kapangyarihan na para kantamun mananampalataya na. Hay kapangyarihana' atiya' ginamit na hin binyay nan uman hi Apu Jesus, buy hin pinaitnu nay na ha kanan na istu ha langit. **21** Kaya dilag ha lalên kapangyarihan Apu Jesus ya laata' anitun naghahari, namamaala, aw' anitun namumunu buy mayin kapangyarihan. Hay

tungkulin nay ahê mapantayan hitalagyuman, alwan dili ha panawuna' ati, nu alwan ha lumatêng puna' panawun.

(aiōn g165) 22 Impagkatiwalan Apu Diyus kan Apu Jesu Cristoy laata' bagay, buy ginawa yan pinunun laat ha ikahampat mananampalatayan miaawyun, **23** ya hiyan pinakanawinin Apu Jesus. Hay laata' mananampalatayan miaawyun hilay pinakanawinin Apu Jesus ya hiyay kabuuan laat.

2 Hin hatu, inturing kawun natin Apu Diyus ta ha ah yu paghunul buy ha libun kasalanan yu. **2** Nanabiyay kawun nambuh ha tawtawung makamundu. Buy nagpasakup kawu ha kapangyarihan Satanas, ya harin libun anitu ha mundu ya hiya mêtâ' anitun manguna ha pusun tawtawu ya ahê hinuhumunul kan Apu Diyus. **(aiōn g165) 3** Hinhatu, nanabiyay kitamun mêt laat katbuh la. Nanabiyay kitamu ha malaêta' kalabayan nawini tamu, buy hinuhunul tamuy mangalaêta' labay nawini tamu buy kaihipan. Ha kalagayan tamun bantu, awyun kitamu mêt hana ha parusan Apu Diyus. **4** Nuwa maiingaluuna' Apu Diyus buy talagan dakilay pagmamaal na kantamu, **5** ta maski inturing na kitamun nati gawan ha libun kasalanan tamu, binyay na kitamun uman kaawyun Apu Jesus. Buy ha biyayan Apu Diyus, niligtas kitamu. **6** Buy binyay kitamun Apu Diyus kaawyun Apu Jesu Cristo ta ha pakikigiha tamu kana, takay makaawyun na kitamun maghari ha kaharian na ha langit. **7** Ginawa nay habaytu takay ha lumatênga' panawun, maipakit na ha laata' ah mapantayana' kasaganaan biyaya na ha kahampatan na kantamu ha pamêmêêtan Apu Jesu Cristo. **(aiōn g165) 8**

Ta ha pamêêmêêtan biyayan Apu Diyus, niligtas kawu hin nanampalataya kawu kan Apu Jesus, alwan ibata' ati ha sarili yu nu alwan kaluuba' atin Apu Diyus. **9** Ah kawu miligtas ha pamêêmêêtan libun mangahampata' gawa yu, takay alan maipagyabanga' hitalagyuman. **10** Ta inlikha kitamun Apu Diyus. Buy ha pakikigiha tamu kan Apu Jesu Cristo, binyanan na kitamun bayun biyay, takay manggawa kitamun kahampatana' hinhatu puni' intalagay nan Apu Diyus ya gaw'ên tamu. **11** Kaya hakawun libun alwan Judio, ihipin yuy kalagayan yu hinhatu. Impanganak kawun alwan Judio buy innununghung libun Judio ya ah kawu nangingilala kan Apu Diyus ta ah la kawu katbuha' tuli. Nuwa hay pagkakatuli la, ha nawini dili ya gawan tawu. **12** Pakaihipin yu mêtâ' hinhatun ah yu pun kilala hi Apu Jesu Cristo, ah kawu kabilang ha tiga Israel buy ah kawu sakup ha libun kasunduan Apu Diyus ayun ha pangaku na. Nabyay kawu ha mundun atin alan pag'asa buy alan kilalan Diyus. **13** Hinhatu madayu kawu kan Apu Diyus, nuwa hapaêg ha pamêêmêêtan dayan Apu Jesus, naidani kawuy na kana. **14** Hi Apu Jesu Cristoy pinangibatan kapayapaan tamu ta pinaggiha nay Hawjudio buy hay alwan Hawjudio. Buy ha pamêêmêêtan pagkapaku na ha krus, inalih nay kapuutan ha balang giha nambuh pagkagiban padira' mamihiyay ha Hawjudio buy alwan Judio. **15** Winal'an nan alagay kautuhan, kaawyuna' libun utuh buy libun patakaran ati. Ginawa nay ati takay paggihaêna' Hawjudio buy alwan Judio, ta baistu magkasunduy nay luwa. **16** Hapaêga' gigihay nawini kitamuy na ha pamêêmêêtan pagkamati' na ha krus, inalih

nay nay patiyen tamu buy impagkasundu na kitamu kan Apu Diyus. **17** Naku hi Apu Jesu Cristo kayti ha mundu takay ipangaral nay Mahampata' Balitan naykasundu kayun alwan Hawjudio ya hin una madayu kawu kan Apu Diyus. Maski kanyan mêtâ' Hawjudio ya madani kan Apu Diyus, impangaral na mêt kanyana' Mahampata' Balita. **18** Hapaêg, pariparihu kitamuy nan makadani kan Apu Diyus ha pamêmêêtan kagigihay Banala' Ispiritu ta ha ginawan Apu Jesu Cristo para kantamu. **19** Kaya hakawun alwan Hawjudio, alwa kawuy nan dayuhan u tiga ibang bansa, nu alwan kabilang kawuy na ha pawpinilin Apu Diyus buy kabilang kawuy na ha pamilyan Apu Diyus. **20** Hakitamun libun mananampalataya, maiitbuh ha gihay biyaga' batu ya hay haligi, hay aw'alagad buy libun tagapannunghung, buy hay maalagan batun pundasyon hi Apu Jesu Cristo. **21** Ha pamêmêêtan Apu Jesu Cristo, magkakatugnuy laat kagamitan ha biyaga' batu buy magin gihay banala' timplun Panginuun. **22** Hakawun alwan Hawjudio ta ha pakikigiha yu kan Apu Jesu Cristo, naitugnu kawuy na ha libun Judio, ya nambuh kagamitan ha Timplun pinamimirmiyan Ispiritun Apu Diyus.

3 Ta habatuy ginawan Apu Diyus, hakun hi Pabloy nabilanggu ta ha paglilingkud ku kan Apu Jesu Cristo ha pamêmêêtan awun panunudu ku para kayun alwan Hawjudio. **2** Siguradun nabalit'an yun impagkatiwala kangkun Apu Diyus ya panunudun Mahampata' Balita kayu. **3** Katbuh ha innunghung ku ha sulata' ati, impatanda kangkun Apu Diyus ya lihimâ' planu na. **4** Kaban binabasa yuy surat kun ati, matandan yuy

pagkatêbêk ku ha lihima' planun Apu Diyus tungkul kan Apu Jesu Cristo. **5** Alwan impatandan Apu Diyus ya planun ati ha tawtawu hinhatu, nuwa hapaêg, ha pamêmêêtan Banala' Ispiritu, impangaral nay ati ha libun alagad na buy libun tagapannunghung na. **6** Ati baya' planun Apu Diyus. Ha pamêmêêtan Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesu Cristo, hay alwan Hawjudio, tagapagmana mêt pangakun Apu Diyus kaawyuna' Hawjudio, buy nambuh mêtana' hilan gigihay nawini ta ha pakikigiha la kan Apu Jesu Cristo. **7** Ta ha biyayan Apu Diyus buy ha pamêmêêtan kapangyarihan na, nagin tagapangaralakun Mahampata' Balita. **8** Maski hakuy pinakamayêpa ha laat mananampalataya, piniliyaku pun Apu Diyus takay ipangaral ku ha alwan Hawjudioy ahê mapantayana' biyayan ibat kan Apu Jesu Cristo, **9** buy ipatanda ku ha laat nu pakapakun matupada' planun Apu Diyus. Hi Apu Diyusa' naylikhan laata' bagay, hin una inlihim nay planu na, (aiōn g165) **10** taêmên ha pamêmêêtan mananampalatayan miaawyun, maipatanda ha libun anghila' namumunu buy mayin katungkulan ha langit, hay kabiyaan Apu Diyus ya naipangaral ha iba iban paraan. **11** Ati ya planu na hin umpisa pun, buy natupadanay ati ha pamêmêêtan Apu Jesu Cristo ya Panginuun tamu. (aiōn g165) **12** Ta ha pakikigiha kan Apu Jesu Cristo buy ha pananampalataya tamu kana, makadani kitamuy na kan Apu Diyus ya alan limu buy alan alinlangan. **13** Kaya hinihiling kun ah kawu hana pang'inaan luub ta ha libun pag'iirapa' dinadanas ku, ta para ha ikahampat yuy ati. **14** Nu naaalala kuy planun Apu Diyus, magluhudaku ya

magpupuri kana. **15** Hiyay Bapan libun dilag ha langit buy dilag ha luta ya intuituring nan buung pamilya. **16** Impapanalangin ku kana ya palakasên nay luub yu ha pamêmêêtan Ispiritu na, ayun ha alang anggana' kahampatan buy kapangyarihan na, **17** taêmên mamirmi hi Apu Jesu Cristo ha pawpusu yu ha pamêmêêtan pananampalataya yu. Impapanalangin ku mêtâ' magin matibay kawu buy matatag ha pagmamaal Apu Diyus **18** takay matêbêk yu buy kanayun mêtâ' pinilin Apu Diyus nu antun kamhak, kakadang, katag'ay buy nu pakapakun kalalêy pagmamaal Apu Jesu Cristo kantamu. **19** Labay kun madanasan yuy alwan mapantayana' pagmamaal na taêmên magin ganap kawuy katangian Apu Diyus. **20** Kaya puriin tamu hi Apu Diyus ya makagawan higit pun ha impipikikwa u inaasahan tamu ha pamêmêêtan kapangyarihan nan kinukumilus kantamu. **21** Puriin tamu hi Apu Diyus makanuman ta ha ginawa na para ha mananampalatayan miaawyun ya dilag kan Apu Jesu Cristo. Amen. (aiōn g165)

4 Kaya bilang gihay bilanggu ta ha paglilingkud ha Panginuun, hinihiling kun mabyay kawun karapatdapat bilang libun binawêg Apu Diyus. **2** Magin mahinahun kawu, mapagpakayêpa, maunawaên buy mapagpasinsiya ha pagkukulang balan giha bilang pagpapakit pagmamaal ha balang giha. **3** Pagsikapan yun ahê maaliha' pagkakagiha yu ibat ha Ispiritun Apu Diyus ha pamêmêêtan mapayapan pamiaawyun yu. **4** Ta gigihay nawini kitamun dili ya mayin gigihay Ispiritun Apu Diyus, buy gigiha mêtâ' pag'asang in'ibi kantamu hin

binawêg kitamun Apu Diyus. **5** Gigihay Panginuun tamun hi Apu Jesus, gigihay pananampalataya, buy gigiha mêtâ' bawtismu. **6** Gigiha hi Apu Diyus ya hiyay Bapa tamun laa. Naghahari ya ha laa, kinukumilus ya buy namimirmi kantamun laa. **7** Nuwa maski bahagi' kitamun gigihay nawini, binyanan nay balang giha kantamun kakayaan ayun ha kaluuban Apu Jesus. **8** Katbuh ha innununghung ha Kasulatan, “Hin nagdakêy ya ha langit, gintan nay kanan nangadakêp buy binyanan nay naman biyayay tawtawu.” **9** Hapaêg, hita kayay kaulugan awun, “Nagdakêy ya ha langit?” Hay labay sabin ati, bayu ya nagdakêy uman ha langit, nagtabuy ya pun kayti ha luta. **10** Buy hay nagtabuy kayti ha luta, hiya mêtâ' nagdakêy ha katag'ay tag'ayan langit takay magin lubusa' kapangyarihan na ha laata' bagay. **11** Hay kanayun ginawa nan alagad, hay kanayun ginawa nan tagapannunghung Apu Diyus, buy hay kanayun ginawa nan maypatandan Mahampata' Balita, buy hay kanayuna' naman ginawa nan mangalênggêp libun mananampalataya buy maytudu kanla. **12** Ginawa nay ati takay ihanday pawpinili na ha paglilingkud, buy takay lumagu buy magin matatag hila bilang nawinin Apu Jesus. **13** Ha paraana' ati, maabut tamun laata' pagkakagiha ha pananampalataya buy pagkakilala ha Anak Apu Diyus, buy lumagu kitamun mananampalataya anggan ha magin ganap kitamun katbuh Apu Jesu Cristo. **14** Ta nu maabut tamuy nay ati, alwa kitamuy nan katbuh anaka' pabayu'bayuy ihip ya naagkat tawtawu ha kamalaêtan, ya hay hangad la, gitana' tawtawu ha malukê. **15** Ha halip, mannunghung

kitamun kapêtêgan ya mayin pagmamaal takay ha laat
 bagay magin katbuh kitamun Apu Jesus ya hiyan pinaka'
 u tamun libun mananampalataya. **16** Ha pamêmêetan
 na, pinitutugnu nay laata' bahagin nawini na, ya alan
 kanayun nu alwan hay libun mananampalataya buy hay
 balang gihay mitutulung. Buy hay balan hinuhumunul
 ha impapagawan Apu Jesu Cristo ya mayin pagmamaal,
 inlulumagu buy tinutumataga' buun nawini. **17** Ha
 lagyun Panginuun, impipilit kun ah kawuy na mamuhay
 katbuh tawtawung alwan nakakakilala kan Apu Diyus.
 Ta alan silbiya' inihip la, **18** buy ah la natêtêbêka' libun
 kapêtêgana' tungkul kan Apu Diyus. Ta ha ala hilan
 tanda buy mangatigasa' u la, ala hilan bayun biyay ya in'
 ibin Apu Diyus. **19** Alay na hilan kadêdêng'êyan, kaya
 nagpasakupana' hila ha mangaalaya kalabayan nawini la
 buy labay lan panay manggawan kadêmêkan. **20** Nuwa
 hakawu, alwan habatuy natandan yu tungkul kan Apu
 Jesu Cristo. **21** Nalêngê yuy nay tungkul kan Apu Jesus
 buy natuduwanan kawuy nan kapêtêgana' dilag kana.
22 Kaya alihin yuy nay daan yun pamumuhay ta gaw'
 êna' atin daan yung pagkatawu. Hay pagkatawu yun ati
 ya naypapahamak kayu ta ha mangalaêta' kalabayana'
 nanluluku kayu. **23** Paulayên yun bayuun Apu Diyus
 ya ihip yu buy ugali yu. **24** Ipakit yun binayu kawuy
 nan Apu Diyus buy binyan na kawun bayun biyay ya
 matuynung buy malinis katbuh Apu Diyus. **25** Kaya ah
 kawuy na magsinungaling. Kapêtêgan tanay nunghungun
 yu ha pawpatêl yu, ta miaawyun kitamun laat ha gigihay
 nawini. **26** Nu mapuut kawu, ah yu paulayêna' magkasala

kawu. Buy ah yu paulayên dumana' allêwa' puut kawu pun ha pawpatêl yu. **27** Ah yu biyan pagkakatawun hi Satanas. **28** Hay magnanakaw, andi yana manakaw, nu alwan magtrabahu yan marangal takay makatulung ya mêt ha nangangaylangan. **29** Ah kawu mannunghung malaêt nu alwan hay makahampat dili buy angkup ha kalagayan takay magin pakinabang ha nakakalêngê. **30** Buy ah yu palungkutana' Ispiritun Apu Diyus. Ta hay Ispirituy tatak ya kan Apu Diyus kawu, buy hiyay katibayan kaligtasan yu pangalatêng allêw. **31** Alihin yuy hitamana' hakit nakêm, puut, patiyen, pambubulas, panghihira ha kaparihu, pati laata' kalasin mangalaêta' hangarên. **32** Ha halip, magin mabait kawu buy magin maingaluun ha balang giha. Buy magpatawad kawu ha balang giha katbuh pagpapatawad Apu Diyus kayu, ta ha ginawan Apu Jesu Cristo.

5 Kaya tubhun yu hi Apu Diyus, ta hakawun laata' minamaal nan aw'anak. **2** Mamuhay kawun mayin pagmamaal ha kaparihu yu katbuh pagmamaal kantamun Apu Jesus. In'alay nay sarili na kantamu bilang kalugudluguda' handug kan Apu Diyus. **3** Ta pinili na kawu, ah kawu dapat kalêng'an manggawan malaswa, mangaalay buy sakima' giha man kayu. **4** Buy andi dapat malêngê kayuy mangalaswa u alan silbi ya nunghungan u mangalaêta' biru. Nu alwan panay kawun mapagpasalamat kan Apu Diyus. **5** Tandaan yu, alan tawun mapaawyun ha kaharian Apu Jesu Cristo buy Apu Diyus ya nakikitakpi, mangaalay ya pamumuhay, u sakim. Ta hay tawun sakim katbuh mêt nanampalataya ha libun diyusdiyusan. **6**

Ah kawu magpaguluy ha alan silbin pangangatwiran kanayun tungkul ha mangalaêt lan gawaên. Ta ha bawbagaya' ati, puuta' puut hi Apu Diyus ha libun ah hinuhumunul kana. 7 Kaya ah kawu makiawyun ha ginagawan tawtawung ati. 8 Hinhatu nanabiyay kawu ha kadlêman, nuwa hapaêg, nahawangan kawuy na ta nakigiha kawuy na ha Panginuun. Kaya ipakit yu ha pamumuhay yuy nahawangan kawuy na. 9 Ta nu hay gihay tawuy nahawanganana, maakit kanay kahampatan, katuynungan, buy kapêtêgan. 10 Pakatandan yu nu hita kalugudlugud ha Panginuun. 11 Ah kawu makiaawyun ha libun alan silbi ya ginagawan tawtawung dilag ha kadlêman, ha halip, ipatanda yu kanlay kamalaêtan la. 12 Ta kadêng'êy dêng'êy sabin maski pinununghungan diliya' bawbagaya' ginagawa lan lihim. 13 Nuwa nu patandan yu hila ha mangalaêta' gawaên la, mahawangan hila buy matandan lan malaêt baya' libun ginagawa la. 14 Ta hay laat maabut kapêtêgan, mahawanganana. Kaya bay innununghung, “Mapukaw ka, hakan natutuluy, mibangun ka ibat ha nawnati buy hawangan kan Apu Jesus.” 15 Kaya mag'ingat kawu nu pakapakun kawun mamuhay. Ah kawu mamuhay katbuh libun alwan biyaha, nu alwan mamuhay kawun katbuh bawbiyaha. 16 Ah yu sayangêna' panawun yu. Gamitin yuy ati ha panggawan mahampat, ta dêlay nanggagawan kamalaêtan ha panawuna' ati. 17 Kaya ah kawu magin muwmulala, nu alwan pakatandan yu nu hita kaluuban Panginuun ya gaw'ên yu. 18 Ah kawu maglahing ta nakakahiday ati ha mahampata' pamumuhay. Ha halip, paulayan yung mapuspus kawun

Ispiritun Apu Diyus. **19** Ha pamiaawyun yu, magkantaan kawun libun iba'iban kalasin kanta para kan Apu Diyus. Buun pusu kawun magkanta buy magpuri ha Panginuun. **20** Panay kawun magpasalamat kan Apu Diyus ya Bapa tamu ha laata' bagay bilang mananampalatayan Apu Jesu Cristo. **21** Magpasakup kawu ha balan giha bilang paggalang kan Apu Jesu Cristo. **22** Bawbabayi, magpasakup kawu ha kayung ahawa katbuh pagpapasakup yu ha Panginuun. **23** Ta hay liyaki hiyay pinaka u awun ahawa na, katbuh Apu Jesus ya pinaka u awun mananampalataya ya hiyan pinakanawini na, buy hiya mêtâ' tagapagligtas mananampalatayan miaawyun. **24** Kaya nu pakapakun nagpapasakupa' mananampalatayan miaawyun kan Apu Jesus, habatu mêtâ' bawbabayi magpasakup mêt hila ha ahawa la ha laata' bagay. **25** Kaliyakyan, maalên yuy ahawa yu, katbuh pagmamaal Apu Jesu Cristo ha mananampalatayang miaawyun. In'alay nay sarili na para ha mananampalatayang miaawyun **26** taêmên magin banal hila pagkayarin linisin ha pamêmêêtan pagbawtismu ha lanêm buy ha nunghung Apu Diyus. **27** Ginawa nay ati takay maiarap nay kanang sarili ha libun mananampalatayan miaawyun ya banal, alan kapintasan, buy alan hitamana' bahid dungis. **28** Habatu mêtâ' naman, dapat maalên liyaki hay kanang ahawa katbuh pagmamaal na ha kanang sarili. Ta hay nagmamaal ha kanang ahaway nagmamaal ha sarili na. **29** Alan tawun nasusuklam ha sarili nan nawini, ha halip, pinapakan nay ati buy inaalênggêp. Habatu mêtâ' ginagawan Apu Jesus kantamu ya binabawêga' mananampalatayan miaawyun

ta bahagi' kitamuy nan nawini na. **31** Innununghung ha Kasulatan, “Itayak liyaki ya bapa na buy indu na buy makiawyun ya ha kanang ahawa buy hilan luway magin giha.” **32** Malalêy kapêtêgana' impahayag Apu Diyus. Impapakit kaytiya ugnayan awun Apu Jesus buy mananampalatayan miaawyun. **33** Kaya hakawun libun kaliyakiyan, maalên yuy ahawa yu katbuh pagmamaal yu ha sarili yu. Buy hakawun bawbabayi, igalang yuy kayung ahawa.

6 Hakawun aw'anak, hunulun yuy mangatuwa yu ta habatuy dapat gaw'ên bilang libun mananampalataya ha Panginuun. **2** “Igalang yuy bapa yu buy indu.” Atiya' unan utuh ya mayin kaawyuna' pangaku. **3** “Nu igalang yuy mangatuwa yu magin mahampat buy kumadanga' biyay yu kayti ha mundu.” **4** Buy hakawuy namana' mangatuwa, ah kawu manggawan bagaya' ikahakit nakêm aw'anak yu. Ha halip, pakamhakên yu hilan mahampat buy tuduwanan yu hilan aw'arala' ibat ha Panginuun. **5** Hakawun aw'alipên, hunulun yuy aw'amu yu kayti ha luta ya mayin katapatan, paggalang buy pagkalimun dapay hi Apu Jesus ya pinaglilingkuran yu. **6** Gaw'ên yuy atin mayin kusan luub nakabalay man hila u alwa takay matula hila, ta aw'alipên kawun Apu Jesu Cristo ya buun pusun nanggagawan kaluuban Apu Diyus. **7** Maglingkud kawun buun pusu dapay ha Panginuun ya talagan pinaglilingkuran yu buy alwan dilin hay tawu. **8** Alalahanên yuy gantimpalan Panginuun ha balan giha kayu ayun ha ginawa nan kahampatan, alipên man u alwa. **9** Buy hakawuy namana' aw'amu,

pakisamaan yun mahampata' kayung aw'alipên. Ah yu hila palimun, ta tanda yuy naman ya hakawu buy hila mayin gigihay amu ha langit, buy ah ya namimili.

10 Atiya' pagtatapus sulat ku, magpakatatag kawu ha Panginuun ha pamêmêêtan dakilan kapangyarihan na.

11 Gamitin yuy laata' kagamitana' pandigma ya in'ibi kayun Apu Diyus takay malabanan yuy libun mangalaêta' gawan Satanas. **12** Ta hay kalaban tamuy alwan tawtawu nu alwan aw'anitu ha babun luta, pawpinunu, mayin kapangyarihan buy libun tagapamaalan kadlêmana' namamayani' ha mundun ati. (aiōn g165) **13** Kaya gamitin yuy laata' kagamitan pandigma ya in'ibi kayun Apu Diyus, takay ha urasa' lumatênga' kamalaêtan, matatag kawu, buy pagkayari yun makipaglaban, manatili kawun malakas. **14** Kaya magin handa kawu. Gaw'ên yun sinturuna' kapêtêgan. Isuut yuy pagkamatuynung yu bilang panyanga ha dêbdêb yu. **15** Isuut yu bilang sapatus ya nakahandang manudun Mahampata' Balitan nanam' in kapayapaan. **16** Alwan dilin hayin, gamitin yu mêt bilang panyangay pananampalataya yu takay ah kawu tablan libun panunuksun Satanas ya dapay pana' ya nagliliyab. **17** Ihambalilu yuy tinanggap yun kaligtasan, buy gamitin yu bilang katanay nunghung Apu Diyus ya kaluub Ispiritu na. **18** Buy manalangin kawu ha laata' uras ha tulung Ispiritun Apu Diyus. Nu manalangin kawu magmakaingalu kawu buy mikikwa kana. Ah kawu magpabaya buy patuluy kawun manalangin laluy na para ha laata' pinili na. **19** Ipanalangin yu ku mêt amun mangaralaku, ya biyan nakun Apu Diyus taman

pannungnunghung takay maipangaral kun buun tapanga'
Mahampata' Balitan inlihim hinhatu. **20** Ta in'utuhakun
Apu Diyus takay mangaral awun Mahampata' Balita
ya dahilan pagkakakulung ku. Kaya ipanalangin yun
maipangaral kun buung tapanga' ati ta atiya' nararapat.
21 Hi Tykicus, ya minamaal tamun patêl buy tapata'
lingkud Panginuun, ya maybalita kayun laat tungkul
kangku, takay matandan yuy kalagayan ku buy nu hita
panggaw'ên ku. **22** Atiya' dahilan angkaya pinalaku ku ya
kayu takay matandan yuy tungkul kanyan buy palakasên
nay luub yu. **23** Pawpatêl, dalangin kun mapakayuy
kapayapaan, pagmamaal buy pananamapalatayang ibat
kan Apu Diyus ya Bapa tamu buy kan Apu Jesu Cristo. **24**
Labay kun mamirmi ya kahampatan Apu Jesu Cristo ha
laat nagmamaal kanan alang anggan.

Filipos

1 Haku hi Pablo, kaawyun ku hi Timoteo ya kaparihu kun lingkud Apu Jesu Cristo. Nanyuyulataku kayun pinilin Apu Diyus ya tawtiga Filipos buy kagihan Apu Jesu Cristo, awyuna' libun namumunu kayu buy libun manulung kanla buy ha libun mananampalataya. **2** Indadalangin kun mapakayuy kahampatan buy kapayapaan Bapa tamun hi Apu Diyus buy Panginuun tamun hi Apu Jesu Cristo. **3** Tuwin naihip ku kawu, nagpapasalamataku kan Apu Diyus ya Panginuun ku. **4** Panayakun natutula tuwin impapanalangin ku kawun laat. **5** Ta ibat pun hinhatun nanampalataya kawu angga hapaêg, tinutulungan yu ku êmên makapagpalaganapakun Mahampata' Balita. **6** Naniniwalakun ipagpatuluy Apu Diyus hay mahampata' gawêna' sinimul'an na kayu anggan matapus nay ati ha allêwa' magbalik hi Apu Jesu Cristo. **7** Pawpatêl ku, taman diliya' atiya' matanam ku kayu ta maala maal ku kawu. Miaawyun kitamun nakadanas kahampatan Apu Diyus hinhatu puna' malayakun naytatanggul buy nagpapahayag Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesus, maski hapaêga' nakakulungaku. **8** Tandan Apu Diyus ya talagan labay ku kawuy nan makaawyun ta maal katawu katbuh pagmamaal kayun Apu Jesu Cristo. **9** Nananalanginaku kan Apu Diyus ya lalu pun lumalêy pagmamaalan yu ha gihat giha ya mayin kabiyaan buy pagkatêbêk nu hita mahampat buy malaêt **10** takay mapili yuy pinakamahampata' gaw'ên. Nu habatu, ha allêw pagbalik Apu Jesu Cristo, maakit nan malinis kawuy na ha pamalayan Apu Diyus buy alay nan kamalaêtan ha biyay

yu. **11** Impapanalangin kun tulungan kawun Panguun
 Jesu Cristo ya panay kawun mamuhaya' matuynung
 êmên mapapurian buy maparangan hi Apu Diyus. **12**
 Pawpatêl ku, labay kun matandan yun hay pagkakulung
 kuy mamhaka' nagawa takay kumalata' Mahampata'
 Balita tungkul kan Apu Jesus. **13** Ta ha nangyari, natandan
 sawsundalun pakabantay ha palasyu buy kanayuna'
 dilag kaytiya ingkulungaku ta nangangaralakun tungkul
 kan Apu Jesu Cristo. **14** Buy alwan dilin habatu ta ha
 pagkakulung ku, madla ha pawpatêl tamu ha Panguun
 ya lalu pun nagin matataga' kaluuban buy alan limun
 nangangaral Nunghung Apu Diyus. **15** Pêtêga' mayin
 umnun nangangaral tungkul kan Apu Jesu Cristo ta
 naiinggit hilan dili buy labay lan ipaakita' mabiyaha pun
 hila kisira kangku. Nuwa mayin mêt nangangarala' talagan
 mahampata' kaluuban la buy labay lan makatulung ha
 pagpapalaganap Mahampata' Balita. **16** Impapangaral la
 hi Apu Jesu Cristo ta pêtêga' pagmamaal la kangku. Ta
 tanda lan kaluuban Apu Diyus ya pagkakulung ku takay
 maitanggul kuy Mahampata' Balita ha tawtawung awyun
 kun nangakakulung kayti. **17** Nuwa hay kanayun, alwan
 mahampata' kaluuban la. Nangangaral hilan Mahampata'
 Balita ha sarili la dilin kalabayan takay puriin hila. Indap la
 kaban nakakulungaku kayti, mapahkitan lay kaluuban ku.
18 Nuwa ala kangkuy hatu. Pêtêg man u alway hangarên la,
 basta ipangaral lan dili hi Apu Jesu Cristo, natutula kuy na.
 Buy patuluyakun matula. **19** Ta tanda kun ha pamêmêêtan
 panalangin yu, buy ha tulung Ispiritun nangibat kan
 Apu Jesu Cristo, makalayaku mêt kayti. **20** Mamhaka'

hangarên ku buy pag'asan ah ku mapadêng'êy ha hitaman nu alwan katbuh hinhatu panayakun magin matatag takay maparangalan ku hi Apu Jesu Cristo ha biyay ku maski ikamati ku pun u alwa. **21** Ta para kangku, hay mabiyayi' taêmên maparangalan hi Apu Jesu Cristo, buy hay kamatiyani' mas mahampat ta tanda kun makaawyun ku yay na. **22** Nuwa nu pakadangên pun Apu Diyus ya biyay ku, mahampat mêt ta dêla punakun magawa ha paglilingkud kana. Kaya ah ku tanda nu hita pilin ku. **23** Nahahatiya' ihip ku ta labay ku hanan matiyana takay makaawyun kuy na hi Apu Jesu Cristo ta atiya' mas mahampat. **24** Nuwa para ha ikahampat yu, kaylangan ku pun mabyay. **25** Kaya siguraduwakun kumadang puna' biyay ku buy makaawyun yu ku takay matulungan ku kawun magin matatag ha pananampalataya kan Apu Jesus buy magin masaya ta ha pananampalataya yu. **26** Buy nu makabalikakuy na kayu, mas lalu yun puriin hi Apu Jesu Cristo ta imbalik na ku kayu. **27** Kaya hapaêg, hitamana' mangyari kantamu, mamuhay kawun ayun ha Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesu Cristo takay'êmên makaawyun yu ku u alwa, mabalit'an kun nagkakagiha kawu buy miaawyuna' naytatanggul pananampalataya yun ayun ha Mahampata' Balita. **28** Ah kawu malimu ha libun nan'uusig kayu. Ta nu ah kawu nalilimu kanla, matandan lan mipamalaêt hila ha alan anggana' kaparusaan Apu Diyus nuwa kawu, iligtas na. **29** Ta alwa kitamu dilin pinagkaluubana' manampalataya kan Apu Jesus nu alwan makadanas mêt pagtitiis alang alang kana. **30** Hay pag'iirapa' nadadanas yu hapaêg

katbuh mêt ha pag'iirapa' naakit yu kangku hinhatu buy angga hapaêg, nababalit'an yun nadadanas ku pun.

2 Kaya ba pawpatêl ku, nu mayin kawun kasiglaan ta ha pakikigiha yu kan Apu Jesu Cristo, nu mayin kawun kaaliwan ha pagmamaal na, nu mayin kawun pakikigiha ha Ispiritun Apu Diyus, nu mayin kawun malasakit buy ingalu ha gihat giha, **2** lubusun yuy nay tula ku: mikakasundu kawu buy magmaalan, buy mikakagiha ha ihip buy layunin. **3** Ah kawu manggawan hitaman ta labay yu dilin itag'ay kawu buy magyabang nu alwan magpakayêpa kawu ha gihat giha buy ituring yun mas mahampata' kanayun kisira kayu. **4** Alwan dilin hay ikahampat sarili yuy ihipin yu nu alwan hay ikahampat mêt kanayun. **5** Kaylangana' katbuh kaihipan Apu Jesu Cristoy kaihipan yu. **6** Maski nanaakit kanay pagkaDiyus na, Ah na impilita' mamirmin kapantay Apu Diyus **7** Nu alwan imbalag nay pagkaDiyus na. Buy hin impanganak ya kayti ha mundu, Naglingkud ya katbuh alipên. **8** Nagpakayêpa ya Buy nagin mahunulun anggan kamatiyan, Magin kamatiyan ha krus. **9** Kaya ban binyanan yan Apu Diyus pinakamatag'aya parangal Buy lagyun alan kapantay **10** Takay ha lagyu na, hay laata' dilag ha langit, dilag ha luta, buy dilag ha lalên luta, Magluhud buy magpuri kana. **11** Buy ipahayag lan, “Hi Apu Jesu Cristoy Panguun.” Ta baistu, maparangalana' Bapa tamun hi Apu Diyus. **12** Kaya ban minamaal kun pawpatêl, hin miaawyun kitamu pun, panay yun hinuhunula' impapangaral ku kayu. Hapaêga' madayuwakuy na kayu, lalu kaw pun hanan humunula' mayin limu buy paggalang

kan Apu Diyus takay malubusa' kaligtasan yu. **13** Ta hi
 Apu Diyus ya nanam'i kayun pagnanaisa' makahunul
 kana buy kakayaana' magawa yu nu hita kaluuban na. **14**
 Mamuhay kawun alan riklamu buy ribatiyan **15** takay alan
 maakita' malaêt kayu buy maakita' mahampata' luub yu
 ta anak kawun Apu Diyus. Ta maski napapalibutan kawun
 subran mangalaêta' tawu kayti ha mundu, dapay kawun
 bêtêwên ha langita' magin dêkêt la **16** kaban impapangaral
 yu kanlay Mahampata' Balita ya nanam'in biyay ya
 alan anggan. Gaw'ên yuy ati taêmên pagbalik Apu Jesu
 Cristo kayti ha mundu, maipagmalaki kun ah nasayanga'
 pagtitiyaga ku. **17** Buy nu kaylangana' ibunluga' daya
 ku ha panampalataya yu bilang handug kan Apu Diyus
 taêmên magin ganapa' panampalataya yu kana, maligaya
 kuy na buy makitulaku kayu. **18** Kaya matula kaw mêt
 buy makitula kangku. **19** Hapaêg, nu ipahintulut Apu
 Jesu Cristo, palakwun ku bahên hi Timoteo ha madalin
 panawun takay pagbalik na kayti, mapanataga' kaluuban
 ku nu matandan kuy nay kalagayan yu. **20** Ta maliban
 kan Timoteo, alay nan kanayuna' katbuh kun pêtêga'
 nagmamalasakit kayun laat. **21** Ta hay kanayun, sarilin
 labay diliya' iniihip alwan hay labay Apu Jesu Cristo.
22 Nuwa tanda yuy na nu pakapakun napapêtgana'
 katapatan Timoteo. Tinulungan na ku ha pangangaral
 Mahampata' Balita katbuh gihay anaka' tinutumulung
 ha sarili nan bapa. **23** Kaya nu matandan kuy na nu
 hita mangyari kangku kayti ha kulungan, palakwun
 ku ya bahên. **24** Naniniwalakun ha tulung Panginuun,
 makalatêngaku mêt bahên kayu ha madalin panawun. **25**

Hapaêg, naihip kun paulinana bahên kayuy patêl tamun hi Epafrodito, kaparihu kun naglilingkud kan Apu Diyus buy naytatanggul ha Mahampata' Balita. Pinalaku yu ya kayti takay gitana' tulung yu buy tulunganaku mêt. **26** Labay nay na talagan makauli bahên ta nag'aalala ya hin nabalit'an nan nakalatêngana' kayun nagkahakit ya. **27** Pêtêg baya' nagkahakit ya buy kayêk tanan nati. Nuwa kinaingalwan yan Apu Diyus maski haku mêt ta pinagaling ya. Ta nu nati ya, subray lungkuta' matanam ku. **28** Kaya labay ku yay nan paulin talaga bahên takay matula kawu nu maakit yu yan uman buy mabaw'ahana' lungkut ku. **29** Kaya ha pagbalik na bahên, tanggapên yu yan lubusa' tula yu bilang patêl ha Panginuun Jesus. Igalang yu mêtâ' tawtawung katbuh na **30** ta ha paglilingkud na kan Apu Jesu Cristo, kayêk tana hiyan nati. Insuung na ha panganiba' biyay na takay'êmên tulunganaku ya gaw'ên yu mêt nu dilag kawu kayti.

3 Hapaêg, pawpatêl ku, matula kawu ta ha pakikigiha yu ha Panginuun Jesus. Ah ku magsawang umanên kayuy impangaral kuy na hinhatu ta atiya' magpatatag kayu nu mayin mangaral kayun alwan pêtêg. **2** Mag'ingat kawu ha tawtawung ugalin ayêp, mapanggawan malaêt buy impipilit lan dapat kawun tulin takay miligtas kawu. **3** Nuwa hakitamuy pêtêga' tinuli ha pamalayan Apu Diyus ta nagpupuri kitamu kana ha tulung Ispiritu na buy impagmamalaki tamuy ginawan Apu Jesu Cristo. Buy ah kitamu nagtiwalan maligtas kitamu ha pamêmêêtan kaugaliyana' hinuhunul tawtawu. **4** Ta nu habayin diliya pinununghungan, mayinaku mêt maipagmalaki. Kaya

nu mayin mannunghunga' maari yan magmalaki ta ha
 paghunul na ha nakaugaliyan libun Judio, lalu punaku. **5**
 Ta hin walun allêwaku puna' impanganak, tinuliyakuy
 na. Pêtêga' Hebreo haku ta Hebreoy mangatuwa ku buy
 pêtêga' Israelita ku ta ibataku ha lahin Benjamin. Buy nu
 ha paghunula' naman ha kautuhan Hawjudio, talagan
 hinuhunul kuy ati ta gihakun Pariseo. **6** Buy talagan
 labay kun maparangalan hi Apu Diyus kaya inusig kuy
 libun nananampalataya kan Apu Jesus ta indap kun
 matula ya. Buy nu tungkula' naman ha paghunul ha
 kautuhan, alan mainunghung kangku ta hinunul kun
 laat. **7** Habiyana' bawbagaya' intuturing kun maalaga
 hin una nuwa hapaêg alay nan alaga kangku ta labay
 kun makilalan lubusan hi Apu Jesu Cristo. **8** Buy alwa
 dilin habayin ta hay laata' bagay alan alaga nu ikumpara
 ha pagkakilala ku kan Apu Jesu Criston Panginuun ku.
 Inturing kuy nan alan alagay ati buy madumi hapaêg
 takay'êmên lubusan kun makilala hi Apu Jesu Criston
 Panginuun ku buy makagiha ku ya. Alwan ha paghunul
 ku ha kautuhan kaya inturingakun matuynung Apu
 Diyus nu alwan ha pananampalataya ku kan Apu Jesu
 Cristo. **10** Hapaêg, labay kun lalu pun makilala hi Apu
 Jesu Cristo buy madanasana' kapangyarian pagkabiya
 nan uman. Labay ku mêt makigiha ha kanan pag'
 iirap buy magin katbuh kana ha kanan kamatiyan
11 takay'êmên maski matiyaku, mabiyayakun uman.
12 Alwa kun innununghunga' natupad kuy nay laata'
 habayin. Alwa ku mêt innununghunga' talagan nagin
 katbuhakuy nan Apu Jesu Cristo. Nuwa sinisikap kun

mas magin katbuh na ta habaina' dahilan ha pamawêg na kangku. **13** Pawpatêl, alwa kun innununghunga' mas nagin katbuh nakuy na nuwa gihay bagaya' ginagawa ku. Ah kuy na iniihipa' bawbagay ha nakaraan, buy sinisikap kun makuway bawbagaya' papalatêng. Katbuh gihay manlulukhu, sinisikap kun malatênga' angganan takay makwa kuy gantimpala ya binawêgakun Apu Diyus ha langit ha pamêmêêtan Apu Jesu Cristo. **15** Kaya bay habayina' dapat tamun ihipin, hakitamun matatagana ha pananampalataya. Nuwa nu alwan habatuy iniihip yu, ipatêbêk Apu Diyus kayuy tama. **16** Habatu man, hay maalaga, magpatuluy kitamu ha paghunul ha kapêtêgana' impahayag Apu Diyus. **17** Pawpatêl, tubhun yu ku buy tubhun yu mêtâ' tawtawung titimbuh kami. **18** Ta madlan tawtawung nannununghunga' nananampalataya hila kan Apu Jesus nuwa maakit ha malaêt lan pamumuhaya' sinusumalungat hila ha pangangaral tungkul ha pagkamatan Apu Jesu Cristo ha krus. Panay kuy nan innununghunga' habatu kayu hin una nuwa hapaêg innununghung kun umana' ati kayu kaban nananangihaku. **19** Alan anggan kaparusaana' kalatngan la, hay diyus lay labay nawini la, buy impagyayabang lay bawbagaya' dapat lan ikadêng'êy. Alay na hila kanayuna' iniihip nu alwan hay bawbagay dili kayti ha mundu. **20** Nuwa hay pêtêga' rugal tamuy istu ha langit. Buy baistu mangibata' Tagapagligtas tamun hi Apu Jesu Cristo ya inêêtêng tamun mayin pagkahabêk. **21** Ha paglatêng nan uman, bayuun nay nawini tamun maina buy nanati buy gaw'ên nan katbuh ha nawini na hin binyay yan uman

Apu Diyus. Gaw'ên nay ati ha pamêmêêtan kapangyarian nan nanyayakup ha laata' bagay.

4 Kaya bay pawpatêla' minamaal ku buy kinahahabêkan, hakawun nanam'in tula kangku buy gantimpala ku ha paglilingkud, magin tapat kawu ha Panginuun.

2 Nakikinunghungaku kayu Eudia buy Sintique ya magkaayus kawuy na ta mipatêl kawu ha Panginuun.

3 Nakikinunghungaku mêt kamun tapat kun kaawyun ha pangangarala' tulungan mun magkaayusa' babayin ti. Ta kaawyun ku mêt hilan naytatanggul Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesus. Kaawyun hilan Clemente buy kanayun puna' kaawyun kun naglilingkud. Hay lagyu lay nakasulat ha librun biyay ya pinanyuyulatan libun lagyun mab'iyen biyay ya alan anggan.

4 Panay kawun matula ha pakikigiha yu ha Panginuun Jesus. Umanên ku, matula kawu!

5 Ipaakit yu ha laata' mahampata' kaluuban yu ta madaniyanan lumatênga' Panginuun Jesus.

6 Ah kawu mag'alala ha hitamana' bagay nu alwan manalangin kawu kan Apu Diyus buy makikwa kanan mayin pasasalamat.

7 Nu habatuy gaw'ên yu, biyan kawun Apu Diyus kapayapaan ha pusu buy ha ihip yun ah kayan matêbêk tawtawu. Buy hay kapayapaana' atiya' mag'ingat kayu takay ah kawu mag'alala ta nakigiha kawuy na kan Apu Jesu Cristo.

8 Pawpatêl ku, bilang pagtatapus, panay yun ihipina' bawbagaya' mangahampat buy kapuri puri: bawbagaya' pêtêg, kagalang galang, mangatuynung, mangalini, mangaganda, buy marangal.

9 Gaw'ên yuy laata' natandan yu, natanggap, nalêngê, buy naakit yu kangku. Buy mapakayu hi Apu Diyus ya

nanam'in kapayapaan. **10** Subray tula ku ha Panginuun ta
 maski matagalanay panawunana' nanlibah, impaakit yun
 umana' malasakit yu kangku. Tanda kun ah yu ku naliwan
 nuwa ala kawun dilin mautuhana' mantan tulung kangku.
11 Alwa kun innununghunga' ati ta nangangaylanganaku
 ta nagin sanayakuy nan mabyay maski hita puna'
 kalagayan ku. **12** Nadanas kuy nay kairapan buy
 kasaganaan. Tanda kuy nan magin masaya hitamana'
 mangyari kangku, maski mabhuy u mabitol, masagana u
 nangangaylangan. **13** Buy maski hitamana' kalagayan
 ku, makaya ku ha tulung Apu Jesu Cristo ya nanam'in
 lakas kangku. **14** Habatuman nagpapasalamataku kayu
 ta tinulungan yu ku ha kairapana' nadanas ku. **15** Buy
 tanda yun libun tiga Filipos, hin unan naniwala kawu
 ha Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesus, hakawun
 diliya' mananampalatayan nanulung ha libun kaylangan
 ku hin nag'alihaku ha Macedonia. **16** Ta maski hin dilagaku
 ha Tesalonica, umnun bisis kaw mêt namamagtan tulung
 kangku. **17** Innununghung kuy ati, alwan labay kun dilin
 makatanggap uman tulung ibat kayu nu alwan labay kun
 madagdagan puna' pagpapala yu ta ha pagtulung yu
 kangku. **18** Hapaêg, hay tulunga' impagtan yu kangku ha
 pamêmêetan Epafrodito, sapatana buy subra pun bay.
 Buy hay tulung yuy katbuh mabanguy handug kan Apu
 Diyus ya katanggap tanggap buy nanam'in tula kana.
19 Buy ibat ha kayamanan nan ah nauubuh, ibin Apu
 Diyus ya pinaglilingkuran kuy laata' kaylangan yu ta
 nakigiha kawu kan Apu Jesu Cristo. **20** Puriin tamuy
 Bapa buy Apu Diyus tamu makanuman. Amen. (aiōn g165)

21 Kumusta' kawuy na bahên pawpinilin Apu Diyus ya nananampalataya kan Apu Jesu Cristo? Kinukumusta kaw mêt pawpatêl tamun kaawyun ku kayti. **22** Kinukumusta kaw mêt laat mananampalataya kayti laluy nay libun naglilingkud ha palasyun Empiradur. **23** Mamirmi' kayun laata' kahampatan Panginuun Jesu Cristo.

Colosas

1 Haku hi Pablo ya insugun Apu Cristo Jesus ayun ha kaluuban Apu Diyus. Nanyuyulataku kayu kaawyun ku hi Timoteo ya patêl tamu ha pananampalataya. **2** Pawpatêl ku, nanyulataku kayun dilag bahên ha Colosas ya pinilin Apu Diyus buy tapat kan Apu Jesu Cristo. Dalangin kun mapakayuy kahampatan buy kapayapaana' ibat kan Apu Diyus ya Bapa tamu. **3** Ha laata' panalangin yan para kayu, panay kamin nagpapasalamat kan Apu Diyus ya Bapan Panginuun tamun hi Apu Jesu Cristo, **4** ta nabalit'an yana pananampalataya yu kan Apu Cristo Jesus buy hay pagmamaal yu ha laata' pinilin Apu Diyus. **5** Ginawa yuy habatu ta mayin kawun pag'asan iibin Apu Diyus kayuy inhand na ha langit. Nagkamayin kawun pag'asan ati hin nalêngê yuy nay kapêtêgan ya hay Mahampata' Balita tungkul kan Apu Jesu Cristo. **6** Hay Mahampata' Balitan ati kinumalat ha laat rugal ha mundu buy madlan biyay ya nabayu katbuh ha nangyari kayu hin nalêngê yu buy natêbêka' kapêtêgan tungkul ha kahampatan Apu Diyus. **7** Natandan yuy Mahampata' Balitan ati kan Epafra. Giha yan mapagkatiwal'an buy minamaala' patêl ha pananampalataya ya kaawyun yan mêt naglilingkud kan Apu Jesu Cristo para ha ikahampat yu. **8** Nabalit'an yan kan Epafra ya pagmamaal yu ha balang giha ya in'ibin Ispiritun Apu Diyus kayu. **9** Kaya ibat hin allêwa' natandan yana tungkul kayu, panay kamin nananalangin para kayu. Impipikikwa yan kan Apu Diyus ya biyan na kawun kabiyaahan buy pagkatêbêka' ibat ha Ispiritu na takay lubus yun

matandana' kaluuban na. **10** Ha habatu, mamuhay kawun karapatdapat buy kalugud'lugud ha Panginuun, panay kawun manggawan mahampat buy lalun lumalêy pagkakilala yu kan Apu Diyus. **11** Nananalangin kami mêt kan Apu Diyus ya panay patatagên nay pananampalataya yu ha pamêmêêtan makapagtakan kapangyarihan na takay tiisin yun mayin tula ya laata' maranasan yu. **12** Panay kawu mêt magpasalamat kan Apu Diyus ya Bapa, gawan ginawa na kawun karapatdapat takay'êmên manaên yuy inhanda na ha langit para ha libun tawung pinili na ya dilag ha kahawangan. **13** Inligtas na kitamu ibat ha kadlêman kapangyarihan Satanas ta hapaêg dilag kitamuyna ha paghaharin minamaal nan Anak. **14** Ha pamêmêêtan Anak na tinubus na kitamu, hay labay sabin, pinatawadanay libun kasalanan tamu. **15** Hi Apu Jesu Cristo, maakit kana hi Apu Diyus ya ahê nanakit. Bayu pun inlikhay laat, dilagana hi Apu Jesus ya makapangyarihan ha laat. **16** Ha pamêmêêtan Apu Jesu Cristo, ginawan Apu Diyus ya laata' dilag ha langit buy dilag kayti ha mundu, hay libun nanakit buy ahê nanakit katbuh anghil buy anituy naghahari, mayin katungkulan, namumunu, buy mayin kapangyarihan. Inlikhay laat ha pamêmêêtan Apu Jesu Cristo buy para kana. **17** Bayu pun inlikhay laat, dilagana hi Apu Jesu Cristo, buy ha pamêmêêtan na, panay maayusa' laat. **18** Hi Apu Jesu Cristoy u hay labay sabin hiyay puun ha libun mananampalatayan miaawyun ya in'itbuh ha nawini na. Hiyay pinangibatan bayun biyay la ta hiyay unan nabyay ha nangangamati takay hiyay pinakamatag'ay ha laat. **19** Ta kaluuban Apu

Diyus ya lubusan mamirmi' kan Apu Jesu Cristo ya pagka
Diyus na. **20** Buy ha pamêmêêtan dayan Apu Jesu Cristo
hin nipaku ya ha krus, impagkasundun Apu Diys ha
sarili nay laata' inlikha na, ha langit buy ha mundu. **21**
Hinhatu, madayu kawu kan Apu Diys buy nakapati na
kawu, gawan ha malaêta' ihip yu buy ha libun gawa yu.
22 Nuwa hapaêg, ha pamêmêêtan pagkamatina nawinin
Apu Jesus ha krus, impagkasundu kawun Apu Diys ha
sarili na takay maiarap na kawun banal, malinis, buy alan
maakita' malaêta ha pamalayan na. **23** Nuwa kaylangan
yun mamirmin tapat buy matatag ha pananampalataya
yu. Buy ah yu paulayên maalih ya pag'asa yu ha libun
impangaku ha Mahampata' Balitan nalêngê yu. Hay
Mahampata' Balitan ati, impangaralana' ha laata' rugal
kayti ha mundu buy haku hi Pablo ya giha ha nangangaral
ati. **24** Natutula ku ha libun pag'iirapa' nadadanasan ku
para kayu buy ipagpatuluy kuy pag'iirapa' ati katbuh
nadas Apu Jesu Cristo para ha libun mananampalatayan
miaawyun ya hiyan nawini na. **25** Intalaga kun Apu Diys
ya magin tagapaglingkud ha libun mananampalatayan
miaawyun takay maipangarala' kabuuan nunghung na
kayun alwan Hawjudio. **26** Hay kabuuan nunghung na
nakalihim hinhatu, ahê pun impatandan Apu Diys ha
libun ninunu tamu hinhatu. Nuwa hapaêg, impatanda
nay na kantamun libun pinili na. **(aiōn g165)** **27** Labay Apu
Diyus ya ipatanda na ha libun pinili na ya dakila buy
makapagtakan lihimia' planu na kayun alwan Hawjudio.
Ati ya lihimia' planu na ya mamirmi kayu hi Apu Jesu
Cristo. Buy ati baya' mam'in kasiguraduan kantamu ya

maranasana' makabahagi ha kahampatan Apu Diyus. **28** Kaya impapangaral yan hi Apu Jesu Cristo ha laat tawu. Pinapaalalahanan yan buy tinutuduwanana' balang giha ha pamêmêêtan kabiyahaana' in'ibi kanyan Apu Diyus. Ha habatu, maiarap yan ya balang giha kan Apu Diyus ya ganapa' kanlan pananampalataya ta ha pakikigiha la kan Apu Jesu Cristo. **29** Kaya nagsisipag buy nagtitiyaga kun mangaral Mahampata' Balita ha laat tawu ha pamêmêêtan kapangyarihan Apu Jesu Cristo ya mam'in lakas kangku.

2 Labay kun matandan yu nu pakapakuna' pagiirapa' dinanas ku para kayu, buy ha libun tiga Laodicea, buy ha laata' ahê pun nakakakilala kangkun arapan. **2** Ginagawa kuy ati takay palakasêna' luub yun laat buy magkagiha kawu ha pagmamaalan. Ha habatu, lubus yun matandan buy matêbêka' lihimâ planun Apu Diyus ya hiya baya' Apu Jesu Cristo. **3** Ta hi Apu Jesu Cristoy pinangingibatan laata' kabiyahaan buy pagkatanda. **4** Innununghung ku kayuy libun ati takay ah kawu mailêtêp hitalagyuman ha pamêmêêtan mangahampata' pangangatuwirana' alwan pêtêg. **5** Ta maski ala ku bahên kayu, panay kawun dilag ha ihip ku. Buy hin nabalit'an kuy maayusa' pamiaawyun yu bilang mananampalataya buy matataga' pananampalataya yu kan Apu Jesu Cristo, natutula kuy na. **6** Kaya bay ta tinanggap yu hi Apu Cristo Jesus bilang Panginuun yu, ipagpatuluy yun mamuhay kawu ayun ha kaluuban na. **7** Matataga' pananampalataya yu buy nagtitiwala kana kaya ipagpatuluy yuy ati buy lumaguy pagkakilala yu kana. Tumataga' pananampalataya yu kana dapay naipangaral kayu. Buy panay kawun magpasalamat

kan Apu Diyus. **8** Mag'ingat kawu ha libun nanunudun alan silbi buy maylêtêp takay ah la kawu maagkat. Ta alwan ibat kan Apu Jesu Cristoy arala' ati, nu alwan ibat dili ha daan kaugaliyan buy ha libun paraan ha mundu. **9** Kaya ah kawu palêtêp, ta hinhatun nagin tawu hi Apu Jesu Cristo, hay buun pagka Diyus, dilagana' kana. **10** Nagin ganap kawuy na ta ha pakikigiha yu kan Apu Jesu Cristo ya hiyan manyakup ha laata' anitun namumunu buy mayin kapangyarihan. **11** Ta ha pakikigiha yu kan Apu Jesu Cristo, bilang tuli kawuy na. Hay pagtutulin ati ya alwan ayun ha gawan tawu nu alwan ayun ha Ispiritun Apu Diyus, hay pay'alih mangalaêta' kalabayan nawini yu. Atiya' pagtutulin ibat kan Apu Jesu Cristo. **12** Ha pamêmêêtan pagbawtismu kayu, nambuh kawuy nan in'êlbêng buy nabyay uman katbuh Apu Jesu Cristo, ta naniwala kawu ha kapangyarihan Apu Diyus ya namiyay kana. **13** Hinhatu, hakawuy inturing Apu Diyus nati ta ha libun kasalanan yu buy ha paghunul yu ha mangalaêta' kalabayan nawini yu. Nuwa hapaêg, binyay kawuy nan Apu Diyus kaawyun Apu Jesu Cristo. Pinatawad nay laata' kasalanan tamu. **14** Mayin kitamun pananagutan ta ah tamu nahunula' Kautuhan nuwa inalihanan Apu Jesu Cristoy ati ha pamêmêêtan pagkamati' na ha krus. Kaya ah kitamu maparusaan. **15** Ha pamêmêêtan pagkapakun Apu Jesu Cristo ha krus, tinalun Apu Diyus ya libun anituy maghari buy mayin kapangyarihan. Hay libun anitun ati dinakêp na buy imparada ha kadlan bilang patunaya' nagtagumpay ya. **16** Kaya andi yu paulayêna' tawtawun manghatul kayu nu hita puwidin maêkan, mainêm, u nu

hita dapat gaw'ên ha balang pista, ha bayun buyan u ha Allêw Pamamahinga. **17** Hay libun utuha' ati palatandaan dili ha libun bagay ya palatêng. Nuwa hi Apu Jesu Cristo ya katuparan laata' ati. **18** Mayin nagpapakayêpa kanwari buy impipilit lay kaylangan mêt sambaêna' libun anghil Apu Diyus. Innununghung lay mayin hilan karapatan ta ha nakit la ha libun hulêplêp la buy impagyayabang lay ati, nuwa alwan pêtêg, ta ibat dili ha sarili lan ihip. Andi kawu maniwala ha innununghung la, takay ahê maalih ya gantimpalan inhandan Apu Diyus para kayu. **19** Ah hila nakatugnu kan Apu Jesu Cristo ya hiyay u hay labay sabin hiyay puun ha libun mananampalatayan miaawyun. Buy hiyay mamiugnay buy mangalênggêp kantamu bilang nawini na. Ha dapay habatu inlulumagu kitamu ayun ha kaluuban Apu Diyus. **20** Hin nati hi Apu Jesu Cristo, nambuh nati kawu mêt kaawyun na buy pinalaya kawuy na ha libun paraan ha mundu. Angkaya yu pun hinuhunula' in'uutuh lan, **21** “Andi dukpana' ati,” “Andi tawayana atu,” “Andi galawêna' habayin”? **22** Ta hay kapêtêgan, habayina' bawbagaya' imbabawal la, tungkul dili ha libun bagay ya nauubuh nu maêkan u maênêm. Kaya andi yu hunuluna' ati ya utuh buy aral ya gawa'gawan dilin tawu. **23** Hay libun utuha' in, nu balayên yu, dapay pêtêga' kabiyaahan ta intutudu lan kaylangan humunul ha kanlan mahigpita' pagsamba, magpakayêpa kanwari, buy pairapana' nawini. Nuwa hay pêtêg, alan silbi ya ati, ta alay naman maitulung ya mapigilana' kalabayan nawini.

3 Hin binyay uman hi Apu Jesu Cristo nambuh kaw mêtanan binyan bayun biyay, kaya hangarên yuy libun bagaya' dilag ha langit, nu haantun nakaitnu hi Apu Jesu Cristo ya mayin karangalan buy kapangyarihan ha kanan Apu Diyus. **2** Hangarên yuy libun dilag ha langit, alwan libun bagaya' dilag kayti ha mundu. **3** Ta naituring kawuy nan nati ha daan yun pamumuhay. Buy mayin kawuy nan bayun biyay kaawyun Apu Diyus ta ha pakikigiha yu kan Apu Jesu Cristo ya alwa pun lubusa' naipatanda. **4** Hi Apu Jesu Cristoy pinangibatan bayun biyay yu buy nu lumatênga' panawuna' mahayag ya, mahayag kawu mêt buy parangalan kawun kaawyun na. **5** Kaya alihin yuy nay hitamana' kalabayan nawini yu katbuh pamitêpêltêpêl, kaalayan, malaêta' kalabayan, buy sakim, ta nu sakim ka, dapay ka mêtanan nagpuri ha diyusdiyusan. **6** Ta hay libun manggawan habatu, parusaan hilan Apu Diyus. **7** Hinhatu, habatu mêtâ' ginagawa yu. **8** Nuwa hapaêg, alihin yuy nay puut, hakit nakêm, pannununghung malaêt laban ha kaparihu, buy mangaalaya nunghung. **9** Andi kawu magsinungaling ha balang giha, ta inalih yuy nay daana' pamumuhay yu ya mayin malaêta' gawa. **10** Buy bayuy nay pamumuhay yu ya panay mêt binabayun Apu Diyus ya naylikha kayu taêmên magin katbuh yu ya buy lalu yu ya pun makilala. **11** Ha bayun pamumuhaya' ati, alay nan pinagkaibay Hawjudio ha alwan Hawjudio, hay tuli ha alwan tuli, hay libun dayuhan ha libun alwan mahampata' ugali hinhatu, buy alipên ha alwan alipên. Ta hi Apu Jesu Criston diliya' laat laat buy dilag yay na kantamun laat. **12** Kaya ta pinili kawun Apu Diyus

buy minaal na, dapat kawun maiingaluun, mahampata'
 luub, magpakayêpa, mahinahunun, buy matiyaga. **13**
 Mipagpasinsiyaan kawu buy nu mayin kawun hakit nakêm
 ha hitalagyuman, magpatawaran kawu, ta pinatawad
 kawu mêt Panginuun. **14** Higit ha laat, magmaalan kawu
 takay ganapa' pagkakagiha yu ha balang giha. **15** Panatiliin
 yu ha pusu yuy kapayapaana' ibat kan Apu Jesu Cristo.
 Ta bilang bahagi kawu ha gigihay nawini na, binawêg
 kawun Apu Diyus takay mamuhay mapayapa. Buy panay
 kawu mêt magpasalamat. **16** Panatiliin yun mahampat ha
 pusu yuy libun impangaral Apu Jesu Cristo. Patandan buy
 tuduwanan yuy balang giha ha pamêmêêtan kabiyaana'
 in'ibin Apu Diyus. Magkantaan kawun ibaibang kalasin
 kanta ya pang Apu Diyus ya mayin pasasalamat. **17**
 Buy nu hitamana' ginagawa yu, ha nunghung man u ha
 gawa, gaw'ên yuy laata' ati bilang parangal ha lagyun
 Panginuun Jesus buy magpasalamat kawu kan Apu Diyus
 ha pamêmêêtan na. **18** Hakawun babayi, magpasakup
 kawu ha ahawa yu ta ati ya dapat yun gaw'ên bilang
 pakikigiha yu ha Panginuun. **19** Hakawun kaliyakiyan,
 maalên yuy ahawa yu buy andi yu hila pakhitan. **20**
 Hakawun kaanakan, hunulun yuy mangatuwa yu ha
 laat bagay, ta ati ya kalugud lugud ha Panginuun. **21**
 Hakawun mangatuwa, andi kawu manggawan hitamana'
 bagaya' ikahakit nakêm kaanakan yu takay ah hila pang'
 inaan nakêm. **22** Hakawun alipên, panay yun hunuluna'
 libun utuh amu yu. Magtarabahu kawun alwan dili ha
 maakit aw'amu yu takay matula hila kayu. Maski ah la
 kawu maakit, gaw'ên yun buun pusu ya mayin limu ha

Panginuun. **23** Hitamana' ginagawa yu, gaw'ên yun buun pusu, para ha Panginuun alwan para ha tawu. **24** Ta tanda yu mêtanamana' biyan na kawun impangaku na ha langit bilang gantimpala yu buy hay pêtêga' amu yu, hay Panginuung Jesu Cristo. **25** Hitalagyumana' manggawan malaêt, parusaan ya ayun ha ginawa na, ta alan pinipili hi Apu Diyus.

4 Hakawun amu, pakiawyunan yun mahampat buy magin matuynung kawu ha libun alipên yu. Ihipin yun mayin kawu mêt Amu ha langit. **2** Buun pusu yun ipagpatuluya' panalangin yu kan Apu Diyus buy ingatan yuy ihip yu kaban manalangin kawu buy panay kawun magpasalamat kana. **3** Manalangin kawu kan Apu Diyus ya manggawa yan paraan takay maipahayag yana ahê pun naipahayag tungkul kan Apu Jesu Cristo. Ta hay pangangaral ku tungkul ha planu na ya dahilan pagkakulung ku. **4** Manalangin kawu ya maipangaral kun malinawa' ati ta habatuy dapat kun gaw'ên. **5** Pakahampatên yuy pakiawyun yu ha libun ahê mananampalataya kan Apu Jesus. Buy kaban dilag kawu kanla, sikapên yun ipatanda kanlay tungkul kan Apu Jesu Cristo. **6** Nu kanunghung yu hila, dapat mahinahuna' nunghung yu takay manlêngê hila kayu. Buy dapat tanda yu nu pakapakuna' mahampata' sagut yu maski hitamana' itanung la. **7** Hi Tikiko ya minamaal tamun patêl ha pananampalataya, hiyay maybalita kayu tungkul ha kalagayan ku. Mapagkatiwal'an ya buy kaparihu yana naglilingkud ha Panginuun. **8** Pinalaku ku ya kayu takay matandan yuy kalagayan yan buy takay palakasên

nay luub yu. **9** Ha paglaku na bahên kayu ha Colosas, kaawyun na hi Onesimo ya minamaal tamun patêl buy mapagkatiwal'ana' kabanwa yu. Hilay maybalita kayu tungkul ha laata' nangyayari kayti. **10** Nagpakun kawuy na ambalan Aristarco ya kaawyun kun nakakulung. Nagpakun kawu mêtana' kanu ambalan Marcos ya pinsan Bernabe. Imbiling kuy na kayu hinhatu ya nu lumatêng bahên hi Marcos, tanggapên yu yan mahampat. **11** Nagpakun kawu mêtana ambalan Jesus ya binabawêg Justo. Hi Aristarco, Marcos buy hi Justo, hilan dili ya kaparihu kun Hawjudion kaawyun kun mangaral kayu tungkul ha paghaharin Apu Diyus. Buy hilay nagpapalakas luub ku. **12** Nagpakun kawu mêtana' kanu, ambalan kabanwa yun hi Epafras ya giha mêtana' naglilingkud kan Apu Cristo Jesus. Panay yan nananalangin kan Apu Diyus buun pusu ya magin matatag buy ganapa' paghunul yu ha kaluuban Apu Diyus. **13** Napapêtgan kuy sipaga' ginagawan Epafras para ha ikahampat yu buy ha ikahampat libun dilag ha Laodicea buy Hirapolis. **14** Nagpakun kawu mêt ambalan Demas buy hi Lucas ya minamaal tamun duktur. **15** Sabin yu mêtana' impapanunghung kuy nagpakunanay pawpatêl ha Laodicea, kan Nimfa buy ha libun mananampalatayan miaawyun ya dilag ha biyag na. **16** Pagkabasa yun sulata' ati, ipagtan yu mêt ha libun mananampalatayan miaawyun ya dilag ha Laodicea takay mabasa la mêt. Hay insulat ku kanla, basaên yu mêt. **17** Pakinunghung yu kan Arquipo ya yariin nay impapagawan Panguinun kana. **18** Hakuy nay ati hi Pablo ya nanyuyulat ha hulin pagbati. Ihipin yun dilagaku ha kulungan buy

panay kawun manalangin para kangku. Dalangin kuy
mapakayuy kahampatan Apu Diyus.

Tito

1 Haku hi Pablo, lingkud Apu Diyus buy alagad Apu Jesu Cristo. Insuguwakun Apu Diyus taêmên patatagêna' pananampalatayan pawpinili na buy ipatêbêk kanlay kapêtêgan tungkul ha pamumuhaya' kalugud lugud kana.

2 Hay pananampalataya buy pagkatêbêka' nanam'in pag'asa kantamun makatanggap kitamun biyay ya alan anggan. Hay biyay ya alan anggana' atiya' impangakun Apu Diyus bayu pun likhaêna' mundu, buy nakanumani' ah ya nagsinungaling. (aiōnios g166)

3 Hapaêg ha panawuna' intakda na, naihayagana ha tawtawuy Mahampata' Balita tungkul ha biyay ya alan anggan. In'ibi kangkun Apu Diyus ya Tagapagligtas tamuy tungkulina' ipangaral kuy ati ayun ha utuh na. **4** Nanyulataku kamu maal kun Tito ya pêtêg kun anak ha gigihay pananampalataya. Indadalangin kun mamirmi' kamuy kahampatan buy kapayapaan Bapa tamun hi Apu Diyus buy Tagapagligtas tamun hi Apu Jesu Cristo. **5** Hin nag'alihaku ha Islan Creta, innunghung ku kamun mamirmi' ka pun bahên taêmên ayusun muy bawbagaya' ah ku pun naayus buy mamili kan libun mangatuwan mamunu ha libun mananampalataya ha balan rugal katbuh daan kun imbilin kamu. **6** Hay pilin mun kaliyakiyana' mamunu, alan manunghunga' malaêt kanla, gigihan diliya' ahawa, nananampalataya kan Apu Diyus ya aw'anak, alwan mangalukêy aw'anak u mangatigasa' u. **7** Ta hay libun namumunu, pinagkatiwal'an hilan Apu Diyus kanan gawaên, kaya dapata' ala talagan maakita' malaêt ha biyay la. Dapat alwa hilan mayabang, mapupuutun, lasinggiru,

malupit buy sakim ha pira. **8** Nu alwan bukasa' biyag la ha kaparihu, labay labaya' lay kahampatan, biyahang mag' ihip nu hita mahampata' gaw'ên, matuynung, malinisa' pamumuhay buy mapagpigil ha sarili. **9** Kaylangana' matataga' pananampalataya la ha pêtêga' arala' natandan la taêmên maitudu lay ati ha kanayun buy maituynung lay nanyayalungat haati. **10** Ta madlan tawu bahên ha Cretay alwan naniniwala ha pêtêga' tudun ati, laluy nay grupun impipilita' kaylangana' magpatuliya' libun nananampalataya kan Apu Jesus. Alan kabuluana' innununghung la buy inlêlêtêp lay kanayun. **11** Dapat bênbênan mu hila ta nanggugulu hilan madlan pamilya ha pangangaral lan bawbagaya' alwan dapat itudu taêmên makakuwa dili hilan pira. **12** Innunghung ban giha ha libun mabiyaha kanlan tawtiga Cretay, “Sinungalinga' libun tiga Creta, mangatamad, mangatakaw buy mangalupit katbuh mabangisa' ayêp.” **13** Pêtêga' innunghung na. Kaya talagan pannunghungan mu hila taêmên magin tamay pananampalataya la **14** buy ah lay na panlêng' êngana' kawkuwintun gawa gawan dilin Hawjudio u libun kautuhana' gawa gawan dilin nagpatalibukut ha kapêtêgan. **15** Ta ha tawtawung malinisa' pag'ihip, malinisanay laat bagay. Nuwa para ha tawung mangalaêt buy alwan nananampalataya ha Panginuun, madumiya' laat bagay. Ta madumiya' kaluuban la buy ihip, ah la tanda nu hita mahampat buy malaêt. **16** Innununghung lan kilala la hi Apu Diyus nuwa ah nanaakit ha gawa la. Mangalaêt hila, alwa la mêt hinuhunul hi Apu Diyus buy ah la magaway mahampat.

2 Nuwa haka Tito, itudu muy ayun ha pêêga' aral. **2** Hay mangatuwan kaliyakiyan, tuduwanan mu hila magin mahinahun, kagalang galang buy tandan mag'hip nu hita mahampata' gaw'ên. Dapat matataga' pananampalataya la, pêêga' pagmamaal la, buy napagtitiisan lay irap. **3** Habatu mêt ha mangatuwan babayi, tuduwanan mu mêt hila mamuhaya' malinis bilang mananampalatayan Apu Diyus. Andi hila manhidan kaparihu buy andi mêt hila mahilig ha alak nu alwan manudu hila kahampatan **4** taêmên matuduwanan lay libun nakakaanaka' babayi nu pakapakun lan maalêna' aw'ahawa la buy kawkaanakan la. **5** Tuduwanan la mêt hila biyahan mag'hip nu hita mahampata' gaw'ên, mamuhaya' malinis, maasikasu ha biyag, mabait, buy magpasakup ha ahawa taêmên alan mannunghunga' malaêt ha Nunghung Apu Diyus ya intuitudu tamu. **6** Habatu mêtâ' libun nakakaanaka' kaliyakiyan, tuduwanan mu mêt hila mabiyahan mag'hip nu hita mahampata' gaw'ên. **7** Buy haka Tito, magin mahampat kan halimbawa ha laata' bagay. Magin tapat ka buy buun pusu kan manudu. **8** Dapat tamay intuitudu mu kanla buy alan mainunghunga' malaêt kayti takay' êmên mipadêng'êya' libun nanyayalungat ta ala hila manunghunga' malaêt laban kantamu. **9** Hay libun alipên, tuduwanan mu hila magpasakup ha amu la ha laata' bagay taêmên mam'i hila tula ha aw'amu la. Andi hila panay nagririklamu kanla. **10** Buy andi mêt hila manakaw kanla nu alwan ipaakit lan mapagkatiwal'an hila takay' êmên ha laata' ginagawa la, maipaakita' kahampatana' intuitudu tamu tungkul kan Apu Diyus ya Tagapagligtas

tamu. **11** Ta impaakitanan Apu Diyus ya kahampatan na ha ginawa nan paraan taêmên miligtasa' laat tawu. **12** Ta ha kahampatan na, intutudu na kantamun ibwatan tamuy libun gaw'êna' alwan nakakatula kan Apu Diyus buy hay mangalaêta' labay nawini tamu. Buy mamuhay kitamu kayti ha mundun mangatuynung, biyahan mag' ihip nu hita mahampata' gaw'ên, buy hinuhumunul ha kaluuban Apu Diyus (**aiōn g165**) **13** kaban inêêtêng tamuy inaasaana' nakakatulan paglatêng nan uman. Ha allêwa' tu, maakit tamuy kahawangan Apu Jesu Criston dakilan Apu Diyus tamu buy Tagapagligtas. **14** In'ibi nay biyay na para kantamu takay tubusun kitamun laat ha kamalaêtan buy linisin kitamu ha kasalanan taêmên mapakana kitamu ya nakahandan manggawan mahampat. **15** Kaya habayina' itudu mu ha libun kapatêlan tamu bahên. Mayin kan karapatana' tuduwanan hilan humunul buy pannunghungana' libun nanyayalungat. Buy ah mu paulayêna' baliwalaên hitalagyumana' innunghung mu.

3 Ipaalala mu ha libun mananampalatayan pasakup hila buy humunul ha libun namumunu buy nanunungkulan. Dapat hilan panay nakahandan manggawan mahampat. **2** Andi hila mannunghung malaêt laban ha hitalagyuman buy andi hila magribatian nu alwan dapat magpakabait hila buy magpakayêpa ha laat. **3** Ta maski hakitamu mêt hinhatu, ah tamu pun kilala hi Apu Diyus. Ah kitamu hinuhumunul kana, agad kitamun naguguluy ha kamalaêtan buy naaalêpên laata' kalasin malaêta' kalayawan buy kalabayan nawini. Panay kitamun nag'ihip malaêt ha gihat giha buy nag'iinggitan. Kinasusuklaman

kitamun kanayun buy nasusuklam kitamu mêt kanla. **4** Nuwa hi Apu Diyus ya Tagapagligtas tamu, impaakit nay kahampatan buy pagmamaal na kantamu **5** hin inligtas na kitamu ha kaparusaan ta ha kawkasalanan tamu. Inligtas na kitamu alwan dahilan ha mahampata' gawa tamu nu alwan ha ingalu na kantamu buy ha pamêmêêtan Ispiritu na ya nanlinis buy nam'i kantamun bayun biyay. **6** Buun pusun iniibin Apu Diyus ya Ispiritu na kantamu ha pamêmêêtan Apu Jesu Criston Tagapagligtas tamu. **7** Ginawan Apu Diyus ya habatu taêmên matanggap tamuy inaasahan tamun biyay ya alan anggan. Buy matanggap tamuy ati ta inturing na kitamun matuynung ta ha lubusa' kahampatan na. (aiōnios g166) **8** Pêtêg buy mapagkatiwal'ana' tudun in. Kaya labay kun buun pusu mun ituduy bawbagaya' in ha libun mananampalataya kan Apu Diyus bahên taêmên ituun lay kanlan sarili ha panggawan mahampat. Mahampata' libun arala' in buy makatulung ha laat tawu. **9** Nuwa iwasan muy nunghungana' alan kabuluan, ah ka makihaluk ha pag' ukilkil ha nawninunu buy iwasan mu mêtâ' pakikiribati tungkul ha kautuhan. Ta alan kabuluana' aw'ati buy alwan makatulung kayu. **10** Nu mayin tawung nanhihida ha pagkakagiha yu, pannunghungan mu ya. Hapaêg, nu luway bisis mu yay nan pinannunghungan nuwa ah ya pun nanlêlêngê, ah kay na makiawyun kana. **11** Ta tanda muy nan makasalanana' tawung in buy nagdayu yay na ha kapêtêgan. Hay malaêta' ginawa nay magpapapêtêga' dapat yay nan parusaan. **12** Tito, palakwên ku bahên hi Artimas u hi Tiquico. Nu lumatêngana bahêna' hitaman

kanla, pilitin mun mikaakit kita ha Necapolis ta iniihip kun baistuwaku pun mamalibah taglay'êp. **13** Ha pag' alih lan Zenasa' biyaha ha batas buy Apolos, gaw'ên muy makaya mu taêmên matulungan mu hila. Dapat ah hila magkulang ha kanlan kailanganên ha paglalakbay. **14** Buy tuduwanan mun magsipag ha paggawan mahampata' pawpatêl tamu ha pananampalataya kan Apu Jesus taêmên makatulung hila ha libun nangangaylangan. Nu habatuy gaw'ên la, magin pakinabanga' biyay la. **15** Kinukumusta kan laata' awyun ku kayti buy ikumusta mu ku mêt ha laata' pawpatêl tamun mananampalataya bahêna' nagmamaal kanyan. Dalangin kun mamirmi' kayun laata' kahampatan Apu Diyus.

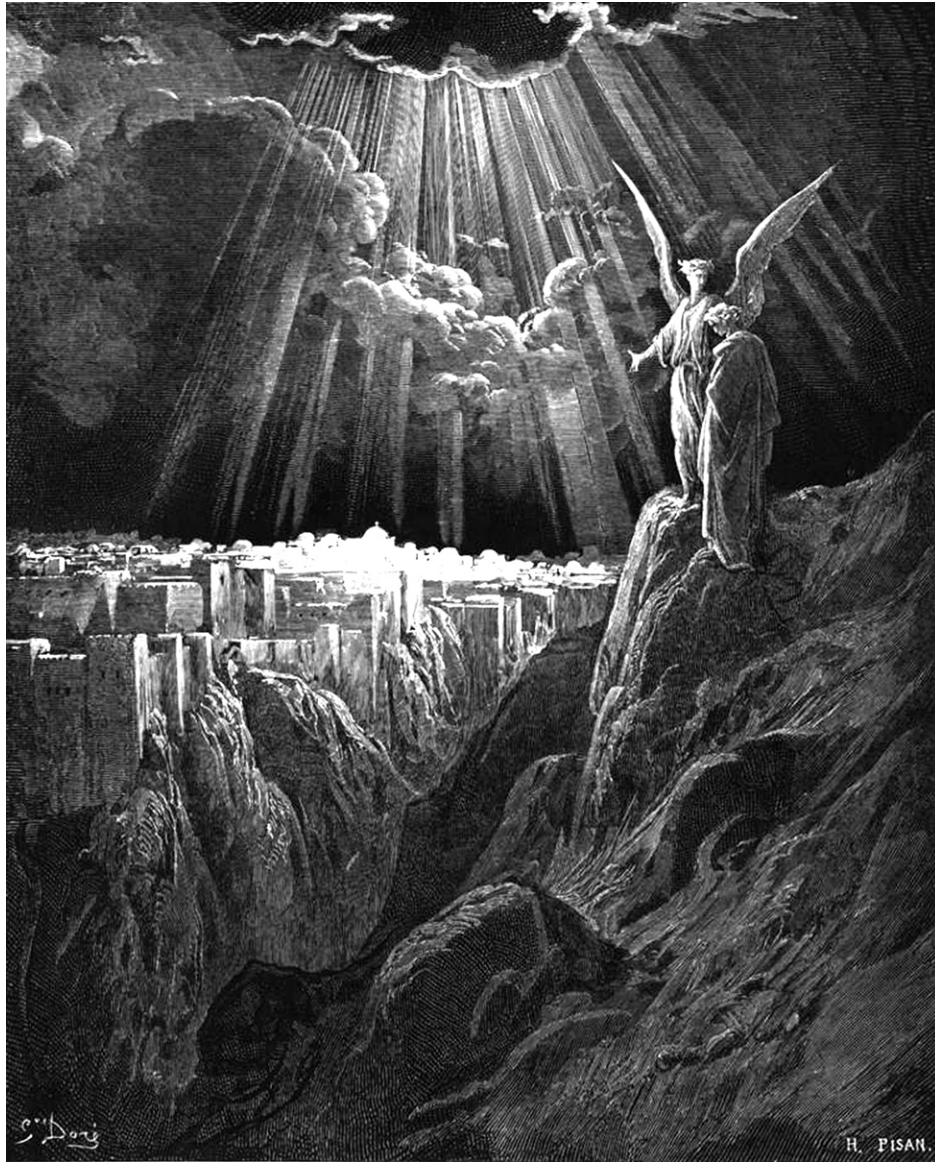
Filemon

1 Haku hi Pablo ya nakakulung ta ha panunudu kun tungkul kan Apu Jesu Cristo. Nanyulataku kamu Filemon, kaawyun ku hi Timoteon patêl tamu ha Panginuun. Kumusta' kay na minamaal yana Filemon ya katbuh yana maglingkud kan Apu Diyus. **2** Buy kumusta' mêt kan Apia ya patêl tamu ha pananampalataya, kan Arquipo ya katbuh yana alan limun nanunudu tungkul kan Apu Jesu Cristo buy ha libun mananampalatayan mititipun ha biyag mu. **3** Indadalangin kun mapakayuy kahampatan buy kapayapaan Bapa tamun hi Apu Diyus buy Panginuun Jesu Cristo. **4** Panayakun nagpapasalamat kan Apu Diyus tuwin impapanalangin kita **5** ta nabalit'an kun minamaal muy laata' pinilin Apu Diyus buy nananampalataya ka ha Panginuun Jesus. **6** Nananalanginaku kan Apu Diyus ya ipagpatuluy muy pakikigiha mu ha balan mananampalataya. Buy nu habatu lubus mun matêbêka' laata' mangahampata' bagaya' in'ibin Apu Diyus kantamu taêmên maparangalan tawtawu hi Apu Jesu Cristo. **7** Minamaal kun patêl, lubusa' tula ku buy sinumiglay kaluuban ku ta minamaal muy libun pinilin Apu Diyus buy pinasigla muy kaluuban la. **8** Kaya bay bilang alagad Apu Jesu Cristo, malakasa' luub kun may'utuh kamu nu hita dapat mun gaw'ên. **9** Nuwa ta maal kita, nakikinunghungaku tana kamu. Kaya ban ta mas matuwa ku kamu buy nakakulungaku ta ha panunudu ku tungkul kan Apu Jesu Cristo, **10** nakikinunghungakun mahampat kamu para kan Onesimo. Inturing ku yan anak ta kaban nakakulungaku kayti, nagin bapa na ku ha

pananampalataya. **11** Hin hatu, alan naitulung hi Onesimo kamu ta nagtakah ya. Nuwa hapaêg mamhaka' maitulung na kantan luwa. **12** Pinapabalik kuy na kamu hi Onesimo ya lubus kun minamaal. **13** Labay ku hanan kayti ya pun kangku taêmên matulungan na kun dapay hakay nay nanunulung kangku kaban nakakulungaku pun ta ha panunudu kun Mahampata' Balita. **14** Nuwa ah ku labaya' gaw'êna' habatu ya ala kan pahintulut taêmên kusang luub mu kun tulungan buy alwan sapilitan. **15** Dat nihiyay ya kamun maêpêka' panawun taêmên ha pagbalik na kamu, makaawyun mu yay na makanuman. (aiōnios g166)

16 Maski alipên mu yan dili hinhatu, hapaêg giha yay na ha minamaal tamun patêl ha pananampalataya. Maal ku hi Onesimo nuwa mas lalun maal mu ya ta alwa mu yan dilin alipên nu alwan patêl mu yay na ha Panginuun. **17** Kaya nu intuturing mu kun kaparihu mun maglingkud ha Panginuun, tanggapên mu hi Onesimo katbuh pagtanggap mu kangku. **18** Nu nagkasala ya kamu u nagkautang, haku tanay baala kamu. **19** Haku hi Pabloy mismun nanyulat ati. Haku tanay baala ha hitamana' nautang na kamu. Ah kuy na sabina' utang mu kangkuy nakilala mu hi Apu Jesu Cristo. **20** Patêl ku, ta ha pananampalataya tamu ha Panginuun Jesus, nakikinunghungaku kamun gaw'ên muy kahilingan ku tungkul kan Onesimo. Pasiglaên muy luub ku bilang patêl mu kan Apu Jesu Cristo. **21** Nanyulataku kamu Filemon ta naniniwala kun gaw'ên muy kahilingan ku kamu. Buy tanda kun higit pun kaytiya gaw'ên mu. **22** Nakikinunghungaku mêt kamun ipaghanda mu kun mapagpirmiyan ta umaasa kun makabalikaku bahên ta

impapanalangin yu ku. **23** Kinukumusta kan Epafra ya kaawyun kun nakakulung ta ha panunudu na tungkul kan Apu Jesu Cristo. **24** Buy kinukumusta ka mêt lan Marcos, Aristarco, Demas, buy Lucas ya kaawyun kun maglingkud kan Apu Diyus. **25** Dalangin kun mapakayuy kahampatan Panguun Jesu Cristo.

The New Jerusalem

"I saw the holy city, New Jerusalem, coming down out of heaven from God, prepared like a bride adorned for her husband. I heard a loud voice out of heaven saying, 'Behold, God's dwelling is with people, and he will dwell with them, and they will be his people, and God himself will be with them as their God.'"

Revelation 21:2-3

Reader's Guide

Ambala Ayta at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, *"As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him."* Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, *"And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned."* So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, *"Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth."* 2 Timothy 2:15. *"God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,"* 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Ambala Ayta at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aīdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēse g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonymous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Ayta-Ambala---Ayta-Ambala-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luke 8:31
Romans 10:7
Revelation 9:1
Revelation 9:2
Revelation 9:11
Revelation 11:7
Revelation 17:8
Revelation 20:1
Revelation 20:3

aïdios

Romans 1:20
Jude 1:6

aîōn

Matthew 12:32
Matthew 13:22
Matthew 13:39
Matthew 13:40
Matthew 13:49
Matthew 21:19
Matthew 24:3
Matthew 28:20
Marcos 3:29
Marcos 4:19
Marcos 10:30
Marcos 11:14
Luke 1:33
Luke 1:55
Luke 1:70
Luke 16:8
Luke 18:30
Luke 20:34
Luke 20:35
John 4:14
John 6:51
John 6:58
John 8:35
John 8:51
John 8:52
John 9:32
John 10:28
John 11:26
John 12:34
John 13:8
John 14:16

Acts 3:21
Acts 15:18
Romans 1:25
Romans 9:5
Romans 11:36
Romans 12:2
Romans 16:27
1 Corinthians 1:20
1 Corinthians 2:6
1 Corinthians 2:7
1 Corinthians 2:8
1 Corinthians 3:18
1 Corinthians 8:13
1 Corinthians 10:11
2 Corinthians 4:4
2 Corinthians 9:9
2 Corinthians 11:31
Galatians 1:4
Galatians 1:5
Efeso 1:21
Efeso 2:2
Efeso 2:7
Efeso 3:9
Efeso 3:11
Efeso 3:21
Efeso 6:12
Filipos 4:20
Colosas 1:26
1 Timothy 1:17
1 Timothy 6:17
2 Timothy 4:10
2 Timothy 4:18
Tito 2:12
Hebrews 1:2
Hebrews 1:8
Hebrews 5:6
Hebrews 6:5
Hebrews 6:20
Hebrews 7:17
Hebrews 7:21
Hebrews 7:24
Hebrews 7:28
Hebrews 9:26
Hebrews 11:3
Hebrews 13:8
Hebrews 13:21
1 Peter 1:23

1 Peter 1:25
1 Peter 4:11
1 Peter 5:11
2 Peter 3:18
1 John 2:17
2 John 1:2
Jude 1:13
Jude 1:25
Revelation 1:6
Revelation 1:18
Revelation 4:9
Revelation 4:10
Revelation 5:13
Revelation 7:12
Revelation 10:6
Revelation 11:15
Revelation 14:11
Revelation 15:7
Revelation 19:3
Revelation 20:10
Revelation 22:5

aîōnios

Matthew 18:8
Matthew 19:16
Matthew 19:29
Matthew 25:41
Matthew 25:46
Marcos 3:29
Marcos 10:17
Marcos 10:30
Luke 10:25
Luke 16:9
Luke 18:18
Luke 18:30
John 3:15
John 3:16
John 3:36
John 4:14
John 4:36
John 5:24
John 5:39
John 6:27
John 6:40
John 6:47
John 6:54
John 6:68

John 10:28
John 12:25
John 12:50
John 17:2
John 17:3
Acts 13:46
Acts 13:48
Romans 2:7
Romans 5:21
Romans 6:22
Romans 6:23
Romans 16:25
Romans 16:26
2 Corinthians 4:17
2 Corinthians 4:18
2 Corinthians 5:1
Galatians 6:8
2 Thessalonians 1:9
2 Thessalonians 2:16
1 Timothy 1:16
1 Timothy 6:12
1 Timothy 6:16
2 Timothy 1:9
2 Timothy 2:10
Tito 1:2
Tito 3:7
Filemon 1:15
Hebrews 5:9
Hebrews 6:2
Hebrews 9:12
Hebrews 9:14
Hebrews 9:15
Hebrews 13:20
1 Peter 5:10
2 Peter 1:11
1 John 1:2
1 John 2:25
1 John 3:15
1 John 5:11
1 John 5:13
1 John 5:20
Jude 1:7
Jude 1:21
Revelation 14:6

eleēsē

Romans 11:32

Geenna

Matthew 5:22
Matthew 5:29
Matthew 5:30
Matthew 10:28
Matthew 18:9
Matthew 23:15
Matthew 23:33
Marcos 9:43

Marcos 9:45
Marcos 9:47
Luke 12:5
James 3:6

Hadēs

Matthew 11:23
Matthew 16:18
Luke 10:15
Luke 16:23
Acts 2:27
Acts 2:31
1 Corinthians 15:55
Revelation 1:18
Revelation 6:8
Revelation 20:13
Revelation 20:14

Limnē Pyr

Revelation 19:20
Revelation 20:10
Revelation 20:14
Revelation 20:15
Revelation 21:8

Sheol

Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6
Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48

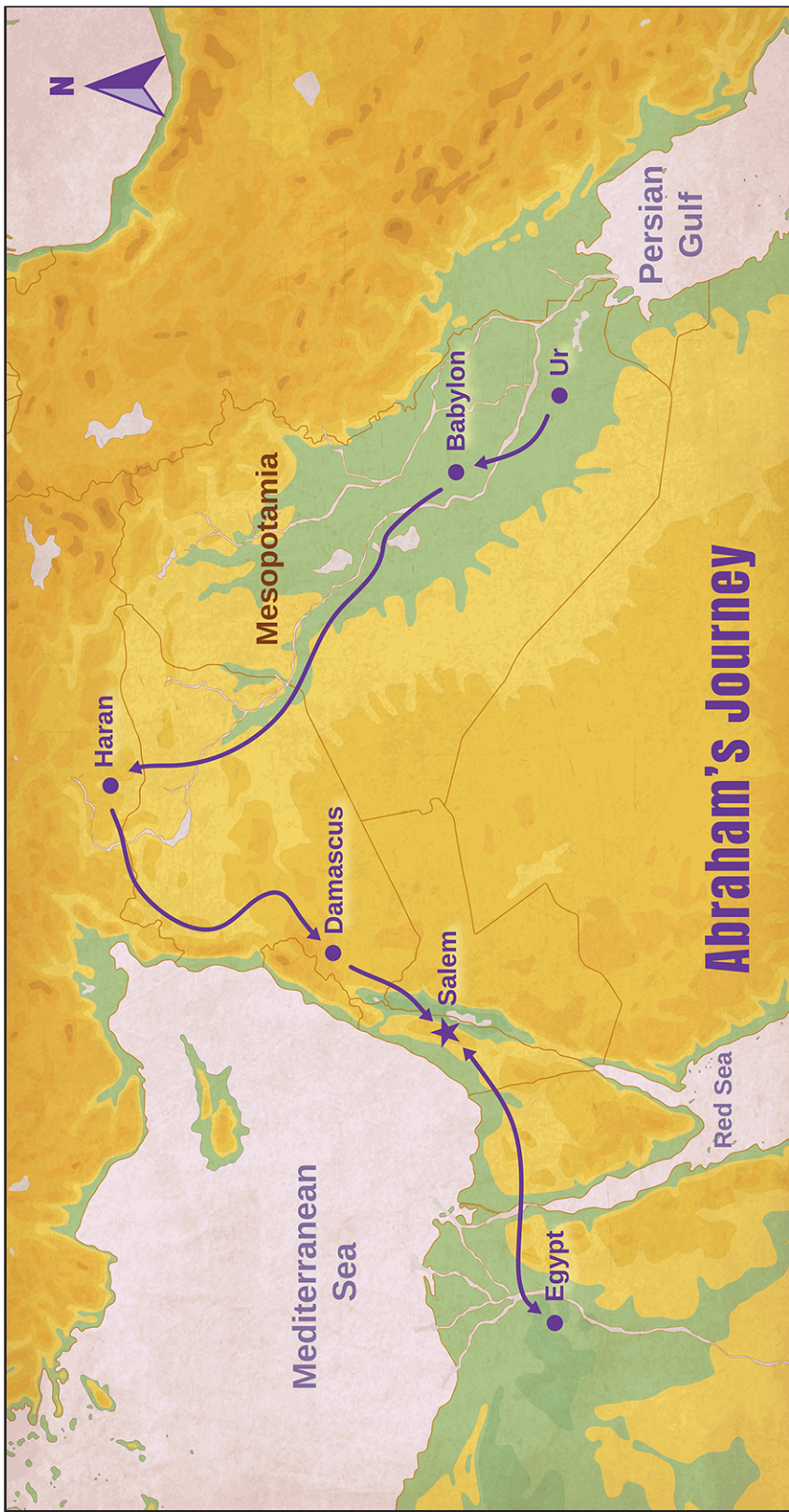
Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

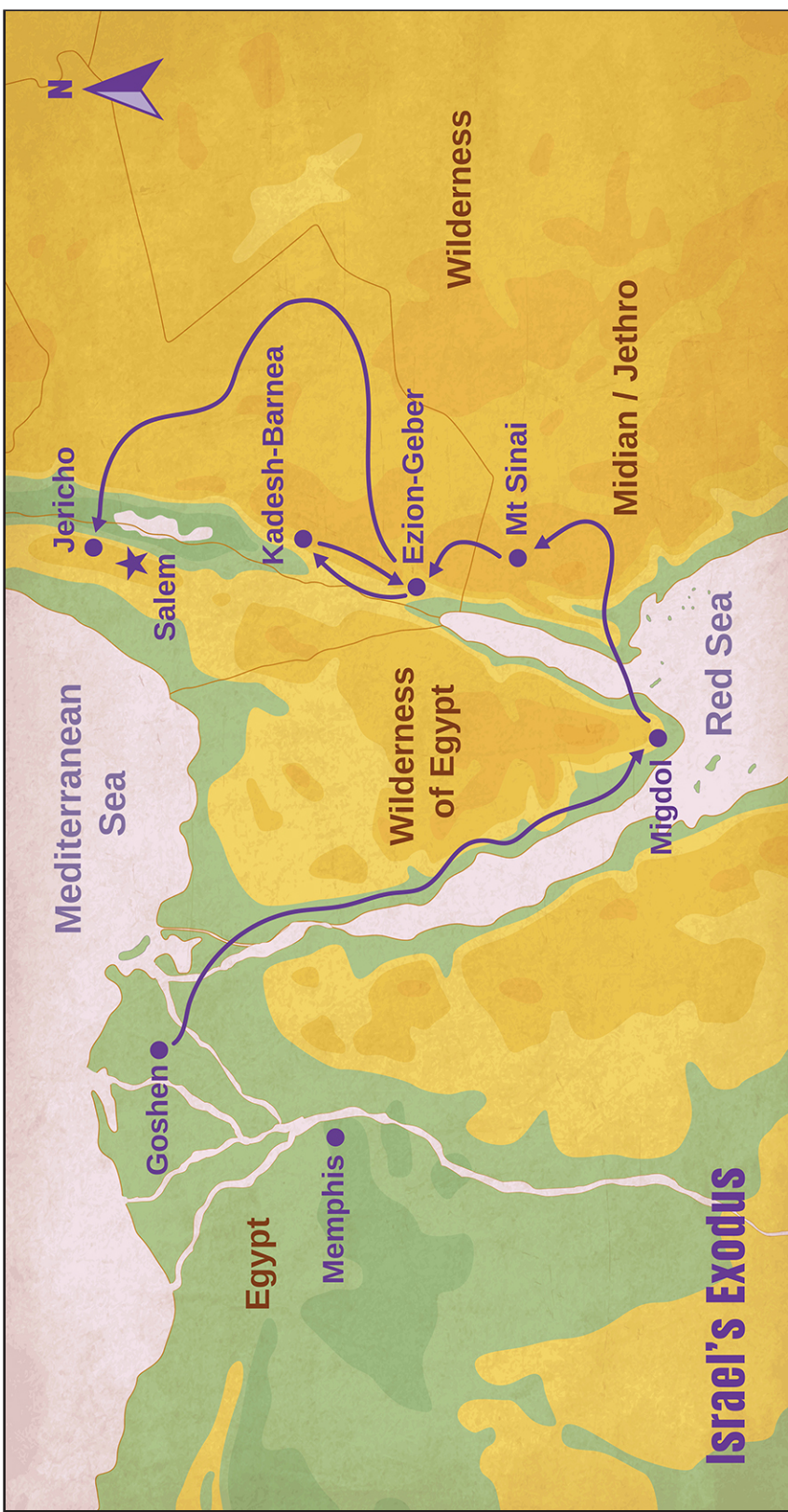
2 Peter 2:4

Questioned

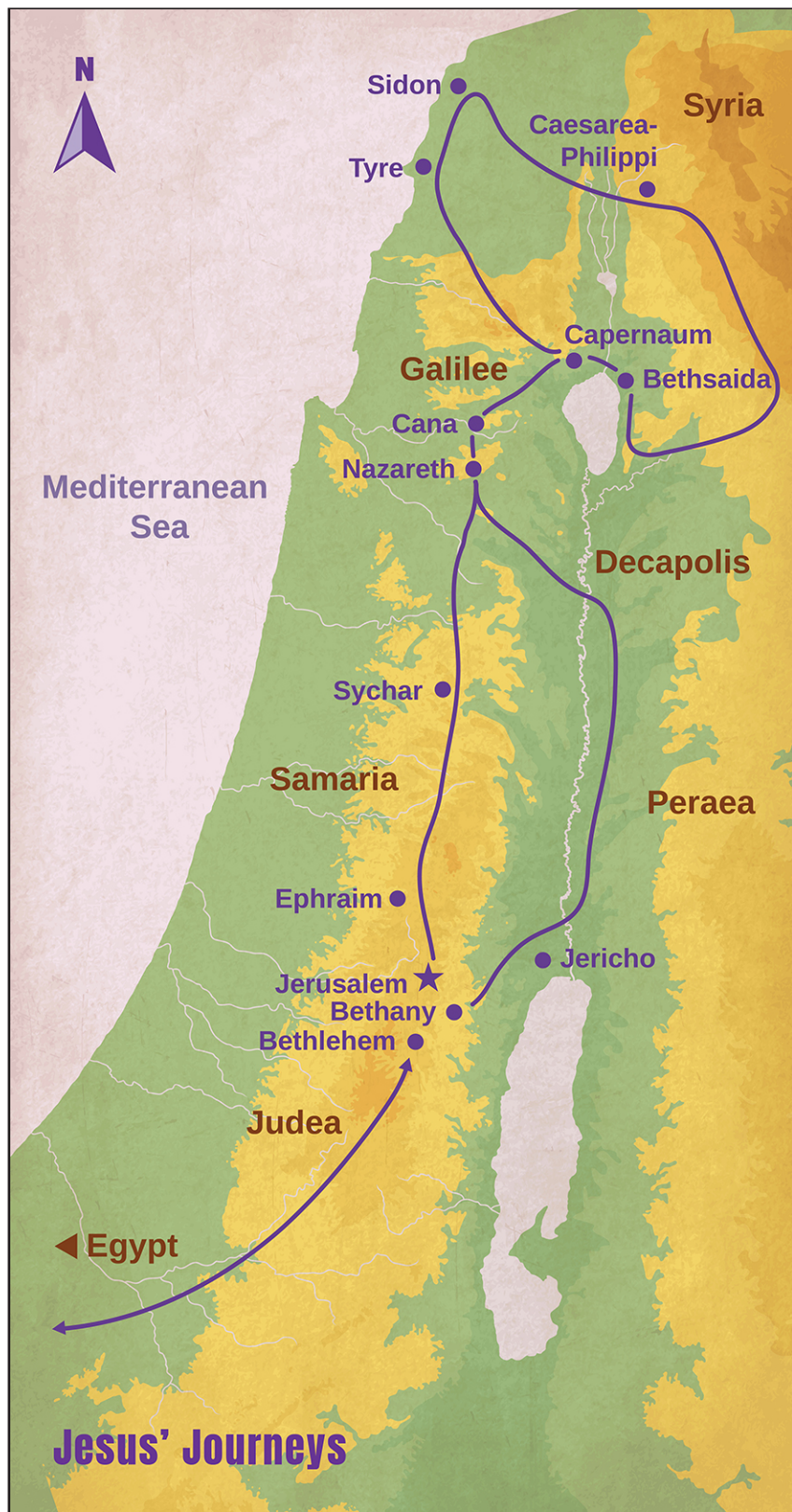
None yet noted

"By faith, Abraham, when he was called, obeyed to go out to the place which he was to receive for an inheritance. He went out, not knowing where he went"
Hebrews 11:8

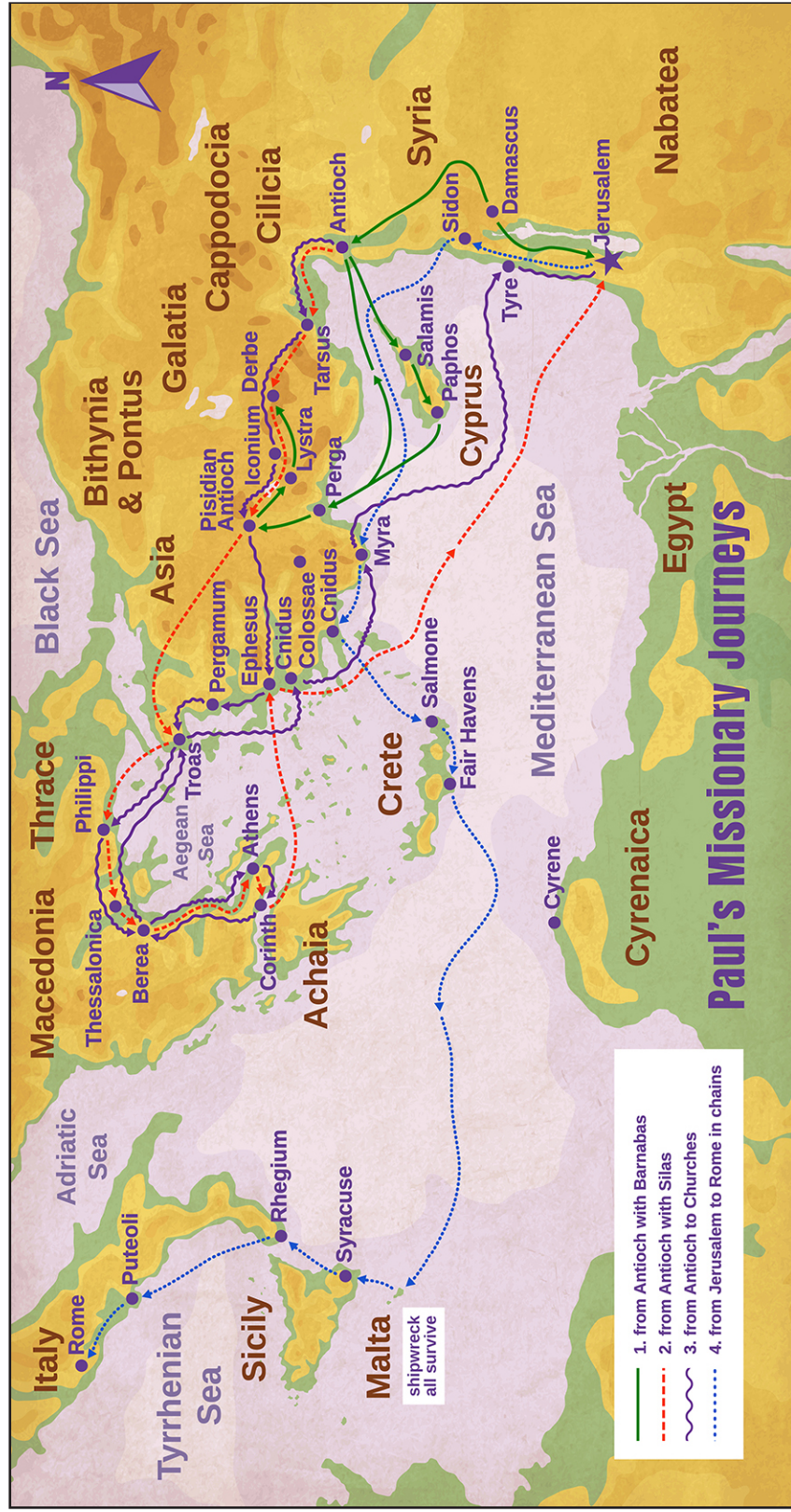

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near;
for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Haku baya' nangibat ha langit! In'anak Tawuy naku kayti ha luta, alwan hakuy pinaglingkuran nu alwan hakuy naglingkud kayu.

Buy ibi kuy biyay ku takay'ênên mahagêp kuy madlan tawu ha kaparusaan. - Marcos 10:45

“Paul, a servant of Jesus Christ, called to be an apostle, set apart for the Good News of God”

Romans 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Ussher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

1956	Christ returns for his people
1830	Jim Elliot martyrd in Ecuador
1731	John Williams reaches Polynesia
1614	Zinzendorf leads Moravian mission
1572	Japanese kill 40,000 Christians
1517	Jesuits reach Mexico
1455	Martin Luther leads Reformation
1323	Gutenberg prints first Bible
1276	Franciscans reach Sumatra
1100	Ramon Llull trains missionaries
1054	Crusades tarnish the church
997	The Great Schism
864	Adalbert martyrd in Prussia
716	Bulgarian Prince Boris converts
635	Boniface reaches Germany
569	Alopen reaches China
432	Longinus reaches Alodia / Sudan
397	Saint Patrick reaches Ireland
341	Carthage ratifies Bible Canon
325	Ulfilas reaches Goth / Romania
250	Niceae proclaims God is Trinity
197	Denis preaches Paris, France
70	Tertullian writes Christian literature
61	Titus destroys the Jewish Temple
52	Paul imprisoned in Rome, Italy
39	Thomas reaches Malabar, India
33	Peter reaches Gentile Cornelius
	Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

Where?

When?									
Innocence			Fallen			Glory			
Eternity Past	4000 BC Creation	Fall to Sin No Law	1500 BC Moses' Law	Advent of Christ 0-33 AD	Church Age Kingdom Age	Great White Throne	New Heaven and Earth		
Who?	Father	God's Perfect Fellowship John 10:30	Living in Unapproachable Light, 1 Timothy 6:16			God's Perfectly Restored Fellowship with All		All Restored Acts 3:21	
	Son	God's Perfect Fellowship with Adam in the Garden of Eden	Pre-Incarnate, John 8:58	Incarnate, John 1:14	Paradise, Luke 23:43	Mankind in the Holy City			
	Holy Spirit		Indwelling Believers, John 14:17						
	Living Mankind		Serving the Savior or Satan on Earth, Ephesians 2:1-5						
	Deceased Believing Mankind	No Fall No Death	Blessed in Paradise, Luke 16:22			No Hades No Dead			
	Deceased Unbelieving Mankind		Punished in Hades until the final judgment, Luke 16:23 and Rev 20:13						
	Holy Angels		Serving Mankind at God's Command, Hebrews 1:14						
	Imprisoned Angels	No people Gen 1:1	Imprisoned in Tartarus, 2 Peter 2:4 and Jude 6			Lake of Fire Prepared for the Devil and his Angels			
	Fugitive Angels		Rebelling Against Christ						
	First Beast Demon		Accusing Mankind						
False Prophet Demon	1 Peter 5:8 and Revelation 12:10								
	Satan		Abyss Revelation 20:2			Mat 25:41 Rev 20:10	Heb 2:16 No?		

Destiny

Ambala Ayta at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'"* Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

"Go and make disciples of all nations, baptizing them in the name of the Father and of the Son and of the Holy Spirit"
Matthew 28:19